

SAYI : 40

FIYATI: 1.900.000 TL

ISSN 1301 - 6784

NİSAN -HAZİRAN 2001

Çveneburi

KÜLTÜREL DERGİ

ჩვენებური

კულტურული კრებული

Real TERCÜME

**HER DİLDE NOTER TASDİKLİ
ÇEVİRİ YAPILIR**

**UCUZ, HIZLI, GÜVENİLİR
VE DÜZENLİ ÇEVİRİ İŞLERİNİZ
İÇİN BEKLİYORUZ.**

Halaskargazi Caddesi, Rişvanoğlu Apt. No:59/6
HARBİYE/İSTANBUL

Tel : (0 212) 231 79 28 - 233 56 82 Fax : (0 212) 246 02 27

çveneburi Kültürel Dergi

ISSN 1301-6784
Nisan-Haziran 2001 Sayı: 40
(Üç Ayda Bir Yayınlanır)
TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK
LIMITED ŞİRKETİ adına
Sahibi ve Sorumlu Müdürü
Osman Nuri MERCAN

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar

Ali ALTUN, Ö. AKALTUN (KURDİKİDZE),
Taner ARTVINLI, K. Osman BIBER,
V. CAVAHADZE, Giorgi V. CANÇĞAVA,
T. ÇANTURIA, Hasan ÇELİK, Meryem ÇELEBİ,
Rukiye ERGUN, Ali ERGÜN, S. GOGİTİDZE,
S. KAKUBAVA R. KABAÇİOĞLU,
Nana KAÇARAVA, U.B. GEZGİN, Ertuğrul KA-
ZANCI (GEGİDZE), Erdal KÜÇÜK, Osman Nuri
MERCAN, L. MIGNON, İberya ÖZKAN (MELAŞ-
VILI), H. UYGUN, Nodar ŞENGELIA, Hüsnü
ŞİMŞEK, N. TSETSHLADZE, Mustafa YAKUT
(HİMŞİAŞVİLİ), E. YILMAZ (MAHARAŞVİLİ),
Tea ZAKARADZE

Yazışma Adresi

Halaskargazi Caddesi Rişvanoğlu Apt. No: 59
Kat: 6 D. 5 Harbiye - İstanbul
Tel: (0212) 231 79 28 - 233 56 82
Faks: (0212) 246 02 27

İnternet Adresi: <http://www.chveneburi.net>
e.mail Adresi: cveneburi@cveneburi.cb.net

Flyata

1.900.000.-TL (KDV Dahil)

Abone

ABONET

Tel: (0212) 222 83 32 - 222 72 06
Faks: (0212) 222 27 10

Dizgi

Erdiz Masaüstü Yayıncılık
Tel: (0212) 511 57 68

Ofset Hazırlık

Ram Ajans
Tel: (0212) 613 62 01

Baskı

Raman Ofset

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yaza-
rına aittir. Gönderilecek yazılar daktilo edilmiş
olmalı; derleme ve çevirilerde kaynak belirtilme-
li; çeviri yazılar orijinaliyle birlikte gönderilme-
lidir.

İçindekiler

SÖYLEŞİ

Gürcüstan ve Türkiye Stratejik Ortakturlar ... 2
Osman Nuri MERCAN

TARİH

Gürcüstan'da Osmanlı Çalışmaları 6
Nodar ŞENGELIA
XIX. yy. Sonunda Gürcüstan Nüfusu 10
G.V. CANÇĞAVA
Gürcü Psikoloji Tarihi Notları 14
U.B. GEZGİN
Osmanlı Öncesi Şavşat Tarihi 16
N.TSETSHLADZE - S. GOGİTİDZE

YAŞAM - KÜLTÜR

Gürcü İnternet Siteleri 20
Erdal KÜÇÜK
Gürcüstan Efsanesi 21
Ertuğrul KAZANCI (GEGİDZE)

EDEBİYAT - SANAT

Necati Cümali ve Gürcüstan 23
Mustafa YAKUT
Gürcü Şiirine Bir Bakış 24
L.MIGNON
Öyküler 26
G. ODİŞARIA - G. RÇEÜŞVİLİ
Şiirler 27
S. KAKUBAVA, M. MAÇAVARİANİ, E. YILMAZ
(MAHARAŞVİLİ), G. TABİDZE, M. POTSHİVİLİ
Gürcü Şiirinde Bir Nüktedan: Tariel Çanturia 30
Ö.N.MERCAN
Vahtang Cavahadze'den Şiirler 31
Ö.N.MERCAN

ETNOĞRAFYA - FOLKLOR

Gürcülerde Halk Dansları-2 32
Oğuz MEDETOĞLU
Yusifeli'de Süt Şebekesi Rivayetleri 34
Taner ARTVINLI
Bir Gürcü Köyü: Koçbayır 35
Ali ERGÜN
İmerhevi'de Yapılan Yemekler 37
Özlem AKALTUN (KURDİKİDZE)
Gürcüce Maniler 38
H.ŞİMŞEK, M. ÇELEBİ, R. ERGUN,
R. KABAÇİOĞLU
Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 17 39
İberya ÖZKAN (MELAŞVİLİ)

GÜRCÜCE

Lazca-Megrelce-Gürcüce -Türkçe Sözlük ... 40
Bulbuls Yubile (Masal) 41

HABERLER - BASINDAN 42

Gürcüstan İstanbul Başkonsolosu Teimuraz Şaraşenidze İle Şöyleşi: Gürcüstan ve Türkiye Stratejik Ortaktırlar

Osman Nuri MERCAN

Çveneburl: İlk önce samimli karşıladığınız ve zaman ayırabildiğiniz için size teşekkür ediyorum. Siz, Gürcüstan'ın İstanbul ve Bulgaristan Başkonsolosu olarak ne kadar zamandır burdasınız, kaç kişilik ekiple çalışıyorsunuz ve bu ülkeye nasıl alıştınız?

T. Şaraşenidze: Türkiye'de çalışmalarım 1997 yılından beri sürüyor. Daha önce Ankara'da Gürcüstan Büyükelçiliği'nde konsolos olarak çalıştım ve 1998 yılında Gürcüstan Hükümeti'nin isteği ile İstanbul'daki Gürcüstan Başkonsolosluğu'na tayin oldum. İstanbul'daki Başkonsolosluğun açılışı Gürcüstan'ın bağımsızlık bayramı olan 26 Mayıs 1998'de gerçekleşti. İlk sekiz ay aslında tek başıma çalıştım. Sonra gelenler yavaş yavaş çoğaldı ve konsolosluk doldu. Şimdi ise tüm işleri kendi kadromuzla yürütebiliyoruz. İlk sorunuzun ikinci bölümüne gelince: İlk önce bir diplomat sonra ise bir Gürcü olarak, hemen söyleyeyim daha Ankara'da iken Türk Hükümeti'nin her seviyesindeki insanlarıyla bir sürü sıcak ilişkilerimiz oldu, şimdi de sürüyor ve gelecekte de sürecektir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı'ndan başlayarak İstanbul'un Valisine ve polis müdürlerine kadar ilgi alanımıza girebilecek her türlü insanlarla enteresan ve sıcak ilişkilerimiz mevcuttur. Zaman zaman çeşitli nedenlerle sorunlar çıksa bile görevlilerden aldığımız yakın desteklerle tüm engelleri aşmış oluyoruz. Bu ilk önce bizim ülkelerarası sıcak, samimli, dostça ve komşuluk ilişkilerimizden kaynaklanıyor. Özellikle benim çalışmalarımın başlangıcında Süleyman Demirel'in ve Eduard Şevardnadze'nin aralarındaki dostça ve iyi yaklaşımlar vardı ve bu yaklaşım hala Ahmet Necdet Sezer'le de sürüyor. Bunun en açık göstergesi yakın geçmişte Ankara'da gerçekleştirilen Eduard Şevardnadze'nin ziyaretiydi.

Kişisel ilişkilere gelince; Bu süre içerisinde bir çok ilginç ve değerli insanlarla tanıştım, yaklaştım, dostça ilişkiler de oluştu, tabii ki bu iki ülke arasındaki dostluktan kaynaklanıyor. Ben Türkiye'li Gürcülerin özel ve büyük rolünden bahsetmemen geçmem. Bu insanlar iyi gelişmiş, kültürlü ve Türkiye'lidirler, Türk toplumun önde gelen insanla-

rı ve çevreleri arasında yer almaktadırlar. Ben onlara "Gürcü Diaspora" diyorum, onlarla da çok seviyeli ve dostça ilişkilerimiz oluştu. Konsolosluğu açmadan önce her Türkiye'li Gürcü kendisini fahri konsolos olarak hissedip tüm sorunlarımızı yükleniyordu, bize çok yardımcı oldular, bundan dolayı biz onlarla yaklaştık. Bu iyi insanlardan biri de sizsiniz Batono Otar, ayrıca İsmet Dindar, Refatiddin Şahin, İsmet Acar, Nihat Gökyiğit ve daha bir çok yürekli insan, onların bize ve Gürcüstan'a karşı iyi niyetleri ve amaçları var. İşte söylemek istediklerim buydu.

T. Şaraşenidze

Çveneburl: Batono Teimuraz, İstanbul'da bir çok Gürcüstan vatandaşı yaşıyor, onlarla ne tür ilişkileriniz var?

T. Şaraşenidze: Az önce söylediğim gibi Türkiye'de bulunan Gürcüler ikiye ayrılıyor; birincisi Türkiye'li Gürcüler, onlara ben "Gürcü Diasporası" diyorum. Onlar genellikle Sovyetler Birliği oluşmadan buraya göçmüşler. İkincisi ise Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra buraya gelen Gürcülerdir. Bunları da gruplara ayırmak istiyorum: TC Hükümeti tarafından verilen çalışma izni olan Gürcüler bu gruba oluşturuyor. Okumak için resmen buraya gelen öğrenciler de başka bir grubu oluşturuyor. Üçüncü grup ise resmi olmayan göçmenler olup zor ekonomik şartlardan dolayı ailelerini geçindirebilmek amacıyla Türkiye'ye gelmişler. Bir çok kişi bürokratik engeli aşip çalışma müsadesi alamadığı için ka-

çak çalıyor, polisten saklanıyor ve böylece az miktardaki maaşını biriktirip kendi ailesine gönderebiliyor. İlk aşamada bir kaç yayın organı Gürcüstan'dan bir kaç vatandaşın resmen fahişliğe geldiğini yazdı. Sonra birlikte çalışmalarımızın sonucu bu amaçla gelenlerin sayısı azaldı ve şimdi bizim bölgede bu tür davranış hiç kimse için kalmadığını söyleyebilmekteyim. Bizim vatandaşlarımız burdaki kanunlara ve yaşam biçimine daha çabuk adapte oldular ve her tür yasadışı olaylarda büyük ölçüde azalma oldu. Sınırlar açık olunca her türlü insan girip çıkabiliyor sınırlardan. Eskiden silah ticareti gündemdeydi; bu da sona erdi. İşte bu tür sorunlarla boğuşan bizim vatandaşlar, sahte evliliklerle sorunlarına çare arıyorlar. Biz ise bu ülkenin kanunlarıyla desteklenmiş çözümlerin taraftarıyız.

Çeveneri: Bu an sizin başkonsolosluk sorumlu bölgesinde sizce kaç Gürcüstan vatandaşı yaşıyor?

T. Şarapenidze: Hemen hemen her kişi hakkında bilgi sahibiyiz. Sırf İstanbul civarında 15-16 bin Gürcüstan vatandaşı yaşıyor.

Çeveneri: Resmî olarak oturma hakkı kaç kişide var?

T. Şarapenidze: Resmî olarak çalışma hakkına 650 civarında kişi sahiptir.

Çeveneri: Kalanlar?

T. Şarapenidze: Kalanlar kanun dışı çok çeşitli yollarla kalıyorlar. Bu da demektir ki başkonsoloslüğümüzün daha çok işi var.

Çeveneri: Gürcüstan, Abhazya ve Samaçablo savaşlarında yaralandı, sorunlarla boğuştu, sorunlar daha da devam ediyor. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Rusya ile problemler yaşandı, şimdi de çok zor bir durum mevcut Rusya ile. Rusya'nın Gürcüstan'ın iç işlerine karışması ve saldırması hakkında ne düşünüyorsunuz? Başka eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin Gürcüstan'la ve Rusya ile ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

T. Şarapenidze: Cevap vermeden Şevardnadze'nin Sezer'le karşılaştığında söylediği sözleri hatırlayalım: "Gürcüstan ekonomik ve coğrafik olarak önemli bir merkez-transit yolundadır. Bu yola eskiden "ipek yolu" denilirdi". Sezer ise: "Gürcüstan'ı, "Orta Asya'ya Türkiye'nin Kapısı" olarak değerlendirdi. Bundan dolayı Gürcüstan'ın siyasi tercihi barış ve tarafsız politikadır. Bu tercih tam transit bir ülkenin tercih yoludur. Avrasya koridoru olarak algılanan Gürcüstan barış sever ülke statüsüne sahiptir. Bu strateji Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra belirlendi. Tarihsel olarak da bu fonksiyonu taşıyordu. Rusya 200 yıl önce Gürcüstan'a saldırdıktan

sonra biz bağımsız ülke olmaktan çıktık ve ancak 10 yıl oldu (1991 den sonra) bağımsız bir ülke olarak yaşıyoruz. İşte bu 10 yıllık sürede önemli olan demiryolları, Bakü-Supsa Boru hattı, Batumi, Supsa, Poti limanlarından petrolün bir çok ülkeye ulaşması; özellikle Avrupa'ya, Balkanlar'a Bulgaristan'a, Komanya'ya bizim gemilerimiz ekolojik sorunları göz önünde tutarak boğazı az kullanmaya çalışıyorlar. Bakü-Ceyhan kararı da çok önemlidir, adimler atılmıştır. Ayrıca Azerbaycan gazının transit geçişi de çok ilgi çekicidir. Yine Kazakistan'da Nazarbayev'in petrol ile ilgili kararı ve Türkmen gazının Azerbaycan'ı geçerek Türkiye'ye ulaşması kararı çok önemlidir. Ve böylece Gürcüstan bir transit-koridor ülke oluyor. Ayrıca Rusya'dan Gürcüstan'ı geçerek Türkiye'ye elektrik getirilmesi. Bu anlaşma son ziyaret sırasında da gündemdeydi. Yani Gürcüstan bir merkez, bağlayan koridorlar Rusya-Türkiye arasında, Orta Asya Türkiye arasında, Türkiye Azerbaycan arasında, Türkiye'den Kafkasya ve Orta Asya'ya çıkan yüklerin hemen hemen bütünü Gürcüstan'dan geçmektedir (çok az miktarda İran yolu kullanılıyor). Kars-Ahalkalaki Demiryolu projesi de çok önemlidir. Anlaşmalar yapılır. 35 km'lik demiryolu yapıldıktan sonra Türkiye direkt Çin'e ulaşabilecektir. Yani Gürcüstan'ın rolü hep önemlidir. Gürcüstan'da ekonomik canlanma başladı. Dün Şevardnadze Kabeti bölgesindeydi. Orda Çin 30 megavatlık santral inşa ediyor, bu ciddi bir yatırımdır ve ülkenin elektrik problemi çözülecektir. Gelelim komşu Rusya ile Gürcüstan'ın ilişkilerine: Yıllarca Gürcüstan Sovyetler Birliği'nin bir parçasıydı ve gaz ve elektrik alımı Rusya'da gerçekleşmekteydi, Birlik dağıldıktan sonra her şey yok olmadı. Fakat beklenmedik bir olay oluştu: eğer Gürcüstan "yaramazlık" yaparsa her türlü anlaşmaya ve ödemelere rağmen elektrik kesilebilir, hatta yeni yılın ilk günlerinde de aynı şey yaşandı-elektrikler kesildi, sonra Cumhurbaşkanı. Rusya Cumhurbaşkanıyla telefonla özel görüştü ve sorun halledildi.

Gürcüstan'da özelleştirmeler yaşandı, Amerika'lı bir firma Gürcüstan pazarına girdi. Elektrik dağıtım sorunlarıyla bu firma ilgileniyor ve gaz ve elektrik veren hangi ülke olursa olsun bu firma ile hesaplaşmaktadır. Yani Gürcüstan'ın sermayesi söz konusu değil ve Rusya'nın "paraları yok" diye gaz verilmiyor demesi gerçek dışıdır. Vize rejimine gelince, bildiğiniz gibi İkinci Çeçenistan savaşından önce Rusya'nın Gürcüstan'a ettiği teflik şuydu: "Rusya askerleri Gürcüstan'dan geçerek Çeçenleri bir de sırtlarından vuracaklardır". Bu teflik Gürcüstan tarafından akılcıca değerlendirildi ve reddedildi. Çünkü bunun sonunda dünya ölçülerine ulaşan

bir Kafkasya savaşı çikabilirdi. Abhazya Savaşında Çeçenlerin bize karşı savaştıklarını bilmemize rağmen, Çeçenlere kıyamadık ve Rus ordusunun bu teklifini kabul etmedik. 1999 yılında İstanbul AGİT zirvesinde Gürcüstan'dan Rus ordusunun çıkartılması hakkında tarihsel karar alındı. Bunun sonucunda TBİİSİ'den ve Gudauta'dan tüm üsler çıkartıldı.

Çvnebur: Gudauta'dan da mı çıkartıldı?

T. Şarəşenidze: Evet, Gudauta'dan da, 01 Temmuz 2001 tarihinde üsler Gudauta'dan çıkartılacak.

Çvnebur: Silahlar da mı çıkartıldı?

T. Şarəşenidze: Evet, silahlar da tümüyle çıkartıldı, Abhazya'ya doğrudan hükmedememize rağmen Gudauta'dan Rus ordusu çıkartılmaktadır. Her şey anlaşmaya göre gerçekleşti. Gürcüstan'ın tarafsız politikasının göstergesi olarak Marnullı'da Türkiye yardımıyla yeni askeri havaalanı açıldı, Savunma Bakanı Çakmakoglu Gürcüstan'da idi bu açılış için.

Çvnebur: Ne zaman oldu bu?

T. Şarəşenidze: 20 Ocak 2001'de. Yani barışverişlik her zaman belli oluyor. Biz transit fonksiyonu yüklenmişiz. Sanayi ve tarımımız Dünya Bankası yardımıyla canlanmaktadır. Çin'in hidroelektrik santral yapımından bahsettim, ayrıca tekstil ve şarapçılık çok gelişti, bu da kendi üretimini ve ekonomisini güçlendirme yolunda çok önemli bir adımdır. Rus ordusuna gelince, onların teklifini reddettik ve ceza da gecikmedi. Baltık Cumhuriyetleri hariç hiç bir eski Sovyet ülkesine karşı Rusya vize rejimi gerçekleştirmedi, bu çok ilginç bir rejimdir. Hiç bir anlaşma yoktu, her iki taraf da BD Topluluğu'nun üyesiydi. Ve bu anlaşma sadece bize karşı bozuldu. Ayrıca, Gürcüstan'ın parçaları olan Abhazya ve Samaçablo vize rejimi dışında tutuldu.

Çvnebur: Nasıl değerlendirildi bu?

T. Şarəşenidze: Buna çok tepki geldi. BM'den, ABD'den, Batı'dan. Rusya bu toprakları kendi toprakları olarak algılıyor herhalde. Bu konuda çalışmalarımız sürüyor, tartışmalar sürüyor.

Çvnebur: Üslerde herhangi bir sorun kaldı mı?

T. Şarəşenidze: Sorun yok. İstanbul'da imzalanmış anlaşmaya göre belli bir takvim mevcut ve ona göre iki üs 2001 Temmuz'a kadar boşaltılmalydı ve boşaltılacak da. Kalan üsler hakkında hazırlık işleri sürüyor, Rusya da ordaki askerleri nerede ve

nasıl yerleştireceğini planlamaktadır. Biz her şeyi anlaşmaya göre yürütüyoruz.

Çvnebur: Tümüyle ne zaman gidecek Rus ordusu?

T. Şarəşenidze: 2003 yılında Gürcüstan'daki tüm Rus askerleri gitmiş olacak. İki yıl sonra bu sorun da çözülecek.

Çvnebur: Times'de ve bir çok batı ülkelerinin dergilerinde okuduğuma göre Rusya bu üslerden çıkmak istemiyor, etki kaybolmasın diye. Doğru mu bu?

T. Şarəşenidze: Kim ne der, kim ne tepki verir bilmem ve cevap verme veya değerlendirme konusunda değilim. Ben size anlaşmadan ve olaylardan az önce bahsettim.

Çvnebur: Türkiye-Gürcüstan ilişkiler hakkında ne düşünüyorsunuz?

T. Şarəşenidze: Tarihe bir bakalım. 1991 yılında Türkiye bizim bağımsızlığımızı tanıdı ve sonra bir kaç aşama gerçekleşti. 1. aşama: Türkiye'li Gürcülerini sevindiren bir aşamayı. Biz ona 'kapı açma' aşaması diyelim. Tanışma, sarılma, merhabalaşma aşaması. Bu aşama 1991-1994 yıllarını kapsamakta. Sonra diplomatik ilişkiler başladı. Türkiye Elçiliği ve Batumi Konsolosluğu ile Ankara'daki Gürcüstan Elçiliği ve Trabzon Konsolosluğu açıldı. Bu aşama 'resmi aşamadır' ve bu resmi aşamada da Türkiye'li Gürcüler önemli rol oynadılar. Yani 'kapı açma' aşaması devam etti ve resmi ilişkiler gelişti. Sorunlarımız da oluştu. Şimdi daha gelişmiş bir aşamadayız ve burada Şevardnadze'nin ve Demirel'in rolü çok büyüktür. Son ziyaret sırasında ise partner ilişkilerinin altı çizildi ve çıkarların alışveriş, değerlendirilmesi oluştu, dolayısıyla ortak çıkarlar oluştu, stratejik planlar çizildi, ortak bölge ekonomisinden bahsedildi. Türkiye bağımsız ve güçlü bir Gürcüstan istiyor ve bizim çıkarlarımız burada kesiliyor. Bize 1994-1995 yıllarında Türkiye'nin çok faydaları dokundu, bu konuda siz de şahsen varınız ve size de en içten duygularla teşekkür ediyorum. Avrupa Komisyonu'ne girmek Gürcüstan için tarihsel bir olay idi. Türkiye ise uzun süredir Avrupa Komisyonu üyesidir. En kısa süre içerisinde Türkiye'yi AB'ye de tam üye olarak görmek isterim. Bu gerçekleşince ilişkilerimiz daha üst seviyelerde olacaktır.

Çvnebur: NATO hakkında ne düşünüyorsunuz?

T. Şarəşenidze: Sn. Şevardnadze dedi ki: 'En ki

Osman Nuri Mercan - T. Şarışenidze

sa zamanda NATO'ya girmek istiyoruz'. Fakat bu illa da kesin gireceğiz anlamına gelmeyebilir. NATO sorununu tüm Gürcü halkı çözecektir. Gürcüstan ya tarafsız olacak ya da NATO ülkesi olacaktır. NATO'nun bir çok toplantılarına, olaylarına Gürcüstan katılıyor. Bir çok bilgiye sahip. Fakat tam bir NATO üyesi olma Gürcü halkının karar vereceği bir konudur. Daha çok zaman geçebilir ve ne olursa olsun Gürcüstan dünyanın ilerici ve demokratik bir ülkesi olma niyetindedir, kendi yerini bulmakta kararlıdır.

Çveneburl: Rusya çok tehlikeli oyunlar oynuyor. Abhazya sorununu Rusya programladı, sorunlar çarkardı ve Gürcüstan'ın NATO'ya girmesini istemiyor. Bu konuda ne dersiniz?

T. Şarışenidze: Ben Rusya'nın tavrını anlayamıyorum. Eğer bizim NATO'ya girmemizden endişelense ve korkusu varsa, bize karşı daha farklı, sıcak ve dostça davranmalıydı, bu çok zor ve uzun bir konudur.

Çveneburl: Çveneburl hakkında ne düşünüyorsunuz?

T. Şarışenidze: Bu dergi Türkiye'deki gürcü kültürünü yaşatmak, geliştirmek ve başkalarına tanıtmak istiyor. Derginizin çok büyük rol oynuyor. Türkiye'li Gürcülerin geleneklerini koruyor ve tanıtıyor ve Türkiye'yi Gürcüstan'a tanıtan dergi Gürcüstan'da yeterince abone bulamıyor. Ben size derim ki Gürcüler çok akıllı bir halktır. Türkçe'yi de öğrenirler ve öğreten de derginiz olabilir, neden olmasın? Dergide sözlüğe yer veriyorsunuz ve bu sözlük Gürcülere Türkçe de öğretebilir, derginiz doğru yoldadır.

Gürcüstan'ı kapsayan hiç bir olayı kaçırmıyorsunuz. Ben özellikle kültür ve bilim yazılarına sevinirim. Ayrıca tarih yazıları da çok önemlidir.

Özellikle Türkiye'li Gürcüler için, dergi ikili ilişkilerde de çok faydalıdır. Sovyet zamanında 'Türkolog' diye bir söz vardı. Şimdi bu kısım genişledi, kapı açıldı ve açılınca herkes komşu Türkiye'de olup bitenlerden haberdar olmalı, endişe etmemeli, paylaşmalıdır. Sizin derginizin değerine bu açıdan daha biçilemez. O kadar büyüktür ki... Sözlümü Cumhurbaşkanı'nun sözleriyle bitirmek istiyorum. Dünkü söyleşide o söylemişti: "Ben Türkiye'li Gürcülerle buluştum ve o insanların yaşadığı, çalıştığı ülkelere karşı sevgi dolu ve faydalı oluşundan mutluluk duyuyorum". Hepinize iyilik ve sağlık diliyorum.

Çveneburl: Çok teşekkür ederim.

**GÜRCÜCE-RUSÇA-
İNGİLİZCE'DEN
TÜRKÇE'YE
HER KONUDA
ÇEVİRİLERİNİZ
UCUZ, HIZLI VE
GARANTİLİ YAPILIR.**

Tel: (0212) 231 79 28

233 56 82

Fax: (0212) 246 02 27

Gürcüstan'da Osmanlı Çalışmaları

Nodar ŞENGELIA

Türkiye'nin hayatımda ve bilimsel çalışmalarım da her zaman önemli bir yeri vardı. Bir tarihçi Türkolog olarak ben, Osmanlı-Gürcüstan ilişkileri tarihi üzerine her zaman yoğun bir şekilde çalışıyordum. Yoğun araştırmalarımın konusu hep Osmanlı tarihçileri eserleri ve Osmanlı belgesel kaynakları oluştuyordu. Bu kaynaklarda her zaman gerçekleri buluyordum. Ancak, son zamanlara kadar Türkiye'nin ulaştığı son bilgileri tanıma fırsatım olmamıştı. Bugün ise dünyadaki tüm Türkologlarla dostça ilişkiler kurabilme şansım var. Çağdaş Türk meslektaşlarımla çok iyi ve dostça ilişkilerim var. Bu yüzden, sizlere Gürcü Türkolojisinin gelişimini anlatmaya kendimi yetkili görüyorum.

Türk tarihinin incelenmesi ve Gürcüstan'la ilişkisinin tarihi zengin bir geleneğe sahiptir. Gürcü bilim adamları, belirtilen bilimsel konunun bazı dönemlerini büyük bir verimle incelemektedirler. Bu çok doğaldır. Gürcüstan tarihi, yakındoğu ülkeleri olan İran, Türkiye ve Arabistan'ın yüzyıllara dayanan tarihleriyle iç içedir, ayrı düşünülemez. Bu yüzden Gürcü bilim adamları, Gürcüstan tarihinin konularını incelerken, yakındoğu ülkelerinin sosyo-ekonomik ve politik tarihi hakkında var olan ilgili çekici kaynakları araştırmak, öğrenmek, analiz etmek ve Gürcü kaynaklarının verileriyle kıyaslamak zorunda kalyorlardı. Üstelik, Gürcü nakli ve belgesel kaynaklarında Türkiye tarihinin birçok problemlerini yanı sıra onun Gürcüstan'la olan ilişkileri konusunda karşımıza oldukça fazla bilgiler çıkmaktadır.

Bu yüzden, Gürcüstan tarihi araştırmacıları, komşu ülkelerin geçmişlerinin öğrenilmesi gerektiğini her zaman hissediyorlardı.

Daha XVII.-XVIII. yüzyıllarda Türkiye-Gürcüstan ilişkileri tarihinin öğrenilmesi konusuna özel bir önem verilmeye başlandı. Türk kaynaklarından yararlanıp bu konularda yargılarda da bulunan ilk Gürcü tarihçi Parsadan Gorgicanidze idi. O, Türk kaynaklarındaki bir çok bilgiden yararlanmış ve onları açıklamıştır.

Gürcüstan-Türkiye ilişkileri tarihi konusunun anlaşılmasında Vahuşti Batonışvili'nin rolü çok büyüktür. O'nun çalışmalarında, Türkiye-Gürcüstan ilişkilerinin tarihi çok yer tutmaktadır. Daha sonra uzun süre, Gürcü historyografisinde bu konuda çalışan çıkmamıştır.

XIX. yüzyıldan itibaren Gürcüstan tarihinin doğudaki kaynakları Gürcü araştırmacıların ilgisini fazlasıyla çekmeye başladı. Özellikle Türk-Osmanlı belgeleri ve nakli eserleri.

Buna, XIX. yüzyılın tanınmış arkeologu ve tarihçisi olan Rusya Bilimler Akademisi üyesi ve muhabiri Dimitri Bakradze'yi örnek olarak verebiliriz. Kendisi birçok Osmanlı belgesini ortaya çıkarmış ve özel olarak incelemiştir. Osmanlı toprak mülkiyeti ve topraktan yararlanma konularında birçok araştırması vardır. Dim. Bakradze Acara'da, Türk toprak hakimiyeti konusunda uzun süre çalışıyordu. Kendisi bu konuda çok ilginç malzemeler toplamıştır. Osmanlı kaynaklarını inceleyebilmek için İstanbul'a da gitmiştir. Oradan yüz Osmanlı fermanı ve beratının kopyasını almıştır. Ancak ne yazık ki bu kopyalar günümüze dek ulaşamamıştır.

Dimitri Bakradze'nin, Türk toprak mülkiyeti şekilleri, vergi sistemi ve diğer konuların öğrenilmesinde büyük katkıları olmuştur. Onun, Türk feodalizm hakkındaki bazı yazıları günümüzde de çok önemli ve dikkate değerdir. Birçok yazı ve makalesi sağlığında da ölümünden sonra da periyodik basında yayımlanmıştır.

Gürcü Türkolojisinin gelişmesinde Dimitri Bakradze'nin rolü çoktur. Onun, özel bir araştırma konusu⁽¹⁾ olması gerekmektedir. Bu güne kadar neredeyse hiç kimse Dimitri Bakradze'nin Türkoloji çalışmalarını incelememiştir. Onun araştırılmasının bilimsel değeri büyüktür.

Gürcü bilim adamlarının, Türkiye'nin geçmişinin incelenmesinin şart olduğunu bilimlerine ve bu boşluğu doldurmaya gayret etmelerine rağmen, bilimsel anlamda incelenmesinin temeli ancak Tbilisi Devlet Üniversitesi kurulduktan sonra atılabildi.

1. M. Svanidze, Dimitri Bakradze İstanbul'da, 1888 yılı, "Doğu Filolojisi", Cilt III, sh. 34-41.

Doğu Bilimleri merkezlerinin kurulması Türkiye-Gürcüstan ilişkileri tarihinde yeni bir etap başlatmıştır.

Üniversitede, yakın doğu ülkeleri tarihinin araştırılması incelenmesi ve derslerin okunmasına hemen başlandı. Ancak, bu konudaki uzmanların azlığı uzun süre hissediliyordu. Prof. V. Gabaşvili'nin çabasıyla 1950 yılında doğu tarihi kürsüsünün kurulmasıyla doğu bilimleri tarihçilerinin yetiştirilmesine özel bir önem verilmeye başlandı. Kürsü kurulduktan sonra V. Gabaşvili başkanlığında yakın ve ortadoğu tarihi konusunda onlarca uzman yetişti. Gürcü doğu bilimi ve tarihçisi okulu oluşturuldu. Bu okulun araştırmaları, yakındoğu ülkeleri olan Arabistan, İran ve Osmanlı'nın sosyo-ekonomik, politik ve historyografik içerikli konularına olduğu gibi onların kendine has gelişimini ve Gürcüstan'ın doğu ülkeleriyle olan sosyo-ekonomik ve kültürel ilişkileri tarihine de ışık tutmaktadır.

1945 yılında Tbilisi Devlet Üniversitesi'nde, Doğu Bilimler Fakültesi'nin oluşturulması ve gerekli oryantal kürsülerin kurulmasıyla, araştırmalarıyla isim yapan doğu bilimcileri, tarihçileri ve filologları çoğaldı. Doğu Bilimleri Fakültesi baz alınarak Gürcüstan Bilimler Akademisi kapsamında Doğu Bilimleri Enstitüsü kuruldu. Doğu bilimci tarihçiler günümüzde doğu ülkelerinin tarihini, kültürünün kaynağını ve historyografisini geniş bir profile araştırmaktadırlar. Bunların çeşitli bilimsel merkezleri de görev yapmaktadır.

Gürcüstan Bilimler Akademisi, Akademisyen İvane Cavahışvili Tarih ve Etnografya Entitüsü'nde bir gurup doğu bilimci tarihçi çalışmaktadır. Onlar, doğunun tarihini, kültürünü, doğu kaynaklarındaki Gürcü tarihini, doğunun Gürcüstan'la olan ilişkileri konusunu büyük bir verimle incelemektedirler. Yayınladıkları monografi ve makalelerde bir çok ilginç konuya değinilmiş ve orijinal yorumlar yapmıştır. Bu bilim adamları daha çok kaynak bilimiyle uğraşmışlardır. Doğal olarak onların kaynak bilimi araştırmalarının temeli de oldukça geniştir.

Gürcüstan Bilimler Akademisi, Akademisyen K. Kekelidze Elyazmaları Entitüsü'nde de Osmanlı kaynaklarındaki Gürcüstan tarihi konusunda başarılı çalışmalar yapılmaktadır. Gürcü oryantalist tarihçilerin araştırmalarının konusu Osmanlı, İran ve Arap ülkelerinin kültürel tarihlerinin bazı problemleridir.

Türkiye ve diğer ülkelerin iç tarihleriyle ilgili önemli incelemeler ve araştırmalar yapılmıştır. Türkiye tarihinin ayrıntılarıyla bilinmesi, Türkiye'nin Gürcüstan'la ilişkileri tarihinin ve Gürcüs-

tan'la ilgili yabancı kaynakların ortaya çıkarılması ve incelenmesine yardımcı olmaktadır.

Tbilisi Devlet Üniversitesi'nde Doğu Bilimleri Fakültesinin açılmasıyla, Türkiye ve diğer yakındoğu ülkelerinin tarihinin öğrenilmesi konusunda önemli bir temel atılmış oldu (1945). Özellikle Doğu Tarihi Kürsüsü'nün kurulmasıyla daha da gelişti (1950). Bu kürsünün başında kurulduğundan 1973 yılına kadar V. Gabaşvili bulunuyordu. V. Gabaşvili'yi, İran-Gürcüstan ilişkileri tarihi konusunda İvane Cavahışvili yetiştirdi. O, daha o zamanlar üniversitenin çeşitli fakültelerinde İran ve yakındoğu ülkeleri tarihi derslerini veriyordu.

1957 yılında kürsünün yaptığı çalışmalar sonucunda "Yakındoğu Ülkelerinin Tarihi Denemeleri" kitabı hazırlanarak yayımlandı. Burada, Türkiye tarihi önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışma, Sovyetler Birliği'nde ilk enteresan yardımcı ders kitabıydı. Gürcü oryantalist-tarihçilerin yetişmesinde bu kitap önemli bir rol oynamıştır ve günümüzde de değerli kaybetmemiştir.

1960 yılında Gürcüstan Bilimler Akademisi, Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün kurulmasıyla Türkiye ve diğer ülkelerin tarihi konularının incelenmesi daha da ilerledi. Bu enstitüdeki iki bölümde, (Yakındoğunun Feodal Dönemi Bölümü-bölüm başkanı, V. Gabaşvili ile Yakın ve çok yakın dönem-bölüm başkanı O. Giginelşvili) orta çağdaki Türkiye ve diğer ülkelerin tarihi, onların Gürcüstan'la olan ilişkileri ve doğu kaynaklarındaki Gürcüstan tarihinin incelenmesi, ortaya çıkarılması çalışmaları büyük bir verimle devam etmektedir. Bu bölümler, yakındoğu ülkelerinin sosyo-ekonomik ve tarihi problemlerini geniş bir profile incelemektedir. Ayrıca, doğu kaynaklarındaki Gürcüstan tarihinin ortaya çıkarılması ve yayınlaması çalışmaları da başarıyla devam etmektedir.

1960 yılında Gürcüstan Bilimler Akademisi prezidyumunun yanında Gürcüstan hakkındaki yabancı kaynakları inceleme komisyonu oluşturuldu. Bu komisyonun kurucusu, akademisyen Giorgi Tsetreli, kuruluşundan 1973 yılına kadar başında bulunuyordu. Bu komisyon, doğuya ait ilk kaynakların incelenmesi ve yayınlaması konusunda önemli çalışmalar yaptı. Birçok Osmanlı kaynağı, Osmanlıcası, Gürcüce çevirisi, notları ve yorumlarıyla yayınlanmıştır. Bu komisyonun yayınlarına, Evliya Çelebi, Mustafa Naim, Garip Çelebi, İbrahim Pegevi, Raşid ve diğerlerinin eserlerini, önemli kaynaklar olarak verebiliriz. Belirtilen eserleri yayımlayanlar, adı geçen tarihçiler hakkında ilgi çekici araştırmalar yaparak Gürcü Türkolojisinin zenginleştirdiler.

İvane Cavaşişvili'nin, Gürcü Doğu Bilimleri branşının gelişmesinde öylesine büyük emeği vardı ki! O, böylece Gürcü Türkolojisi'nin ilerlemesinde de büyük emek sarfetmiş oluyordu. O, üniversiteyi yeni bitiren genç Sergi Cikia'yı, Türk dilini ve tarihini araştırması için İstanbul'a gönderdi. Sergi Cikia bu iyilikten yararlandı ve iki yılını Türkiye'de geçirdi. Türkiye-Osmanlıca'yı ve Gürcüstan tarihi hakkındaki Osmanlı kaynaklarını öğrendi. Bu, 1927-1929 yılları arasındaydı. Türkiye'den dönen Sergi Bey bir süre Leningrad'da çalıştı. Daha sonra Tbilisi'ye döndü ve Gürcüstan tarihiyle ilgili Osmanlı belgesel ve nakli kaynakları ortaya çıkarıp yayınlamak için derin bilimsel çalışmaları sürdürmeye başladı. Sergi Bey, Türkiye'de tanınmış Türkolog Mehmet Fuat Köprülü'yle beraber çalışıyordu. Onun okulunda okudu ve onun öğrencisi oldu. Sergi Cikia, Köprülü'nün bilimsel çalışmalarına her zaman büyük değer veriyordu.

Geç feodal dönemin Gürcüstan tarihi kaynakları arasında Osmanlı belgeleri ve nakli eserlerinin önemli bir yeri vardır. Bu kaynaklarda Gürcüstan ve Gürcüstan-Osmanlı sosyo-ekonomik ve politik ilişkileri tarihi hakkında dikkate değer birçok bilgi vardır ve bu da doğaldır. Gürcüstan'ın, güneydeki komşusu büyük Osmanlı İmparatorluğu'yla yüzyıllar boyunca ilişkileri vardı. Osmanlı devlet adamları, askerler, histroyografraflar, gezgin-Coğrafyacılar ve diğerleri resmi görevleri gereği Gürcüstan'ın geçmiş ve çağdaş olaylarını kaydetmek; işgal edilen Gürcü vilayetlerini köklü olarak yazmak vb. çalışmalar yapmak zorunda kalıyorlardı.

Osmanlı nakli ve belgesel kaynaklarında Gürcüstan hakkında çok çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Onlardan henüz çok azı işlenmiş ve bilimsel dünyamıza girebilmiştir. Üzerinde çalışılmamış kaynakların önemli bir bölümü hakkındaki bilgiler şimdiye kadar, tanımlamalar ve kataloglar halinde elimizde bulunuyordu. Bu kaynaklar Türkiye ve Avrupa arşiv ve kütüphanelerinde de bulunmaktadır.

Geç feodal dönemin Gürcüstan tarihi araştırmacıları için, Gürcü ve diğer dillerdeki kaynaklarla beraber Osmanlı nakli ve belgesel kaynakları da gözönüne almak, onların verilerini diğer dillerdeki kaynaklarla kıyaslamak zorunludur.

XV-XIX. yüzyıllarına ait zengin Osmanlı histroyografisinde, eserlerinde, Osmanlılar'ın Gürcüstan ve genelde Güney Kafkasya ülkelerinde yaptığı savaşlara değinmeyen bir Osmanlı tarihçesine rastlamak zordur. Aynı zamanda, Osmanlı saldırılarını ve

Gürcüstan'a Osmanlı sosyo-politik sisteminin getirilmesi çabalarını ve bazı vilayetlere Osmanlı yönetiminin egemen olduğunu açık bir şekilde anlatan birçok belgesel malzemeyi yok saymak da olanaksızdır. Gürcüstan'a "Osmanlılık"ın girişi ve sürekli Osmanlı baskılarını anlatan birçok Osmanlı belgesi ve nakli kaynaklarının Gürcüce çevirisi gerekli yorumlarla ve araştırmalarla beraber histroyografimizde yayınlanmıştır. Bugün Türk arşiv ve kütüphanelerinde, Osmanlı-Gürcüstan ilişkileri tarihinin birçok ana konularına ışık tutan bol malzemeler bulunmaktadır.

XV-XIX. yüzyılları arasındaki Osmanlı-Gürcüstan ilişkileri tarihinin tüm konularının incelenmesi için Gürcüstan ve bazı krallık prenslikleri hakkında bolca bilgilerin bulunduğu Osmanlı histroyografik çalışmaları çok önemlidir. Osmanlı tarihçiler bile askeri politik olayları, savaşların epizodlarını, kral ve prenslerin yaptığı işleri, Gürcüstan'ın bazı vilayetlerini, Osmanlı askerlerinin yaptığı baskınları vb. olayları ayrıntılarıyla anlatmaktadırlar.

Şunu da belirtmek gerekir ki, tarihi eser, nakli, belgesel ve diğer kaynakların çoğuyla Osmanlı İmparatorluğu mutlu bir istisnadır. Daha Selçuklu İmparatorluğu'nun kuruluşunun ilk günlerinden itibaren devlet yönetiminin etrafında histroyografraflar ve havadis yazarları, filozoflar, şairler ve diğer branşlardaki bilginler bulunuyordu. Osmanlı devletinde tarihî havadislerin kaydedilmesi geleneği özellikle büyük gelişme göstermiştir.

1709 yılında sultanın kapısında "Vaka-ı Nuvis" adlı resmi bir histroyografik bölümü oluşturuldu. O, Osmanlı sultanlığının kapısında, Osmanlı hanedanlığının son günlerine kadar varlığını sürdürdü. Sultanın kapısındaki ilk resmi Osmanlı tarihçisi Mustafa Naıma idi (1655-1716). Kendisi, 1591-1659 yılları arasındaki Osmanlı tarihini yazmıştır. Ondan sonraki resmi tarihçiler, Mehmet Raşid, Çelebizade Asım Efendi, Suphi, Sami, Şakir, Süleyman İzi, Ahmet Vasıf, Sadullah Enver Efendi, Ahmet Cevdet, Ahmet Asım, Arınlı Mehmet Şanî-Zade, Mehmet Es, Ad Efendi ve Ahmet Lütfü idi. Son histroyograf ise Abdurrahman Şerif idi. Osmanlı histroyografik eserlerinde yazılmamış bir dönem bulmak zordur. Bu eserler, Avrupalı ve Türk araştırmacılar için uzun süre tek kaynak olarak kalmıştır. Resmi Osmanlı tarihçileri, coğrafyacıları ve gezginleri dışındaki resmi olmayan bilginler de, Osmanlı ve komşu ülkelerin geçmişleriyle ilgili birçok ilginç olay hakkında eserler oluşturmuşlardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Aşk Paşa Zade, Neşri, İdris Bitlis, Mus-

tafa Ali, İbrahim Peçevi, Katip Çelebi, Cenabi, Asaf, Kara Çelebizade, Abdul Azız, Solak Zade, Müneccim Baş, Hızan Beyzade Ahmet, Fındıklı Mehmet ve diğerleri.

Sultanın kapısındaki resmi tarihçilere, başlangıcından itibaren Osmanlı tarihini yazma ve bunlara beraber güncel olayların tam olarak kaydedilmesi görevi verilmişti. Bu resmi Osmanlı tarihçileri ellerinde bulunan belgeler ve kendilerinden önceki tarihçilerin çalışmaları sayesinde ülkelerin tarihlerini, ülkeler arasındaki politik ve ekonomik ilişkileri hakkında yazılar yazıyorlardı. Doğaldır ki bu resmi tarihçilerin eserlerinde Gürcüstan üzerindeki Osmanlı-Iran ilişkileri hakkında da bölümler bulunmaktadır. Bazı Osmanlı tarihçi ve gezginlerinin Gürcüstan hakkında verdiği bilgiler Gürcü tarihçilerinin de bilinmektedir. Gürcü diline çevrilmiştir ve bilimsel devedandaki yerini almıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki Osmanlı tarihçilerinin eserlerinde bulunan Gürcüstan hakkındaki birçok bilgi historiografimizde henüz bilinmemektedir.

XIV.yy. Osmanlı historiografisinin ilk temsilcilerinden biri de Taceddin Ahmet İbrahim İbn Hızır idi (1329-1413). Eseri "İskender Name" Osmanlı tarih yazılığının ilk dönemine aittir.

Ahmet, I. Bayazıt döneminde ulema idi. Önce Almanya'da sonra da Kahire'de öğretimini yaptı. Kahire'den döndükten sonra "İskender Name" şiirini yazdı. Bir süre Temur Leng'in şairi ve nedimiydi. Daha sonra Temur Leng'in yanından kaçtı ve Edirne'de I. Bayazıt'ın oğlu Süleyman Çelebi'nin yanına gitti. Burada edebiyatla ilgilendi. Ahmet birçok edebi esere imzasını atmıştır. Ancak, şu anda bizim için ilginç olan "İskender Name"dir. Bunun iki nüshası Gürcüstan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Bilimler Akademisi, Akademisyen K.Kekeledze Elyazmaları Enstitüsü Müslüman fondunda korunmaktadır. Bu Osmanlıca kaynağın, Arğun Kae'in Gürcüstan'a saldırısını anlatan bölümünü, bu enstitüde çalışan Türkolog Ts. Abuladze Gürcüce'ye çevirerek, gerekli dipnotlar ve tahlillerle beraber yayınlamıştır.² Ts. Abuladze'nin yayınladığı bölümde Gürcüstan'a yapılan Moğol saldırılarının, tarihi gerçekler korunarak değil şiirsel bir dille genel görünüm yansıtılmıştır.³

XVI.yy. Osmanlı historiografisinde Mustafa Ali (1541-1600)'nin önemli bir yeri vardır. O, büyük bir otoriteydi ve sultanın kapısında çok etkiliydi. Tanınmış bilim adamları ve bilgilerle yakın ilişkileri vardı. Bunlar arasında tarihçiler ve şairler de vardı. Güvenilir ve ilk kaynaklardan ilginç bilgiler toplayıp eser oluşturabiliirdi. Çoğu tarihli olmak üzere otuz kadar eseri bulunmaktadır.

Gürcüstan tarihi açısından, Mustafa Ali'nin eseri "Nusret Name'nin paha biçilemez bir değeri vardır. Bu eser henüz yayınlanmamıştır ve el yazması olarak Viyana, Londra, Paris, İstanbul ve Kahire arşivlerinde korunmaktadır.⁴

Ali, bu eserinde, kendi gözüyle gördüğü ve başından geçen olayları ayrıntılarıyla ve kronolojik sırayla dile getirmiştir. Kendisi Lala Mustafa Paşanın Güney Kafkasya'ya yaptığı saldırılarda rol alıyordu ve her türlü önemli anı not ediyordu. Kendisinde daha çok Gürcüstan'ın güneyi-Samtshe Atabeyliği hakkında bilgiler bulunmaktadır. Ali, Nusret-Name'de Lala Mustafa Paşa'nın Gürcüstan krallık-prensliklerinin başlarında bulunanlara ve onlara komşu olan ülkelerin yöneticilerine, Osmanlı yönetiminin kızılbaş İran'a karşı yapacağı savaş hakkında gönderdiği mektuplara yer vermiştir. Bu mektuplarla, onların hazır olmasını ve yardımcı olmalarını istiyordu. Mektuplar, tehdit ve onların kendilerini çekme istekleriyle doluydu. Lala Mustafa Paşa onların, katı surette itaat etmelerini ve bu savaşta, kendi yanında görev almalarını istiyordu. Aksi takdirde ülkelerini talan etmekle ve yakıp yıkmakla tehdit ediyordu. Aynı zamanda Gürcüstan'ın durumu ve bu savaşla ilgili, halkın neler düşündüğü hakkında bilgiler istiyordu. O, Gürcüstan krallık presliklerinin yöneticilerine, bu savaşın Osmanlılar, Gürcü topraklarına girdiği zaman kendilerine nasıl yardım edecekleri hakkında görevler veriyordu. Askerin Gürcüstan'da gıda ve silah tedarığı konusunda nasıl olacağı hakkında bilgi almak istiyordu. Gürcülerin topçuları var mıydı yok müydü ve eksikleri nelerdi. O, aynı şekilde diğer komşu ülke yöneticilerini de uyarıyor ve her türlü bilgilerin ayrıntılarını istiyordu. Yazar, Osmanlılar'ın kalabalık askerlerinin Gürcüstan'ın güneyine girişini, Samtshe Atabeyliği kalelerini almalarını, Manuçar Atabeg'i'nin boyun eğişini ve günümüzde az bilinen diğer birçok ilginç ve önemli konuları ayrıntılarıyla yazmıştır. Aynı zamanda, Osmanlı askerinin Tbilis'i alması, Kaheti kralının boyun eğişini ve Şirvan savaşında rol alışı ile Şirvan savaşında özel olarak anlatmıştır.

(Devam edecek)

² Ts. Abuladze, Ahmet Gürcüstan'da Arğun Kaen Savaşı Hakkında Şota Rustaveli, Tarihi-Filolojik Araştırmalar, Dergi, Tbilisi 1966. sh. 218-226.

³ Aynı yer, sf. 226.

⁴ Viyana Kütüphanesinde korunan elyazmasının fotokopisini akademisyen S. Cıkla aldı ve Türkçe metni Gürcüce çevirtilmesiyle yayınlaması için hazırladı. Elyazması, Gürcüstan SSC Bilimler Akademisi Prezidyumu kapsamındaki Gürcüstan Hakkındaki Yabancı Kaynaklar Komisyonunda korunmaktadır.

XIX. yy. Sonunda Gürcüstan Nüfusu

G. V. CANÇĀVA

19. yüzyılın Gürcüstan'ında her konu ve her alanda olduğu gibi nüfus durumu da çok değişikliklere uğradı. Nüfus büyüdü; 1801-1987 arasında nüfus 675 binden 2.197.000'e kadar yani 3.2 misli büyüdü. Bu döneme kadar tam altı yüzyıl boyunca Gürcüstan nüfusu korkunç azalmıştır. Bu durum tamamen değişti. Doğaldır ki geçmişimizin ne kadarının kesin sonuçlarına ulaşabiliyoruz. 19. yüzyıl hakkındaki bilgiler 18. yüzyılın içinden çok daha fazladır. Rusya'da ve Gürcüstan'da nüfusun ilk resmi sayımı geçen yüzyılın sonunda gerçekleşti⁽⁶⁾.

Gürcüstan nüfusunun siyasi durumlar çok etkiledi; Rus-Osmanlı savaşı sonunda (1877-1878) Rusya Batumi ve Kars bölgelerini ele geçirdi ve dolayısıyla Gürcüstan'ın hem nüfusu hem de toprakları büyüdü. Dışa yapılan göç durumuna gelince; 1866 yılında Osmanlı'ya 15.000 Abhaz⁽⁹⁾ göç etti, sonra da binlerce insan zoraki olarak Türkiye'ye göç etmeye mecbur kaldı.

Eski Tbilisi (XIX. yy)

19. yüzyılın sonunda Gürcüstan'da Tbilisi ve Kutaisi valilikleri mevcuttu. Bunların toprakları 81.085 m², nüfus ise 2.197.000 idi.

Aşağıdaki belgelerde Kars bölgesinden hiç bir bilgi bulunmuyor. 19. yüzyılın coğrafyacıları Kars bölgesinin Ermenistan'a ait olduğunu⁽⁶⁾ düşünüyordular ve Ermenistan'ın tüm topraklarından da 'Rusya'nın Ermenistan'ı' adıyla bahsediliyordu. Kars toprakları 16.381 km² versti⁽⁶⁾ idi, nüfus ise 292.498 kişi idi. Linc'i'nin araştırmalarına göre

1890 yılında Kars bölgesinde 31.000 Gürcü yaşıyordu. Türkiye'de ise (Erzurum, Harput, Bitlis) 53.337 Gürcü yaşıyordu.

1897 tarihli Gürcüstan nüfusunun kapsayan kitap iki cilt olarak basılmıştır, fakat bur-

daki bilgiler bölgelere göre ve birçok coğrafik ve tarihsel sınırlardaki durum gözlerden kaçırılmıştır. Bu yüzden bölgelere göre nüfus sayımı zorlaştırılmıştır. Özellikle Kartli, Kaheti, Svaneti, Leçhumi'deki durumlar zordur. Bu yüzden aşağıdaki bilgilerde herhangi bölge yanındaki komşu bölge ile beraber gösterilmiştir.

Aşağıdaki tabloyu V. Caosvili yapmış, orda Kartli-Kaheti nüfusu içinde Lore bölgesinin nüfusu girmemiştir. Lore-Borçalı bölgelerinde 413.000 kişi yaşıyordu. Tbilisi valiliğinin nüfusu (Zakatula bölgesi hariç) 1.070.000 kişi idi ve ondan Kartli-Kaheti'n, Meshet-Cavaheti'n ve Lore'nin nüfusunun çıkartırsak 72.000 kişi kalacaktır. Lore, SSCB tarafından Gürcüstan'dan kopartılarak Ermenistan'a

Tablo 1- Valiliklere / Bölgelere Göre Nüfus

	Toprak km ²	Strelbitski'ye	1897 Nüfus
	(000)	Göre	sayımı
		Toprak km ² (000)	(000)
1. Tbilisi Valiliği	35.9	35.6	1070.9
Zakatula Bölgesi	3.5	3.5	52.1
Ara toplam	39.4	39.1	1123.0
2. Kutaisi Valiliği	18.5	—	825.0
Batumi Bölgesi	6.1	—	144.6
Sohumi Bölgesi	5.8	—	106.2
Ara toplam	30.4	32.0	1075.8
Toplam	69.8	71.1	2198.8

Tablo 2 – 1897 Sayımına Göre Gürcüstan nüfusu

	1896-1897 arası		Nüfusun % büyülmest
	Nüfus (000)	%	
Kartl-Kaheti	784.0	40.8	120.1
Meshet-Cavaheti	141.5	7.4	115.7
İmereti	378.3	19.7	111.0
Raça	60.4	3.1	93.9
Samegrelo	130.0	12.0	111.0
Leçumi ve Svaneti	47.8	2.5	111.0
Guria	90.3	4.7	119.1
Abhazeti (Abhazya)	107.1	5.6	154.8
Acara	80.0	4.2	141.3
Toplam Gürcüstan	1819.4	100.0	116.9

verilmiştir. Bu sayıdaki nüfus Şiraki ve Pşav-Hevsureti bölgelerinde yaşıyordu (lori nehrinin her iki tarafı ile Kaheti'nin güney-doğusu). Kutaisi valiliğine gelince oraya Artvin bölgesi girmemiştir (81.000 kişi). Ayrıca Batumi bölgesinin bir kısmı da girmemiştir. 18.400 kişi. Bu bölge (Artvin, Ardahan) 1921 yılında Acara'dan ayrıldı. Sohum bölgesine ise 900 kişi eklendi (Bugünkü Leselidze ve Gantladi köyleri) Bu tabloya Zakatala nüfusu da girmemiştir. 1921 yılında Zakatala da Gürcüstan'dan ayrılmıştır ve Azerbaycan'a verilmiştir.

1897 sayımında silahlı güçler ve yabancılar ayrı sayıldı. Gürcüstan topraklarında silahlı kuvvetlere o dönemde 46.500 kişi giriyordu, yabancılar ise 38.200 kişi idi. Bu kısım hariç Gürcüstan'ın nüfusu 1.829.400 kişi idi. Bunun dışında sabit nüfus da açıklanmıştı ve 1.942.500 kişi idi.⁽⁶⁾ Bu Çarist politikalar Rusya'nın uç bölgelerindeki ulusal isteklerin zedelenmesini programlıyordu ve etnoğrafik konuma ve bölgelere göre aynı halkı değişik milliyetlere bölüyordu. Bunu yaparak işgal edilmiş topraklardaki halkların her türlü uyanışına ve bütünleşmelerine karşı önlem almış oluyordu. Bunun en aşikar göstergesi 1886 yılının nüfus sayımı idi. Burada Kartlebi, Hevsurebi, İmerlebi, Gurulebi, Megrelebi, Samurzakanolebi hep bambaşka ve ayrı millet olarak gösterilmişti.

Gürcüstan'daki nüfus hakkında P. Guguşvili'nin, R. Antadze'nin, E. Reklus'un ve V. Siverss'in çalışmaları mevcuttur. Evet, onların çalışmaları tam tamına kesin olmayabilir, ama gerçeklere daha çok yakın duruyordur.

Tablo 3 (000)

	P.Guşuşvili	E.Reklu	V.Sivers
Kartl-Kahetliler ^(f)	383.0	383.6	380.0
İmeretliler ^(g)	423.0	423.2	320.0
Megreller	210.0	214.8	200.0
Lazlar	2.00(h)		100.0
Gurlatılar	76.0	76.1	80.0
Acaratılar	60.0	59.5	60.0
Svanlar	14.0	14.1	13.0
Hevsurlar	7.0	6.5	8.0
Pşavtar	9.0	9.2	10.0
Tuşlar	6.0	5.6	8.0
İnglolar	9.0	8.7	10.0
Toplam	1199.0	1201.3	1189.0

Gürcüstan'ın dağlık kuzey-doğu bölgelerindeki nüfus hakkında Alman bilimadamları da ilginç belgeleri sunuyorlar (Tablo 4).

Tablo 4

	Rade	Zeidlitz
Pşavlar	7.475	9.155
Hevsurlar	5.845	6.560
Tuşlar	5.100	5.624
Toplam	18.420	21.339

Biz Gürcüstan nüfusunun incelemesine devam ettik, bazı doğal göçleri göz önünde tutarak K. Antadze de araştırmalar yaptı. 5 nolu tablo Gürcüstan nüfusunu milliyetlere göre incelemiştir. Bu sayım reform sonrası döneme aittir.

Bu tablo 1897 nüfus sayımına dayanmaktadır, fakat bazı düzeltmeleri de içeriyor. Bu ilk başta Gürcüler'in sayılarına yansımaktadır. Örneğin sayım sırasında Sohum bölgesi ve Samurzakano sayım dışında kalmış, bu bölgede Gürcüler'in sayısı 1886 yılında 30.600 kişi idi.

Bu sayım sonunda milliyet dışında cinsiyet sayımı da gerçekleştirildi. Erkeklerin çoluğu dikkat çekicidir. Toplumun % 53.3'ü erkek, % 46.7'si kadındı ve cinsiyetteki bu oran hem Gürcüstan'; hem de Rusya için geçerli idi.

Erkek ve kadın nüfus arasındaki fark daha çok doğu Gürcüstan'da göze çarpıyor. Tbilisi valiliğinde

Tablo 5- Nüfusun Milliyetlere Göre Dağılımı

Milliyetler	1865 yılı		1886 yılı		1897 yılı		1897-1865
	(000)	%	(000)	%	(000)	%	Kıyaslama %
Gürcü	950.6	73.8	1188.1	72.4	1331.3	69.4	140.0
Abhaz	60.0	4.6	38.0	2.3	42.6	2.2	71.0
Oseti	45.5	3.6	71.0	4.3	81.5	4.2	179.1
Ermeni ¹⁰	122.6	9.5	172.9	10.5	197.0	10.3	160.7
Rus	25.9	2.0	42.5	2.6	101.0	5.3	390.0
Azeri	51.5	4.0	62.6	3.8	81.1	4.2	157.5
Rum	12.0	0.9	28.8	1.8	38.5	2.0	320.8
Yahudi	7.8	0.6	11.7	0.7	17.2	0.9	220.5
Alman	4.2	0.3	5.5	0.3	7.4	0.4	176.2
Diğer	9.1	0.7	20.8	1.3	21.8	1.1	239.1
Toplam	1289.2	100.0	1641.9	100.0	1919.4	100.0	148.9

nüfusun % 54.7 si erkek, % 45.3 ü kadındı, Kutaisi valiliğinde ise % 51.9 u erkek, % 48.1 i kadındı. Bunun nedeni şöyle açıklanabilir: Doğu Gürcüstan'da kentli nüfusun oranı batı Gürcüstan'dan çok daha yüksekti, kentli nüfusun arasında erkekler daha çoktu, Onlar Gürcüstan'ın çeşitli köylerinden kentlere çalışmaya gelmişlerdi. Bir de Doğu Gürcüstan'da müslüman nüfus da mevcuttu, burda cinsiyet oranı ise % 55 erkek, % 45 kadındı.

Nüfusun yaş gruplarına gelince; genç nüfusun çokluğu dikkat çekicidir. 1897 nüfus sayımına göre çocuklar ve 19 yaşına kadar gençler tüm nüfusun hemen-hemen yarısı idiler (%49.6). 25-59 arası yaş grubu % 42.9 du, 60 in üzerideki yaş grubu ise % 7.2 idi. Bu oranlar mualesef doğum ve ölüm oranlarının yüksek oluşundan kaynaklanıyordu.

Reform sonrasındaki Gürcüstan'da İmar-İskanın ve sanayinin gelişmesinden dolayı kentli nüfus hızla büyümekte idi. Bu dönemde yeni yeni oturulacak bölgeler, semtler inşa ediliyordu, hem de kentli yaşam tarzı, çok sayıda köylü nüfusu cezbediyordu, kentlere yabancı nüfus da geç etmekteydi.

Ülkenin sanayi ve kültürel yaşamının gelişmesinde kentlerin rolü çok önemli idi ve sürekli büyüyordu. 1865 yılında Gürcüstan'da resmen 11 kent sayılıyordu: Tbilisi, Kutaisi, Ahaltsihe, Gori, Duşeti, Telavi, Ahalkalaki, Siğnağli, Sohumli, Ozurgetli ve

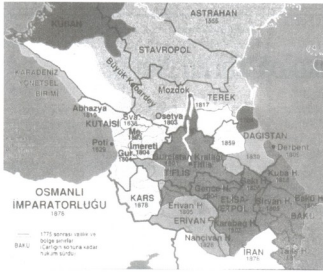
Tablo 6

1897 Yılındaki Gürcüstan'ın Kentlere Göre Nüfus Dağılımı

Kentler	Nüfus Sayısı
Tbilisi	159.631
Kutaisi	32.023
Batumli	26.162
Ahalsihe	15.788
Gori	10.277
Siğnağli(J)	9.250
Telavi(J)	8698
Sohumli	7.809
Potli	7.666
Zugdidi	5.450
Ahalkalaki	5443
Cvari	4.850
Ozurgetli	4.696
Honi	4.000
Duşeti	2.456
Toplam	304199

Tablo 7 – Nüfusun Dinlere Göre Durumu (000)

Valilikler	Ortodoks	Katolik	Gregoryan	Ermeni		Müslüman		Diğer
				Katolik	Musevi	Sünni	Şii	
Tbilisi	61.3	0.51	22.3	2.0	0.9	8.4	2.4	2.2
Kutaisi	86.6	0.10	0.8	1.9	0.8	0.5	0.1	0.2
Zakatala	5.41	0.10	0.6	—	—	93.9	—	—

Poti. Bu kentlerin sadece ilk üçündeki nüfus 10.000'i aşyordu. O sıralarda Batumi henüz Osmanlı'nın elindeydi.

19. yüzyılın sonunda 1897 yılında ise 16 tane şehir ve şehir tipi yerleşim sayılıyordu (Bakınız: Tablo No: 6).

Gürcüstan nüfusunu yarısından fazlası Tbilisi'de oturuyordu. Çekim ve güç açısından tüm Kafkasya'da ancak Bakü Tbilisi ile kıyaslanabiliyordu. Bakü'nün rakip olabilme gücü ise petrol kaynaklarından oluşuyordu.

O zamanki Gürcüstan'ın nüfusu 1.919.000 kişi idi, yani 19. yüzyılın sonunda kentlerde ancak nüfusun % 16'sı yaşıyordu. 19. yüzyılın ikinci yarısında Sığnağli kentine Nukriani ve Çotori köylerinin nüfusu eklenmişti (1897 de burada 3879 kişi oturuyordu). Telavi kentine ise Vardisubani ve Kurdge-

lauri köylerinin nüfusu eklenmişti (5163 kişi).

Nüfusun dinlere göre ayrımı ise Tablo 7'de verilmiştir.

Açıklamalar

a. Rusya'da ilk Genel Nüfus Sayımı 28 Ocak 1897'de yapıldı.

b. E. Reklus LV. Sivers ile aynı görüşte olup Abkhazya'nın nüfusunun 1830 yılında 128.000 olduğunu belirtiyor, fakat 1866 yılında 17.990 kişi kalmıştı.

c. Ardahan ve Oltu yöreleri Gürcüstan'ın eski tarihi bölgelerinden olan Kars bölgesine giriyordu.

d. Versti: Eski bir Rus ölçü birimi

e. Nüfus için Gürcüstan'ın eski sınırları göz önünde bulundurulmuştur.

f. Karti-Kaheti nüfusu

g. Raçveler'le birlikte sayılmıştır.

h. Gürcüstan'ın bugünkü sınırlarını göz önünde bulundurulması fikri P. Guguşvili tarafından önerilmiştir.

i. Tbilisi valiliğinde Ermeniler'in oranı % 18 olmasına karşın, şehirde bu oran daha yükseklerle çıkmaktadır. 1897 yılında Tbilisi kentinin 159.000 olan nüfusunun 47.000 Ermeni (%29.4), 42.000 Gürcü (%26). Ahaltisile'de Ermeni oranı %93, Telavi'de %73, Sığnağli'de %89 idi. Bir zamanlar bu nüfus %6 ile %7.5 civarında idi.

j. Sovyet devrimine kadar bütün Rusya'da olduğu gibi Gürcüstan'da da kent nüfusunun tüm sayımı gerçekleştiriyordu. Bazı kent nüfus sayımlarında yanlışlıkla komşu köylerin nüfusları da sayılıyordu.

Kaynakça

1. Antadze K., '18. Yüzyıldaki Gürcüstan Nüfusu', Tbilisi 1973.
2. Guguşvili P., 'Nüfus, Aile, Doğurganlık', Tbilisi 1985.
3. Guguşvili P., '160 yıl boyunca Gürcüstan Nüfusu', 1800-1959.
4. Kakuria Ş., '1803-1970 yılları arasında Tbilisi'nin Nüfusu', Tbilisi 1979.
5. Caoşvili V., '18.-20. Yüzyıllardaki Gürcüstan Nüfusu', Tbilisi 1984.

6. Reklü Elize, 'Genel Coğrafya. Cilt YI, Rusya Asyası'. S. Peterburg, 1898.
7. 1897'deki Rusya İmparatorluğunda İlk Genel Nüfus Sayımı, cilt 16.
8. Ratsel, 'Milletler Bilimi' cilt. 2. S. Peterburg, 1901.
9. Sivers V., 'Asya Genel Coğrafyası', S. Peterburg, 1898.
10. Radde G. 'Vier Vortage über der Kaukasus, 1886.
11. Seidlitz N. Mitteilang von Prterman 1880.

Gürcü Psikoloji Tarihi Notları

I
— UZNADZE —
(1886 - 1950)

Psikoloji tarihine bakıldığında, yerli psikolojilerin ortaya çıkış çok nadir görüldüğünden, Gürcü psikoloji okulu, dünya psikoloji tarihinde önemli bir yer işgal eder. Aynı şekilde, Sovyet psikoloji tarihine bakıldığında görülecektir ki, Gürcü psikoloji okulu, Sovyetler'in dört psikoloji okulundan biri kabul edilir. (O'Connor, 1966) Burada çeşitli akımlar gelişirken (örneğin davranışçı okul, bilişsel okul vd.), Gürcü okulu uzun yıllar, yalıtılmış bir şekilde gelişti ki bu da Sovyetler'de boy veren okulların ortak yazgısıydı.

Her okulun kurucusu ya da kurucuları olur. Gürcü okulunun kurucusu da, Uznadze olmuştur. Bilişsel psikoloji yazısına, "Uznadze yanılması" görüngüsünü kazandıran da O'dur. 1941'den itibaren Gürcüstan'da, Uznadze'nin adını taşıyan bir psikoloji kurumu var. Uznadze Psikoloji Kurumu'nda, Uznadze'nin görüşleri ve düşünsel gelenekleri çerçevesindeki araştırmalar sürdürülüyor.

Uznadze'nin yaşam öyküsü, 1886'da başlıyor. O'nun çocukluğuna ve ilk gençliğine denk gelen psikoloji anlayışı, Wundt'un yapısalcı anlayışı. Wundt (1832-1920), psikoloji disiplinin kurucusu sayılıyor. Psikolojyi, zihinsel öğelerin bilimi olarak kuruyor.

Ulaş Başar GEZGİN*

D. Uznadze

Bilinci inceliyor. Yöntem olarak, eğitilmiş içe bakışı kullanılıyor. (Bkz. Schultz & Scuhltz 2000, s. 74-93) Uznadze de, diğer bir çok Amerikalı, İngiliz, Rus ve Alman genci gibi Wundt'un öğrencisi oluyor. 1909'da, Wundt'un yetiştirdiği bir psikolog olarak, 1909'da Almanya'daki Leipzig Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden (Psikoloji değil, çünkü o zamanlar ayrı bir dal değildi.) mezun oluyor. Uznadze'nin deneysel çalışmalarında, Wundt'un ve Wundt'un çağdaş psikofizikçilerin etkisi çok açık. Bu etkiye biraz sonra değinilecek.

Uznadze daha sonra Harkov Üniversitesi'nde tarih ve dilbilim okuyor ve 1913'te bu üniversitede mezun oluyor.

Uznadze, küme kuramıyla tanınıyor. Bunun yanında, biraz önce belirtilen "Uznadze yanılsaması" görüngüsü, çeşitli Batılı araştırmacıların (örneğin Cummins, 1976) ilgisini çekiyor. "Uznadze yanılsaması", temelde ağırlık algısıyla ilgili bir görüngü. Uznadze, deneklere gözlerini kapamalarını söylüyor, daha sonra onların iki avucuna da eşit ağırlıkta olan iki cisim koyuyor. Denekler, eşit ağırlıklı bu cisimlere birkaç denemede alıştıktan sonra, bu kez, ağırlıkları farklı cisimler veriliyor. Denekler, ilk birkaç denemede, ağırlıkları eşit olmayan bu cisimleri, eşitmiş gibi algılıyor. Dikkati çeken bir nokta, bu ayırt etme süresinin her denek için eşit olmaması. Yani bireysel farklar var. Bu süre farkları, çeşitli bilişsel değişkenlerle ilişkilendirilmiş. Bu yanılsamanın, yalnızca dokunma duyusuna özgü değil, diğer duyarlar için de geçerli olduğu yönünde çalışmalar yapılmış (Cummins, 1976).

Biraz önce söylenmişti, Wundt'un ve psikofizikçilerin Uznadze üzerindeki etkisi, açık. Psikofizikçi Weber ve Fechner'in çalışmaları aynı oluktan akıyor. Weber'in "zar zor ayırtedilebilir fark" kavramı aynı psikolojik anlayışın bir ürünü: Weber (1795-1878), deneklere çeşitli ağırlıklar vererek, "hangisi daha ağır?" diye soruyor. Çalışmaları sonucu, bir oran buluyor: 1/40. Yani, bir insan 40 gramlık bir cisimle 41 gramlık bir cismi zar zor ayırtedebiliyor. Algı eşitli sınırdır, burası. (Schultz & Schultz, s. 66-7) Weber'in, bir fizikçi olarak bireysel farklara yer vermesi, zaten düşünülemezdi. Uznadze'de ise, bireysel farklar, temel bir yer işgal eder.

Gürcü psikoloji okulu ve Uznadze, çok zor bir işi, tüm psikolojik anlayışların bir örnekleştirdiği, tekel altına aldığı bir akademik dünyada, başardı. Yani, yerli bir psikoloji kurabildi. Öte yandan, belirtmek gerekir ki, Gürcü okulu, çok kısır bir konuya odaklanmıştı. Gürcü okulunda, denek çeşitliliğine (insanlar yanında çeşitli hayvanlar) ve yöntem çözümlüğüne (gözlem, denetli ortamlarda yapılan deneyler vb.) rastlanmıyor. Diğerleri ise, fizyolojinin, Gürcü psikolojisinin her zaman güçlü bir bağlantısı olmasıdır. Sovyet Rusya'da fizyologlar Behterev (1857-1927) ve Pavlov'un (1849-1936), Gürcistan'da ise ünlü fizyolog Beritaşvili'nin (1885-1974) çalışmaları ve alan tanımları, psikoloji disiplinine dar bir inceleme alanı bırakmıştı. Sovyet psikologlarının, görgül (empirik) yöntemleri yadsımları veya ihmal etmeleri ve psikolojiyi felsefe yöntemlere bağlamalarının Gürcü okulu üzerinde büyük etkisi olmuştur (Gezgin, 2000).

Tüm bu sayılanlar, Uznadze'nin kurduğu Gürcü okulunun bir yerli psikoloji olarak varlığını zerre kadar önemsizleştirmez. Uznadze, davranışçı okula karşı olarak, uyarıarla tepki arasında aracı olan süreçler üzerine oturuyor. Uyarıarla tepki arasındaki katı ilişkiden değil, bireyin tutumlarından söz ediyor. Bu yönüyle, Uznadze'yi bilişsel psikoloji okulunun bir ön müjdecisi olarak selamlamak gerekir.

Gürcü okulunun tarihi karıştığı da söylenemez. Uznadze'nin yaklaşımına dayalı çalışmalar sürüyor, denmiştir.

KAYNAKLAR

(1968) **Tbilisi University: 1918-1968**. Tbilisi: Tbilisi University Press.

Cummins, S. (1979). The cognitive basis of the Uznadze illusion. **International Journal of Psychology**, 11, 89-110.

Gezgin, U. B. (2000) A half century of Soviet psychology: A Comparison of the two schools in terms of Wertheimer's axes. **Unpublished Investigation** <Yayımlanmamış inceleme> Boğaziçi Üniversitesi.

O'Connor, N. (Ed.). (1996) **Present-day Russian Psychology**. Oxford et al.: Pergamon Press.

Prokhorov, A. (ed. chief). (1981) **Great Soviet Encyclopedia**, (v. 3). New York et London: MacMillan, Inc., & Collier Macmillan.

Prokhorov, A. (ed. chief). (1981) **Great Soviet Encyclopedia**, (v. 7) New York et London: MacMillan, Inc., & Collier Macmillan.

Prokhorov, A. (ed. chief). (1981) **Great Soviet Encyclopedia**, (v. 26) New York et London: MacMillan, Inc., & Collier Macmillan.

Schultz, D. P., & Schultz, S. c. (2000) **A history of modern psychology**, (7th ed.). Fort Worth, Philadelphia & c.: Harcourt College Publishers.

**Çveneburi Kültürel
Dergisi'ni düzenli
okumak istiyorsanız
abone olunuz ve abone
bulunuz.**

Osmanlı Öncesi Şavşat Tarihi

Nugzar TSETSHLADZE

Simon GOGITIDZE

Şavşat, resmi belgelerde ilk defa (Şeşe adıyla) Asur krallığına ait kaynaklarda anılmaktadır. Asur kralı M.Ö. 1112 yılında kuzeye doğru savaşmaya başlamış ve bu bölgelerde var olan milletlere (Hurriler, Urartular, Matienliler ve Gürcüler) onlara 'Nairi' ismi takmışlar. Nairi'n 43 ülkesine ilk defa kral Tukulti-Ninurta saldırmış (M.Ö. 1248-1209) (1). Bu ülkelerin arasında Şavşat bölgesinin olma ihtimali yüksektir. Şavşat ilk defa 1. Tıglatpiloser'in yanında anılıyor. Onun dediğine göre, 16 kocaman dağı aşmış ve son dağın ismi de Şeşe imiş. 'İyi yerlere kendi faytonumla giderdim, kötü yerlere yolumuzu kazıyarak, hatta dağlara köprüler yaptım ve ordumun geçişini sağladım, Evfrat' nehriini de geçtim.

Bu kralın saldırılarının hepsini güneyden kuzeye doğru olduğunu göz önünde tutarsak, bu bölgenin Şavşat toprakları olduğunu düşünebiliriz.

Tıglatpiloser '16 büyük dağların olduğu bölgede' 23 ülkeyi sayıyor. 'Nairi ülkelerinin 23 kralı kendi savaş faytonlarını ve ordularını alarak beni karşıladılar. Kendi müthiş ordumla saldırdım onlara ve Adası tanrı gibi hemen yok ettim onları. Asker cesetlerini dağlarda ve şehirlerde etrafa saçtım, onlara alt 120 savaş faytonunu elde ettim. Nairi ülkelerinin 60 kralını ve taraftarlarını kılıcımın yukarı denize kadar kovaladım. Onların büyük şehirlerini dize ge-

tirdim. Onların mallarını ve servetini yanıma aldım, getirdim. Ordum Nairi'nin krallarının hepsini canlı olarak esir aldı.'

Sayıdığımız ülkelerin sonuncusu 'Dalaeni'dir, bundan dolayı 'Şeşe Dağı' ve yakınları da Dalaeni kralı 'Sieni'nin toprakları kapsamındadır. Bu ihtimal Gürcü ve Urartu kaynakları da desteklemektedir.

G. Malsuradze'ye göre 'Serapion Zermell'in Hayatı'nda bahsedilen 'Şeşe Dağı' da aynı topraklarda olmalıdır. Asur kaynaklarında anılan 'Büyük Dağ'la 'Şeşe Dağı'nın benzerliği çoktur. Basill Zermell yazıyor: 'Bu dağ en büyük dağdır ve ismi de 'Şeşetavi' olmuştur, çünkü her şeyin başlangıcıdır

ve her şeyden yüksektir, bundan dolayı 'Şeşistavi' deniliyor ve hayvanların ve insanların ulaşamayacağı yükseklikte bulunuyor.'

Asuri kaynağı olan 'Dalaeni', 'Urartu'lu 'Diauehi' ile, Yunan 'Taohi' ile, Ermeni 'Taik' ve Gürcü 'Tao' ile aynıdır. Bizde 'Tao' antik kaynaklarda 'Matiena' ismi ile de anılmaktadır.

Opiza Manastır Killsest

1. Tıglatpiloser'den sonra M.Ö. 9.-8. yüzyıllara dek Şavşat anılmaktadır (3. Salmanasar'ın zamanında) Dalaeni kralı Asiani'nin de adı geçmektedir. (2)

Dalaeni'de Şavşat'ın anılmaması Asuri'lerin zayıflamasından kaynaklanmış olmalıdır. Görülüyor ki, 3. Salmanasar'ın kuzey ve merkez bölgelerine kadar gitmeye gücü yetmiyordu.

9. yüzyılın ortalarında sahneye güçlü Urartu Krallığı çıkıyor. Urartu Asuri'leri durduran güçtür. Sonra kendisi de saldırıya geçiyor ve bir çok komşu ülkeyi idaresi altına alıyor. Erzurum bölgesinde bulunan bir yazıdan okuyoruz: 'Tanrı Haldi, Diauehi'ye karşı savaşa başladı, Diauehi güçlü bir ülkedir ve Tanrı Haldi daha da güçlüdür...'. Menua diyor ki: 'Diauehi'yi elim'e geçirdim, Şaşılıu şehrin'i dize getirdim, krallığı bulunan şehri aldım ve yaktım, köşkleri çöktürdüm ve Şeşe ülkesi'nin Zua şehrine kadar geldim...⁽⁶⁾. Sonra Menua'ya kral Utupuri'nin gelişinden ve teslim oluşundan bahsediliyor.

Bu yazı milattan önce 9. yüzyılın sonuna veya 8. yüzyılın başlangıcındaki zamana aittir, bundan sonra Urartu ülkesinde Şeşe'ye rastlanmamaktadır, fakat, Diaohi'den bahsediliyor. Menua Kralı Arğısti'nin zamanında yine Zua şehrine rastlıyoruz. Bu sefer Zua, Diaohi'nin başkentidir⁽⁴⁾.

Bu kesite göre Şeşeti'nin Diaohi sınırları içine girip-girmediğini saptamak zordur, Zua şehrinin Şeşeti'ye ait olup olmadığı da net görünmemektedir. Belli ki Şeşeti ülkesi ya Diaohi içinde en uç bölge idi ya da en yakın komşusu. Urartu kaynaklarında Şeşeti'den ayrı ülke gibi bahsedilmiyor, bu yüzden Şeşeti'nin Diaohi'nin bir parçası olduğu düşünülüyor.

Bizce Şeşeti'nin kuzey ve doğu komşusu Uiteruhi ülkesi idi. Güney komşusu ise Dalaeni krallığı idi, güney batı komşusu ise Kulhahali idi.

G. Melikşivili'ye göre Şavşeti ülkesi bugünkü Şavşat bölgesinde aranmalıdır. Şavşat her şeyle Gürcü renkleri taşımaktadır (-at, -et eki Gürcü grammerinde en yaygın ektir.). Şeşeti de bugünkü Şavşat bölgesi olmalıdır. Aynı zaman da bu Gürcüstan'ın güney-batı bölgesi idi⁽⁵⁾. Belki bu çok büyük bir bölge değil, Zua şehri ise merkez şehri idi. Fakat bu Şeşeti'nin mi yoksa başka bir yerin mi tartışılabilir. Belli olan bir şey var o da Zua şehri sonra Diaohi'nin merkez krallığının bulunduğu başşehir oldu.

Şavşat Kalesi

Eski Bizans ve Yunan kaynaklarında Şavşat'tan bahsedilmemesi tuhaftır. Çünkü Gürcü kaynaklarında Şavşat 7. yüzyıldan beri anılmaktadır. 'Kraların Hayatına' dayanarak Şavşeti hakkında bir çok şey gün ışığına çıkabiliyor. Görülüyor ki Dalaeni'nin yokoluşundan sonra Çorohi bölgesinde egemenlik Gürcü soyu olan Saspere'lerin eline geçmiş-tir.

Gürcü Krallığı yaratılmadan önce Şavşat topraklarının Spora'nın içinde bulunma ihtimali yüksektir. Yunan tarihçisi Herodot'a göre Sasperli'er en büyük gruplar olup Pars'ın 18. eyaletine giriyorlardı. Şavşat M.Ö. 6.-4. yüzyıllarda Kolheti Krallığına aittir. O zamanki Kolheti'nin hudutları Kerasuntat'ya kadar (bugünkü Giresun) uzanıyordu. Başka bir hudut ise Opiuntı sularına ulaşıyordu (Rize ile Sürmene arası). O zamanlarda Kolheti Krallığının içine Kars'a kadar bulunan tüm topraklar giriyordu. Bunu Meçhi köşkünde ve Artvin'in yakınlarında bulunan antik Gürcü eşya ve mücevherleri kanıtlamaktadır⁽⁶⁾.

Kartli Krallığı oluşuktan sonra Şavşat, Kral Parnavaz'ın kurduğu Klarçeti Saeristavo'nun içine giriyordu. Bu Saeristavo, Samtshe-Acara'nın güneyinde idi. 'Parnavaziani'n yazarı bu topraklara: 'Arslan'den devlete kadar' diyor⁽⁷⁾. Şavşet'in Parnavaz'ın ülkesinin 7. Saeristavo'suna ait oluşu kesinleşmiştir.

Yunan-Bizans kaynaklarına göre Şavşat topraklarında Meshi'ler, Ekriçeli'ler, Maheroni'ler ve Henlohe'ler yaşıyorlardı. Yunan tarihçisi olan Strabon (M.Ö. 2.-1. yüzyıl) bu topraklara: 'Moshike'-Meshler

ülkesi diyor. Bu Moshike de aynı Klarçeti Saeristavo'su olmalıdır, tek farkı Gürcü kaynaklarda Santshe'nin Ozdrbe Saeristavo'suna girmesi idi.

Şavşat'a Hristiyanlığı Andria Pirveltsođebull getirmiştir. Leonti Mroveli ve 6. Vahtang'a göre Andria, Egrisi'den Acara'ya geçiyor ve Acara'dan Klarçeti'ye giriyor. Burda Klarçeti'nin içinde Şavşeti de kastediliyor. M.S. 326 yılında Şavşat'ta Hristiyanlığı Kutsal Nino yayıyordu. Ermeni tarihçisi olan Movses Horenası'ya göre 'Nino Klarçeti'den İllanti' ve Kaspi'nin Kaplılarına kadar Kitabını okumuş'. Şavşeti'de Kutsal Nino adına inşa edilmiş bir kilise de çok meşhurmuş. Z. Çiçnadze anlatıyor: 'Karçal dağ'ın yakınlarında başka bir büyük dağ var ve adı da 'Kutsal Nino'dur (Ninotsminda), Nino'nun adını taşıyan kilisesi de buradaymış, sonra Osmanlı döneminde yıkılmış'.

Cuanşeri (7.-9. yüzyıl) Vahtang Gorgasalı'nın krallık döneminde (M.S. 442-502) Klarçeti'nin Eristavisi olan Artavazı anlatıyor:

'Vahtang Gorgasalı Şavşet-Klarçeti'ye çok önem veriyormuş, onun emriyle Artunuçi'de (bugünkü Ardanuç, ç.n.) büyük kaleler, Opiza'da ise manastırlar inşa edilmiş. Mere'de Şindobi'de (Tsinubani) ve Ahiza'da üç tane kilise yaptırılmış. Cuanşeri'nin aktardığı bu bilgiler Sumbat Daviti'nin anlatıklarıyla aynıdır ve olaylar bir daha kesinleşmektedir. Ayrıca Giorgi Merçule'nin 'Grigol Hantsheh'nin Yaşamı'ndan aynı bilgiler ispatlanıyor. Guaram Aşot'un oğlu Opiza'daki manastırı restore etmiş ve sonra kendisi de burada gömülmüştür. Ayrıca Şavşat ve İmerhevi'de 'Mere' adında iki köy mevcuttur.

N. Marr, Tsinubari'de kilise tarif ediyor ⁽⁸⁾.

Şavşat, Anania Şirakotsi'nin (M.S. 6.-7. yy.) tarihinde de geçiyor. 'Ermeni Coğrafyası' adlı belgede Gürcü bölgeleri arasında Şavşat da anılıyor ve Santshe, Acara, Klarçeti, Cavaheti gibi önemli bir bölgelerdeniliyor. Bu belgeler 4.-5. yüzyıllara ait belgelerdir. Bundan dolayı Gürcü kaynaklarında eski feodal devirde Şavşat çoğu kez Klarçeti adıyla anılmaktadır.

Şavşat'ın hakkında bilgili Arap kaynaklarında da bulabiliyoruz. Beladzori'ye göre Araplar Şavşet'i ele geçirmişlerdir ⁽⁹⁾.

Şavşeti'den Sumbat Davit'in oğlu da bahsediliyor. M.S. 654 yılında Araplardan rahatsız olan sivil halk doğudan batı Gürcüstan'a geçiyordu, Aşot Bagrationi bile Araplarca kovalandığı zaman Şav-

şat vadisine gelmiş. Şavşat Sağır Murvan zamanında (736-738) yıkılmış ve ağır hasar görmüş. Aşot, Şavşat-Klarçeti'de 8. yüzyılın sonlarına doğru yerleşmiş ve kral olmuştur. Aşot, köyleri çoğaltmış, yeni köyler kurduştür.

Gurgen Karapalat'ın oğlu Aşot Kuh, Şavşat'ın Tbeti köyünde patrikhane inşa ettirdi ve burda I. Episkopos olan Stepane görevine başladı. Stepane M.S. 914 yılında 'Gobron'un Eziyeti' adlı bir eser yazmıştır. Episkopos Saba Mtbeari de Tbeti Kilisesinin yanında Tsutshi Kalesini yaptırmıştır.

Tbeti Patrikhane'sinin başına 10. yüzyılın sonuna doğru loane Mtbeari geçiyor. Tbet'de ünlü Gürcü yazarı Davit Tbeli de yaşıyordu (M.S. 10.-11. yüzyıl). Aynı dönemde Şavşat'lı Giorgi-Poohore'nin adı anılıyor (Giorgi eğitimini Tskarostavi Lisesi'nde görmüş ve Filistin'de de Gürcü Haç Kilise'sini inşa etmiştir. Ayrıca tüm dünyada ünlü kuyumcu Beka Opizari de Opiza'lı idi, burda yaşıyordu. Bir başka ilginç Şavşat'lı da 11.-12. yy. Kraliçe Tamar'ın tarihçilerinden biri olan loane Şavşeteli'dir. Filozof, ünlü şair ve konuşmacı loane Şavşeteli Kraliçe Tamar'ın yakın çevre ve dostlar arasındaymış ⁽¹⁰⁾.

Davit'in oğlu Sumbat ile yazar Giorgi Merçule aynı noktalarda keşifçiler. Giorgi Merçule'ye göre Klarçeti'de yaşanacak bölgeler çok azdı ve var olan topraklar da ormanlarla iç-içe idi. Ancak Bagrationlar bu bölgeye gelip yerleştikten sonra güneybatı Gürcüstan'da rönesans dönemi başlamıştır (8. yy. sonu). Grigol Handzteli ve arkadaşları bu dönemde gelmişler bu bölgeye. Onlar önce Şavşat'ın İmerhevi bölgesindeki Opiza Manastırı'na gitmişler ve orda iki yıl kalmışlardır. O zaman burda sadece Opiza Manastırı varmış. Grigol ve yakınları Opiza'dan Handzta'ya geçmişler. Burda Şavşat lerarki olan Mtbeari'nin adı da geçiyor. lerarki Gunatle'de (bugünkü Gurnteli) yaşıyormuş.

Şavşat'ın merkezli Tbeti imiş. Aşot Kurapalati Mere köyünde ise kadınlar için özel bir manastır inşa ettirmiş. Tbeti Katedrali 9. yy.da Aşot Kuh tarafından yapılmış ve bu güne kadar sapa-sağlam gelmiştir. Tbeti Katedrali klasik Gürcü mimarlığın örneği ve en önemli eserlerinden biridir ⁽¹¹⁾.

Şavşat hakkında bilgiler 'Kartlis Matiane'de de bulunuyor. Belgede Adarnase Bagration'ın ismi geçerken Gürcü bölgeleri arasında Klarçeti, Acara, Nigali (Livane), Artaani (Ardahan-ç.n), Tao ve Anispori'nin isimleri de mevcuttur. Şavşat'ta bulunan Tserbeti Kalesi çok çekicidir. Davit Kurapalati tarafından kovalanan Gurgen, Tserbeti Kalesine sığın-

yor. 2. Bagrat zamanında bu kalenin sahibi Arcevan Lolola'nın oğlu imiş, o, kaleyi Bizans'a vermiş. Saba Mtbeyari ise kaleyi Bizans'tan geri almıştır. Bu dönemde İovane Abuserisdze Artanuçı'yi ele geçirip tüm güney-batı Gürcüstan'ın yöneticisi oluyor. Tarihte Abuseridze'den: 'Abaser, Artanuçı'nın Eristavi, Hiha'nın, Cvari Kalesinin, Atskuri kalesinin sahibi' -diye bahsediliyor. Görülüyor ki, 11. yüzyılın birinci yarısında Acara güçlü bir Saeristavo'dur ve bu Saeristavo Acara dışında Klarçeti, Şavşeti ve Santshe'yi de kapsıyordu. Konstantine Posporigent: "Acara, 'Arkonti' İberia'da bulunuyor"-diyor. V. İaşvili'ye göre bu dönemde Acara Kartl'nin-İberia'nın içinde bir Samtavra-Saeristavo'dur.

'Kartlis Tshovreba'ya göre Selçuklu sultanları ve Pars kralı Alparslan Çorohi, Şavşeti, Klarçeti ve Tao'yu yerle bir etmişlerdir.

Selçukluların korkunç saldırıları sonucu Gürcü toprakları yok olma sınırındayken, 1080 yılında meçhul bir yazarın eseri olan 'Kraların Kralı Davit'n Yaşamı'ndan anlatılıyor: 'İvanoba günü Astsponi ve Klarçeti ta deniz sahillerine kadar, Şavşeti, Acara, Santshe, Kartl, Kutaisi, Argueti, Samokalako ve Çkondidi Türklerle doldu'.

'Kral Giorgi'nin Hayatı' adlı eserde Şavşeti'nin Pars tarafından yerle bir edilmesini anlatıyor: '3. Giorgi'nin krallık döneminde Pars kralı İldıguz Şavşat'a ve Klarçeti'ye 1177 yılında saldırmıştır'.

Laşa-Giorgi'nin tarihçisi de Şavşat'tan bahsediyor. Kraliçe Tamar'dan söz ederken, kraliçeyi: Şavşat'ı yıkılmış yerleri ve kiliseleri yeniden yaptıran' diye anıyor.

'Tarih ve Eserler' ('İstoriani Da Azmani Şaravandetan') adlı belgede de Şavşat'tan bahsediliyor. Burda Şavşet-Klarçeti'de Türklerin bölgeye girişleri ve Gürcüler tarafından geri püskürtülmelelerinden bahsediliyor. Ayrıca Kraliçe Tamar'ın iki tarihçisi de (Basili Ezosmodzşvari ve Meçhul Yazar) Şavşet'n ve Klarçeti'nin sahibi Guzan'den uzun uzun bahsediyor⁽¹²⁾.

Şavşat 14. yüzyıla ait 'Astslvani Matiane'de de çok sık anılıyor. Bildiğimiz gibi 13. yüzyılın 30'lu yıllarında Moğollar Gürcüstan'a girdiler ve Kraliçe Rusudan mecburen Tbilisi'den Kutaisi'ye taşındı, Moğollar Şavşat'a dayandılar. O devrin tarihçisi şöyle yazıyor: 'Zehirli böcek gibi çoğaldılar ve yayıldılar, gülme ve eğlence her yerde yok oldu, dünya güzel bir ülke mahvoluyordu... Moğollar Şavşat'a bir kez daha giriyorlar. Bu olay Santshe'de Sargis Çakeli'nin zamanında gerçekleşiyor. 'Astsl-

vani Matiane'de tarihsel coğrafya açısından da ilginç vakalar bulabiliyoruz. Belgede yazdığına göre Beka (Sargis'in oğlu) Taşiskari'den Karnukalaki'ye kadar ve Santshe, Acara, Şavşeti, Klarçeti, Tao, Vaşlovani, Nigalıshevi, Artanuçı, Kola, Karnıpoa, Artaani ve Cavaheti'yi eline geçirmiş. Bir sonraki bölümlerden ise güçlenmiş Santshe'nin sahibinin kendi sınırlarının içine Çaneti'yi ekleyişini de öğreniyoruz. Çaneti bölgesi farklı Gürcü boyları ile dolu ve önemli bir bölge idi ve burda Gürcü boylarından Maheronlar, Henlohebiler, Bekiroliler, Makronlar, Driller, Çaniler, Bidzreler yaşıyorlardı.

Kaynakça:

1. M.O. Diakonov. Bdn. 1951. N. 2 s. 267.
2. B.D.İ. 1951. 300.
3. G.A. Melikişvili Y.K.N.M. 1960. s. 158.
4. G.Melikişvili. Urartu Krallığı. Urartu Kaynakları. Tb. 1990x. s. 275.
5. G.A. Melikişvili. Nalri. Urartu. Tb. 1954. s. 115.
6. A.Ramişvili.. 'Kolheti Krallığının Kültürel Tarihi' Bat. 1974.
7. Aynı: 1. Cilt, 24. sh.
8. S.Caparidze. 'Niko Marr'ın Şavşet-Klarçeti'deki Seyahatı'. 76. 1996. s. 37. 56.
9. İ.Cavahişvili 2. Cilt. Tb. 1983. s. 76.
10. 'KTS' 2. Cilt s. 95, 99, 136, 138.
11. P.İngorokva. Giorgi Merçüle. Tb. 1954. s. 381-382.
12. KTS. 2. Cilt. s. 49, 55, 81, 141.

<http://www.chvnebnrl.net>

GÜRCÜCE DERSLERİ

Her Seviyede Gürcüce Ders Verilir Ve
Garantili Gürcüce Öğretilir. Ayrıca, Her
Konuda Gürcüce Çeviri Yapılır.

Tel : (0212) 231 79 28 – 233 56 82

Fax : (0212) 246 02 27

Gürcü İnternet Siteleri

Derleyen: Erdal KÜÇÜK

1. <http://www.sakartvelo.com>
2. <http://www.tbilisi.com>
Tbilisi web
3. <http://www.personal.psu.edu/faculty/d/x/dxc185>
Chelo's Place
4. <http://www.parliament.ge>
Gürcüstan Paramentosu
5. <http://www.rustavi2.com.ge>
Rustavi2 Tv
6. <http://www.rustavi2.com.ge/download.htm>
Courier Online
7. <http://www.geocities.com/Paris/8975>
Deda Ena
8. <http://users.evitech.fl/~glorglg/index.html>
Caucasus Home Page
9. <http://members.tripod.com/~beso>
Georgian Web
10. <http://geowin.hypermart.net>
Georgian Language
11. <http://www.cinet.fl/~bpg>
Shavlego
12. <http://georgia.net.ge/sarke>
Sarke Haber Ajansı
13. <http://www.steele.com/embgeorgia>
Georgian Embassy in USA
14. <http://www.georgia.net.ge/usis>
USIS in Georgia
15. <http://armwrestling.com/Georgia.html>
Georgian Armwrestling
16. <http://www.diverjim.com/GAPins.htm>
Republic of Georgia Pins
17. <http://www.whitecrane.org.ge>
White Crane
18. <http://pinetreeweb.com/silk-georgia.htm>
Scouts of Georgia
19. <http://gamma.bu.edu/web/abastumani>
Abastumani Observatory
20. http://www.house.gov/csce/humanrightsin-georgia3_28_95.html
Human Rights in Georgia
21. <http://www.argosoft.com/darbazi/index.html>
Darbazi
22. <http://www.sanet.ge>
SaNET - Georgian ISP
23. <http://www.sanet.ge/webpages.html>
Webpages on SaNET
24. <http://www.sanet.ge/gtze/index.html>
The Georgian Times
25. <http://www.washingtonpost.com/wp/srv/inatl/longterm/worldref/country/georgia.htm>
WashingtonPost: Georgia
26. <http://www.soros.org/georgccp/georgia.html>
Georgia Resource Page
27. <http://solar.rtd.utk.edu/oldfriends/constitution/constitution.georgia.html>
Constitution of Georgia
28. <http://www.steele.com/GeorgAssoc>
Georgian Association

(Devam edecek)

Gürcüstan Efsanesi

Av. Ertuğrul KAZANCI (Gegidze)*

Gürcüstan, bir büyük nostalji olarak yıllarca hayallerimi süsleyen atayurttur. 1926 tarihinde İstanbul'a gitmek üzere Karadeniz yoluyla Batumi'den ayrılan beş kişilik "Gegidze" ailesinden bir tanesi yani babam, yarım yüzyılı aşan bir süre sonra doğduğu yeri görebildi. "Kobuleti"nin "Çürüksu" beldesinde saklanan beşiğini eline alarak fotoğraf çekilme mutluluğuna erişebildi. Annem Emine İnaşvili'yle bu mutluluğu paylaştı.

Büyükbabam Osman Nuri Gegidze, gençlik yıllarında Gürcüstan'dan ayrılarak İstanbul'a gelmiş ve 17 yıllık öğreniminden sonra "Müderri-Dersiam" sıfatı kazanmıştır. Hatta Osmanlı hükümdarı İkinci Abdülhamit'in "bilimsel paye" nişanı olarak kendi elyle kuşandırdığı kılıç, bizlerce özenle saklanır.

Rus çarlığına karşı örgütlenen Gürcü yurtsever bağımsızlıkçı eylemlerinde etkin bir rol üstlenen Osman Nuri Gegidze, çarlığın yıkılması üzerine kurulan Gürcüstan Cumhuriyeti'nin hazırlayıcılarından. "Gürcüstan İslam Topluluğu Başkanı" unvanıyla o zamanlar halkın % 20 dolayındaki bir bölümünü kişiliğinde temsil eden Müderri Osman Nuri Gegidze, Kafkaslardaki siyasal coğrafyanın değişmesi ve bağımsızlığın bir başka yöntemle etkisini yitirmesi üzerine harekete geçmiş, Anadolu İhtilal önderleriyle temas kurmuştur. Sonu "Gümrü" Antlaşması'na doğru uzanan bir süreçte Gegidze'nin Kazım Karabekir nezdindeki temsilcisi Süleyman Bey'dir. Karabekir'in antlaşma hükümlerini Süleyman Bey'e bildirmesi üzerine yüzyıllardır Rus şovenizminin çilelerini çekmiş Gürcüstan halkı; İslam-Hristiyan ayırımı olmaksızın anayurttan kitleler halinde göçe başladılar. Eğer Gürcüstan bağımsız bir Cumhuriyet olarak kalabilseydi, ilerici-toplumcu aydınlar zaten sosyal reformist olarak işin gereğini yapacaklardı. Bilim ve kültüre yoğunlu bu geçmiş her çeşit irticaya ve feodaliteye karşı toplumsal bir programı temsilcileri elyle yaşama geçirecekti. Onlar, tıpkı Anadolu İhtilali gibi "Tam Bağımsızlık" peşindeydiler!..

Batumi Botanik Bahçesi

Osman Nuri Gegidze ve aile efradı, Kurtuluş Savaşına destek verdikleri topraklara doğru zorlu bir Karadeniz fırtınasından geçerek İstanbul'a ulaşabildiler. Öğrencisi Berlin Büyükelçisi Tevfik Kamil Koperler'in vasıtasıyla randevu aldığı İsmet Paşa'ya, Osman Nuri Gegidze, Ankara'da mülaki olur. "Cumhuriyet Hükümetini kutlamaya geldiğini" belirten Osman Nuri Bey'e, İsmet Paşa: "Sizi bekliyorduk. Tutumunuzu takdirle izledik. Sizi Çoruh Milletvekili olarak TBMM'de görmek isteriz" şeklinde yanıt verir. Gegidze, "teşekkürle" birlikte öneriyi kabul etmez ve "bilimsel alanda devlet hizmetinde yer almak istediğini" belirtir. Bunun üzerine İsmet Paşa: "İstanbul Maçka Palas'ta bir daire tahsis yapacağımı" ifade eder. Gegidze buna da teşekkürle yetinir. Resmî bir göreve atanmak ona yeter. Paşa'nın direktifiyle Cumhuriyet yurttaşlığına geçiş işlemleri yapılır.

Artık Türkiye yılları yaşanacaktır. Batumi'den gelen bu aile, kendilerine içtenlikle kucak açan bu ülke ve bu halk için tam bir yurttaş bilinci ve sevgisiyle resmî görevlerde bulunacaktır. Oğul Cevdet Kazancı (Gegidze) okul müdürlüğünden belediye başkanlığına giden bir çizgide başarılı olurken evlatları da bürokrasinin en üst düzeylerine gelebilecek performansı göstereceklerdir.

* İzmit, Batumular Kafkas Kültür Derneği Başkanı

Gegidze'lerin yaşam öyküsü bir prototiptir. Okurlara böyle bir giriş yapmak da zorunludur. Çünkü bir geçmiş ve bugüne doğru zaman tarihsel bağlam, yirminci yüzyılın karakteristik olaylar yansımasının aynı zamanda bir sosyal kesittir. Örnekleri çoktur ve gerçektir...

Geçtiğimiz günlerde Gürcüstan'a ayak bastım. Yıllarca büyüklerimden dinlediğim, şir ve şarkılarda varlığını duyumsadığım, derin kültürüyle yoğrulduğum Gürcüstan'a özlemler içinde ulaştım. Artık, sonsuz Gürcüstan rüyası karşımdaydı!..

Sınırdaki geçiş kapısını açan görevli asker, ane tarafından soyadımı duyunca yüzünde güller açtı. O da bir İnaşvili'yd. Dost bir ülkeden gelen bir akrabasıyla karşılaşmıştı. Yanımdan ayrılmadı. Orada bizi Eduard Şevardnadze Türkiye Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı'nda görevlendirilen Av. Roland bekliyordu. Kaflemizde, Denizli eski milletvekili Av. Halil İbrahim Şahin, TBMM Başkanlığı emekli Danışmanı Orhan Velidedeoğlu ve mühendis Kemal Gülses de vardı. Sınırdan Batumi'ye doğru yollandık. Bitmez-tükenmez bir merak ve coşkuyla Batumi'ye ulaşmayı bekliyordum. O, hakkında, Türkçe ve Gürcüce nice besteler yapılan Batumi efsanesi beni bekliyordu. Yemyeşil bir renk cümbüşünün içinde, yamaçlarda çay bahçelerini gözlemlediğim yoldan geçerek Batumi'yi kucakladım!..

İşte, Batumi!.. Büyükbabam ve büyükhalem'in kendilerine özgü şiveleriyle tanımladıkları, babamın ise hiç dilinden düşmeyen "güzeller güzeli" Batumi'de dolaşmaya başladım. Kafiledeki saygın dostlarımdan da beğenilerini görüyordum. Sarp Gümrük Müdürü yoluyla bağlantı kurduğumuz ünlü yazar Orhan Kemal'in oğlu Nazım Kemal, bizi büyük konukseverlikle karşıladı.

Daha sonra ünlü Batumi botanik bahçesinde iki saat süren bir gezimiz oldu. Dünyanın her yöresinden getirilerek dikilmiş bitkilerle donatılan bahçe son derece görkemliydi. Batumi'nin yarı-tropikal ikliminde, kendi ülkelerindeki gibi tutmuş yeşermişlerdi. Ellerimizdeki Gürcü peynirli pidesi (haçapuri), lezzetliyle doyumuzdu. Bir baştan bir başa bahçeyi zevkle dolaştık.

Bir Batumi gecesinde trenyolu yanındaki oteldeyiz. Tbilisi'ye doğru uzayıp giden tren yoluna biraz da gıptayla bakıyoruz. Çünkü, bir zaman darlığı içindeyiz. Tbilisi ve dolaylarını gezmeyi daha sonraki bir geziye bıraktık.

Dışarıda hafif bir yağmur yağmakta. Batumi'nin yarı-tropikal ikliminin bir yansıması olarak algılanıyor. Bir süre sonra bir minibüse Kobuleti'ye gidiyoruz. Batumi-Kobuleti arasındaki yolu görürüz. "Cennet Bahçesi" deyiminin kastettiği anlam neyse bu yol herhalde odur!.. Yeşilin çeşitli türlerinin iç içe geçtiği çay, palmiye ve diğer zengin çeşitlerle bezeli bir "hiyaban" puritulu bir ihtişam içinde yanbaşımızda yer alıyor. Yaşamdan ayrıcalıklı bir hoşnutsuzluk duyuyorsunuz.

Büyükbabamın oğlu Tamazı Gegidze'yi ve eşini Gulliko'yu çalıştıkları yerlerde buluyoruz. Büyük bir özelemlerle kucaklaşıyoruz. Kısa bir süre kalacağımızı belirtince kesin bir itirazla karşılaşıyoruz. Tamaz: "Büyükbabamın ve babamın Çürüksu'yunu görmeyecek misin?" şeklindeki şaşkınlığı üst üste yineliyor. Gelecek sefere bıraktığımız sözünü vererek konuyu zorlukla sonuçlandırıyoruz. Sofraya çağırıyorlar. Operatör Dr. akrabamız sofranın başkanı "Tamada" olarak yerini alıyor. Ben ve arkadaşlarım da sofrayı çevreliyoruz. Renkli, anlamlı ve düzeyli bir sohbetle dayalı, bilgi ve kültürün yoğrulduğu, çeşitlilik alabildiği ölçüde arttırıldığı Gürcü sofrası bizi mest ediyor. Tam dört saat süren soframın 24 çeşit yiyecek donatıldığını saptıyoruz.

Kafkasya'nın bu parıltılı bölgesinden ayrılmıyoruz. Yıllarca duyulan bir özlemin doyulmamışlığı içinde ata topraklarımızdan dönüyoruz. Döndüğümüz Türkiye ise bizi bağrında tutan saygı duyduğumuz ve sevdiğimiz kimliği ile bekliyor.

Cumhuriyet Türkiye'si bilincimize bir anayurt ağırlığıyla oturmuş. Duyumsuyoruz.

Gegidze Ailesi Birarada

Necati Cumalı ve Gürcüstan

Mustafa YAKUT

1921'de Yunanistan'da Florina'da doğan ünlü edebiyatçı Necati Cumalı, 80 yaşında yaşama veda etti. Şiir, roman, öykü ve tiyatro oyunu dallarında edebiyat dünyamızda derin izler bırakarak aramızdan ayrılan N. Cumalı'nın bu alanlardaki her çalışması üzerinde durulmaya değer. Ancak ben bu yazıda N. Cumalı'nın Gürcüstan anıları üzerinde durmak istiyorum.

N. Cumalı, 1973'te gittiği Gürcüstan ile ilgili anılarına üç öykü halinde, "**Revizyonist**"¹ adlı kitabında yer verdi. Bu nedenle ben de bu kitapla ilgili bir anımı aktarmak istiyorum.

Eylül 1987'de, çağrılı olarak Gürcüstan'a ilk gelişimizde Kars'tan trenle Ermenistan'ın Leninakan kapısından giriş yaptık. Gümrük kontrolünde gruptaki diğer arkadaşlar kısa sürede geçiş yaptılar çünkü valizlere ve eşyalara bakılarak geçiş izni veriliyordu. Sıra bana geldiğinde, Ermeni gümrük görevlisi, valizimin yanındaki kolunun içinde kitaplar olduğunu görünce, durup beklemem gerektiğini, Türkçe bilen bir yetkilinin geleceğini ve kitapların teker teker kontrol edileceğini söyledi.

Tbilisi'deki Türkolog dostlara götürülmek üzere hazırlanmış kitapları kolidekiler. Beklemeye başladık. Onbeş yirmi dakika sonra, üniformalı bir memur geldi ve kitapları denetlemeye başladı. Türkçesinin yetersizliği belli olan görevli, kitapları tek tek inceleyip kendine göre sakıncalı gördüklerini ayırıyordu. Sonunda, N. Cumalı'nın "Revizyonist" kitabıyla birlikte beş kitabı ayırdı ve bunlar hakkında benden bilgi istedi. Her kitap hakkında kısa bilgi verdim. Verdiğim bilgilerle diğer dört kitap için ikna oldu ama "Revizyonist" kitabı için ikna olmadı. Birkaç kez tekrar ettiği soru şu idi: "Neden revizyonist?" Ve ekliyordu: "Siyasi içerikli yayınları alamayız".

Ben, bunun bir öykü-anı kitabı olduğunu, N. Cumalı'nın ünlü bir yazar olduğunu, kitabın edebi değeri olduğunu falan anlatmaya çalışıyordum. O ise ısrarla yine "Ama neden revizyonist?" diye soruyordu. Ben, içinde yirmiyedi tane öykü bulunduğunu "Revizyonist" in bu öykülerden birinin adı olduğunu ve N. Cumalı'nın Yugoslavya'daki anılarını içerdiğini izah etmeye çalışırken, artık ikna edebileceğim ümidini yitiriyordum ki Tbilisi'den bizi karşılamaya gelen dostumuz imdadına yetişti ve "Revizyonist" i kurtararak giriş yaptık.

Gerek o akşam bizim için hazırlanmış olan Ermeni sofrası gerekse Tbilisi'de Türkolog dostların

Necati Cumalı

"Revizyonist" kitabına gösterdikleri ilgi, gümrük kapısındaki çektiğimiz sıkıntıları unutturmaya yetti.

Daha sonra, Necati Cumalı'yla görüştüğümüzde kendisine bu olayı anlattım. Çok ilgisini çekti ve Gürcüstan'daki anılarını, kendisine ev sahipliği (tamadalık) yapmış olan şair Iraklı Abaşidze'yi sık sık hoşnutlukla hatırladığını söyledi.

N. Cumalı'nın "Revizyonist" kitabındaki Gürcüstan'la ilgili üç öykünün isimleri şöyle:

- Bütün Güzel Kentlere Kardeş (Tiflis).
- Stalin Üstüne Bir Konuşma.
- Tamada.

Gürcü kültür dergisi ÇVENEBURİ'nin 1979'da çıkan 6. sayısında yayınlanmış olan "Tiflis" öyküsünde N. Cumalı'nın, Moskova'dan Tbilisi'ye gelişini, kaldığı otel, kentin caddelerini, Kura Irmağını, Mtatsminda Tepesi'ni anlatıyor ve Tbilisi'yi kah Paris'e, kah Budapeşte'ye, İzmir'e, Bursa'ya ve diğer kentlere benzetiyor, dünyanın güzel kentlerini nasıl hatırladığını açıklıyor.

"Stalin Üstüne Bir Konuşma"da, Tbilisi'nin 70 km. kuzeybatısında olan Gori'ye göçlerini anlatırken aynı zamanda Stalin döneminin bir eleştirisini yapıyor N. Cumalı.

"TAMADA" adlı son öyküde, Gürcü sofrası ve geleneklerini anlatan N. Cumalı, Gürcü sofrası başkanlığı görevi olan "Tamada" hı, ünlü şair Iraklı Abaşidze'nin evinde yaşadığı örnekle somutlaştırıyor.

Öyküleriyle, oyunlarıyla, şiirleriyle N. Cumalı her zaman ilimizde yaşayacak, tüm ülkelerden, insanlardan yansıtacağı işlerle dünyamızı aydınlatmaya devam edecek.

1- Revizyonist, Kasım 1980, Tekin Yayınevi, 2. Basım.

Gürcü Şiirine Bir Bakış

Laurent MIGNON

Gürcüce, diğer Kafkas dilleri gibi, Kafkasya dağlarına benzer. Fethedilemez, yani öğrenilemez. En azından bana öyle geliyor, kötümser olduğum günlerde. Ama kötümserliğim, belki de tembelleğin bedeli Gürcü şiirini aslından okuyabilme zevkinden yoksun kalmaktır.

Elbette meraklısı öteki dillerde ender de olsa rastlanan Gürcüce'den yapılmış çevirileri veya yazmalarında ya da yazılarında bir zamanlar Gürcüstan ile bir ilişkisi olmuş olan Boris Leonidoviç Pasternak (1890-1960), Oslp Emilyyevič Mandelstam (1891-1938) hatta modern Azerbaycan edebiyatının kurucusu ve Tbilisi'de yaşamış olan Mirza Fethali Ahundzade (1812-1878) gibi edebiyatçıların şiir ve yazılarını karıştırarak Gürcü şiirleriyle olmasa da Gürcüstan şiiriyle tanışabilir. Gürcüstan şiiri ve Gürcüstan edebiyatı ile kastettiğim, Gürcüstan'ın kendisini, Gürcü kültürünü ve hayatını konu alan ve her milletten edebiyatçıların eserlerinden oluşan şiir ve edebiyattır. Ama Puşkin'lere, McDiarimid'lere ve Hamit'lere şiir söyleten Gürcüstan ve Kafkasya toprakları ilk olarak üstünde yüz yıllarca yaşayan insanlara esin kaynağı olmuştur.

Aslında Yunanca ilâhilerin uyarılma ve çevirileri olan dördüncü yüzyıldan kalma şiirler Gürcü şiirinin başlangıcı sayılabilir. Ancak sonraki yüzyıllarda tamamen yerli bir mahiyeti olan ilâhiler ve din dışı konuları işleyen şiirler de yazılmaya başlandı. Onikinci yüzyılda destansı şiir türü gelişti. Efsânevi Krallıççe Tamara'nın saltanatı sırasında (1184-1213), Çahruhazde, Ioane Şavteli ve tabii ki Şota Rustaveli gibi isimlerle bu edebiyat türü doruğa ulaştı. Birçok dile çevrilmiş olan Şota Rustaveli'nin (1166?-?) başyapıtı Kaplan Derili Kahraman, Gürcü edebiyatının en önemli eseri olarak kabul edilmiştir. Destan hem Hristiyan hem de pantelist öğeler içerir ve kahramanlığı, dostluğu ve hükümdara sadakat anlamına gelen bir tür vatanperverliği yüceltir. Şota Rustaveli'nin bu 1576 dörtlükten oluşan şiirindeki dil ustalığı ve geleneksel şiir tekniğine yeni yorumlar getirmesi Gürcü şiirinin bir doruğuydu ama belli bir ölçüde de gelişmesini felce uğrattı, çünkü sonraki

Davit Guramişvili

nesiller onu kopyalamaya çalışmakla yetindiler. Üstelik onüçüncü yüzyıldaki Moğol istilası, edebiyatta İran edebiyatının etkisinin iyice artmaya başladığı bir durgunluk devresinin başlamasına neden oldu.

Bu durum Davit Guramişvili (1705-1791)'ye kadar devam etti. Davitiani (Davit'in destanı) adlı ünlü eserinde şair, belli bir ölçüde özgeçmişsel öğeler katmanın yanı sıra dini ve felsefi fikirleri tartışır. Eser dualar, deyişler ve şarkılardan oluşur. Guramişvili kısa şiirlerinde de yeni vezin türleri denemiş ve kral Üçüncü Arçil'in (1647-1713) çizdiği yolda yürüyerek şiiri İran etkisinden arındırmaya çalışmıştır. Özellikle şiir dilini halk diline yakınlaştırmıştır. Genel olarak aristokrat aşklar yerine, sıradan insanların, çobanların, toprağı işleyenlerin aşklarını şiirlerinde anlatır. Ama aynı dönemde Faziki mahlası ile yazan Besarion Gabaşvili (1750-1797) İran etkisindeki saray şiiri çığışını devam ettiriyordu.

On dokuzuncu yüzyıl başlarında Rus İmparatorluğu tarafından ilhak edilince, o güne kadar daha çok Osmanlı ve İran etkisi altında yaşamış olan Gürcüstan'ın siyasi ve ekinsel konumu değişmeye başladı. Rus şiirinin ve Rus yorumuyla batı şiirinin etkisi yaygınlaştı. Bütün Avrupa'da esen romantizm rüzgarlarını Gürcüstan'da Aleksandre Çavçavadze (1768-1848), Grigol Orbellani (1804-1890), Nikoloz Barataşvili (1817-1845) gibi önemli isimler estiriyordu. Eserlerinde gizemsellik hiç yer vermiyip daha çok Gürcüstan'ın tarihi ve yitirilmiş şanı gibi konuları işliyorlardı. Şiirlerinde aşk ve dostluk da önemli yer tutuyordu. Genel olarak hüznünlü bir atmosferi olan bu eserlerde şair doğaya duyduğu yakınlıktan da bahsederek. Fakat bu doğa sevgisini pastoral edebiyatın çerçevesinde yorumlamak yanlış olur çünkü bu şiirlerdeki doğa sevgisi sömürgeci sansürçünün dikkatini fazla çekmeden işgal edilmiş anavatan için duyulan sevginin bir anlatım biçimidir.

Dönemin önde gelen şairi kuşkusuz Gürcüstan'ın Kaderi adlı eserin yazarı Nikoloz Barataşvili'dir. Gürcü şiirinde ilk defa o, tutkulu aşkı ve şiddetli ıstırapı işlemiştir. Üstelik, yeni vezin türleri

Nikoloz Barataşvili

Aleksandre
Çavçavadze

ladı. Gürcüstan'da feodalizmi eleştiren ve halkı büyük ulusal uyanışa çağırın bu topluluğun önderleri İlla Çavçavadze (1837-1907) ile Akaki Tsereteli (1840-1915) idi. Akaki Tsereteli dönemin halkça en çok sevilen şairiydi. Belki de İlla Çavçavadze'nin bazen ağır retorik ve didaktik stiline karşın daha sade, daha hafif bir dil kullandığı için halka daha yakındı.

Hem İlla Çavçavadze ve Akaki Tsereteli'nin gerçekçilik kuramına uyarak ve hem de Tergdaleulebi topluluğunun insancılığını ve ilericiliğini geliştirerek Gürcü edebiyatında yeni ufuklar açmış olan Vaja Pşavela (1861-1915), şiir ve destanlarında özellikle toplumsal yaşantının ülkülerle çatışmasını inceler. Ayrıca kimi şiirlerinde de şair doğadaki şiddet ve acımasızlık karşısında duyduğu derin dehşeti yansıtır.

Onsekizinci yüzyıldan yirminci yüzyılın başlarına kadarki dönemde şiir demokratikleştirildi. Bu millî bir şiirin oluşturulmasında önemli bir adımdı. Şiir İran divân edebiyatının etkisinden arındırılmaya çalışıldı. Şiirin dili ile halkın dili arasında köprüler kuruldu. Halk şiiri bir ilham kaynağı oldu. Halk şiirinin kalıpları yaygınlaştı. Şiir halka yaklaşıncı halk da şiirin içine girmeye başladı ve sıradan insan da şiirde anlatılmaya başlandı, onların da bu şiirleri okuyacağı ümitdiyle.

Yirminci yüzyılın başlarında gelişmeye başlayan Modernizm ise edebiyatın demokratikleştirilmesinin olumsuz bir sonucu olan popülist edebiyatın bayağılığına karşı sanatçının özgün ve özgür olma hakkını savunuyordu. Aralarında, Giorgi Leonidze (1899-1966), Titsian Tabidze (1895-1937) ve Paolo İaşvili (1895-1937)'nin yer aldığı bir grup genç şair Grigol Robakidze (1884-1962)'nin önderliğinde Simgeci hareketi kurdular. Amaçları şiirde yeni bir sözcük hazinesi yaratmak ve geleneksel vezin anlayışlarını kırarak Gürcü şiirini yeni kalıplara, daha çok da Fransız şiirinin kalıplarına sokmaktı. 1916'dan itibaren hem ürünlerini yayınlamak için uygun bir araç, hem de edebiyatta yeni ufuklar açan bir manifesto niteliğinde olan Tsisperi Kantsebi (Mavi Boynuzlar) adlı dergiyi çıkarmaya başladı-

geliştirmesinin yanı sıra, şiir dilinin demokratikleştirilmesi için eserlerinde halk dilinden örnekler ve halk türkülerini kullanarak Gürcü şiirine önemli bir katkıda bulunmuştur.

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren, daha çok Rusya'da eğitim görmüş olan aydınların oluşturduğu Tergdaleulebi adlı bir hareket ortaya çıkmaya başladı. Gürcüstan'da feodalizmi eleştiren ve halkı büyük ulusal uyanışa çağırın bu topluluğun önderleri İlla Çavçavadze (1837-1907) ile Akaki Tsereteli (1840-1915) idi. Akaki Tsereteli dönemin halkça en çok sevilen şairiydi. Belki de İlla Çavçavadze'nin bazen ağır retorik ve didaktik stiline karşın daha sade, daha hafif bir dil kullandığı için halka daha yakındı.

Hem İlla Çavçavadze ve Akaki Tsereteli'nin gerçekçilik kuramına uyarak ve hem de Tergdaleulebi topluluğunun insancılığını ve ilericiliğini geliştirerek Gürcü edebiyatında yeni ufuklar açmış olan Vaja Pşavela (1861-1915), şiir ve destanlarında özellikle toplumsal yaşantının ülkülerle çatışmasını inceler. Ayrıca kimi şiirlerinde de şair doğadaki şiddet ve acımasızlık karşısında duyduğu derin dehşeti yansıtır.

Onsekizinci yüzyıldan yirminci yüzyılın başlarına kadarki dönemde şiir demokratikleştirildi. Bu millî bir şiirin oluşturulmasında önemli bir adımdı. Şiir İran divân edebiyatının etkisinden arındırılmaya çalışıldı. Şiirin dili ile halkın dili arasında köprüler kuruldu. Halk şiiri bir ilham kaynağı oldu. Halk şiirinin kalıpları yaygınlaştı. Şiir halka yaklaşıncı halk da şiirin içine girmeye başladı ve sıradan insan da şiirde anlatılmaya başlandı, onların da bu şiirleri okuyacağı ümitdiyle.

Yirminci yüzyılın başlarında gelişmeye başlayan Modernizm ise edebiyatın demokratikleştirilmesinin olumsuz bir sonucu olan popülist edebiyatın bayağılığına karşı sanatçının özgün ve özgür olma hakkını savunuyordu. Aralarında, Giorgi Leonidze (1899-1966), Titsian Tabidze (1895-1937) ve Paolo İaşvili (1895-1937)'nin yer aldığı bir grup genç şair Grigol Robakidze (1884-1962)'nin önderliğinde Simgeci hareketi kurdular. Amaçları şiirde yeni bir sözcük hazinesi yaratmak ve geleneksel vezin anlayışlarını kırarak Gürcü şiirini yeni kalıplara, daha çok da Fransız şiirinin kalıplarına sokmaktı. 1916'dan itibaren hem ürünlerini yayınlamak için uygun bir araç, hem de edebiyatta yeni ufuklar açan bir manifesto niteliğinde olan Tsisperi Kantsebi (Mavi Boynuzlar) adlı dergiyi çıkarmaya başladı-

lar. Aynı yıllarda Konstantine Gamsahurdia (1893-1975) şiirde modernist akımın en güzel örneklerini yazıyordu. Bu arada Nikoloz Şengella, Jauko Gogoberidze ve Simon Çikovani (1902-1966) Gürcüstan'da gelenekçi edebiyat anlayışını temsil ediyorlardı. Tüm bu gelişmeler Gürcü şiirinin temellerini sarıyordu. Bu dönemde yaşanan belirsizlik (1917 devrimi ve 1918-1921 arasında kısa sürmüş bir bağımsızlık) ve büyük ümitler, ekin sel alanda büyük bir yaratıcılığa yol açtı. Hızla değişen bu manzarada, Gürcü şairlerinin en önemlilerinden biri olarak tanınan ve herhangi bir akımın içinde yer almayan Galaktion Tabidze (1892-1959) hiç sarsılmadan yoluna devam ediyordu. Ancak devrimin ilk yıllarındaki sanatsal özgürlük kısa sürdü ve Stalin döneminde devletin yönlendirici sanat politikası ile sansürün yarattığı ağır şartlar bütün yaratıcılar gibi şairleri de etkiledi. O yıllarda, tıpkı Moğol istilası sırasında olduğu gibi, sanat alanında bir durgunluk devresi başladı.

Stalin'in ölümünden sonra, yeni bir şair nesli ortaya çıktı. Ana Kalandadze

(doğ. 1924), Muhran Maçavariani (doğ. 1929) ve Tamaz Çiladze (doğ. 1931) gibi şairler Gürcü şiirine yeni bir soluk getirdiler. Bugünkü Gürcü şiiri iki ana dala ayrılır: Bir tarafta Manana Çitişvili gibi geleneksel şiir anlayışına bağlı kalıp onun olanakları içinde çağdaş yaşamın getirdiği sorunları işleyen şairler; diğer tarafta ise geleneksel vezin türlerini tamamen terk edip, yirminci yüzyılda çoğu ülkede kendini kabul ettiren serbest nazımı seçen Besi Haranali gibi şairler vardır.

Gürcü şiirine bu bakış, her bakış gibi öznelirdi. Birçok şairin adını vermedim veya veremedim. Tabii ki 1600 yıllık bir gelişmeyi aşağı yukarı bin kelimeyle anlatmak mümkün değildir. Mümkün olan ilgi uyandırmaktır. çocukların

არ ვიცა / მოდი, მიხედავლებლა. ყურია ამისო

1 dedim bir ülkenin şiirine karşı...

Grigol Orbeltiani

Giorgi Leonidze

1 TsI. tsI. tsI ben şiir bilmiyorum / GeI öğretmenim, kulağımı çek.

Abhazya Öyküleri : Göz Aşinalığı

Guram ODIŞARİA

Rustaveli caddesinde bir tanıdık bakışı ile karşılaştım. Yaklaşık otuzbeş yaşlarında sıradan bir adamın zavallı bir bakışı ile karşılaştım. Beni fark eder etmez benden gözlerini kaçırdı.

Savaş öncesi uzaktan tanıyordum onu. Benim evime yakın bir yerde yaşıyordu. Buna rağmen onun ne adını, ne de soyadını biliyordum. Savaş döneminde ise sakal bırakmıştı, Şehirde Amerikan askeri üniforması ile süslenmiş olarak geziniyordu. Otomatik silah ve el bombalarını yanından hiç eksik etmezdi. O zamanlar çok değişik bir insan olup çıkmıştı. Bakışı da çok değişmişti. Gururlu, kendine güven duyan, cesaretlili bir bakışı vardı. Bazan onu sokakta görürdüm. Daha çok bazen "NIVA", bazan "VOLGA" otomobili ile hızlı geçer giderdi.

Savaşan genç arkadaşlar onu savaşta bir kez dahi görmediklerini, onun yalnız şehir içinde gezip kötü işlerle uğraştığını söylemişlerdi bana.

Savaş zamanında ise, gözlerini öyle oynatıyordu ki, sanki Berlin'i o zaptetmişti. Öyle şehirde geziniyordu. Sanki biz hepimiz onun önünde gerçek birer suçluyduk. Onun bakışları, artık benim zamanım da geldi diyordu sanki. Bazen iyice sarhoş olunca, şehrin ortasında otomatik silah atardı tak, tak...

İşte üç yıl sonra tekrar karşılaştım onunla. Sakalsız geziyor, otomatik silah dışında çok değişik bir insana benzliyor. Savaş öncesinden daha zavallı bakışı. Şişmiş gözlerini olağandışı oynatıyordu. Tanıdık bakışlardan kaçıyor. Sanki gitmiyor, bir yerlere saklanmak için gevşek gevşek gidiyor. Gereğinden fazla küçülmüş, zavallı biri sanki sallana sallana gidiyor.

Gürcüceden Çeviren : ALI ALTUN

Öykü: Güzeldir Gürcü Kadını

Guram RÇEULİŞVİLİ

Yağmur yine yağıyordu. Karanlık giderek koyulaştı. Yavaşça harekete geçtiler Lezgiler*. Gamza kıvraktı, Osman da, Ali değil (Gamza ve Osman'ın kıvraklığı Ali'de yoktu, Ağa Bey onların reistydi).

Orman kenarında bir ev vardı. Gamza balkonu na tirmandı.

Osman da, Ağa Bey de. Ali atları tutuyordu. Sabahleyin artık Kafkasya Dağı'nı aştilar. Çodar'dan geçtik dedi Bey ve ellerini Allah'a doğru kaldırdı. Diğerleri yüzlerini kaldırdılar. -Allah-ul Ekber.

Elleri meşguldu: Ali esir olan babayı koymuş atına. Osman kızkardeşi, Gamza-Tinatın**. Bütün gece esirler onlara ezilyetler çektiler.

Ama sonunda boyun eğmek zorunda kaldılar. Esirler sıkı sıkı bağlanmıştı. Parmak uçlarından kan damlıyordu, dövülmekten yüzleri şiş içindeydi.

Tinatın kıpırdıyordu hala. Gamza onu sertçe tutuyordu. Aman, Allahım!- bu sözler birden bire ağzından uçtu ve Gamza kolundan çırpınarak akan kanı emmeye başladı. Tinatın ısırdığı Lezgi'nin kanını tükürdü. Gamza hançerini kaldırdı; Tinatın, yamçının içinden başını çıkardı: - simsiyah gözlerinden şimşekler çakarak ona baktı. -Ney bekliyorsunuz?- dedi Ağa bey. Diğerleri de onayladılar.

Gamza donakaldı, sonra hançeri kılıfına koydu.

-Ney bekliyorsunuz? dedi tekrar Ağa Bey. Güzeldir Gürcü kadını! dedi Gamza.

Gürcüceden Çeviren : Nana KAÇARAVA

*. LEZGİ - Kuzey Kafkasya'da yaşayan millet.

** TINATIN - Kadın adıdır.

Şiirler

***

Muhran MAÇAVARIANI

Kadımdır sabah.
Toprak - kadın,
Akşam - kadın,
Yağmur - kadımdır...
Herşey
Kadın gibi seviyorum...
Ve ne zaman biri
Benden daha çok sabahı övüyor-
Sanki Sevdğim kadımı zaptediyorlar.
Gürcüce'den Çeviren: Tea Zakaradze

KAVALIMI ÖZLEDİM

— Sele Nene'nin anısına —

Eşref YILMAZ (MAHARAŞVILI)

Tüm Kaçkar yaylalarını taşıdım
İstanbul'a bir rumevine
Koca Mustafa'nın parmaklarıyla,
Mahmut Turan'ın nefesiyle!
Tulumun akordionla dansı
Çocukluğumun valsı
Ve kavalımın anısı...

Kavalımı özledim çocukluğumun
Eski köyüme gidersem
Ki gideceğim Ağara'ya
Kaval çalacağım
Nenemin mezarı başında,
"Yaylalar" türküsünü önce,
Ve
Çalabildiğim "Livane Ezgileri"ni
Nefesimce!..

Ocak / 2001

İstanbul

DÜZELTME

39. sayımızda yayımlanan "Seni Kırmızı Şaraba Benzettim" adlı şiir, yanlışlıkla Vaja PŞAVELA'nın olarak belirtilmiştir. Şiir, bir Gürcü halk şiiridir. Düzeltir, özür dileriz.

***

(17)მუხრან მჭავარიანი

ქალია დილა,
მაცა—ქალი,
სადღაშო ქალი...
ყველაფერი
ქალივით მიყვარს...
და როცა ვინმე
ჩემზე უკეთ
აღიღებს დილას,—
ასე მუთია:
მე რომ მიყვარს,
მართმევენ იმ ქალს.

ეშრეფ ილმაზ მახარაშვილი

ჩემი ყავალი მომსურდა
სელი ბებიას მოსაგონებლად

კარჩხალის მთები
ჩამოვზიდე მთელი
სტამბულში
ბურძნულ სახლში
კოშა მუსტაფას თითები
და მაჰმუდ თურანის სულით.
ჭიბონის, აკორდეონის ცეკვა
როგორც ჩემი ბავშვობის ცეკვა
და ყავალის მოგონება.
მომენტრა ჩემი ბავშვობის ყავალი
თუ ძველ სოფელში მივდი
უნდა მივიღე კიდევ აგარას
უნდა დაეუქრა ყავალი
ბებიას საფლავის თავზე.
ჯერ მთების სიმღერა,
მერე რომლებსაც მოგანერხებ.
ლივანე უზგილერიდან
სადამდეც შეყოფა სული

KAÇIŞ

Moris POTSHIŠVILI

Düşlersin ya yalnızlığı zaman zaman,
Kalsan öyle bir başına,
Çekip gitsen bilmediğin diyarlara.
Gerçeklerden kaçiversen, uzak olsan yalanlara.
Özgür hülyalara dalsan,
Kalakalsan bir ağacın kütüğünde,
Düşünmeden öylesine.
Zamanlardan anlar devşir
Ayçiceği tanesine
Düşlersin ya yalnızlığı zaman zaman,
Kalsan öyle bir başına,
Çekip gitsen bilmediğin diyarlara.

Kaçıyorsun dostlarından, düşmanlardan,
Nefretten ve kaygılardan,
Sevdalardan, yıllardan kaçıyorsun.
Yalnız kalmak istiyorsun öylesine...
Özliyorsun yalnızlığı, nedeni var,
Nedeni var, çekip gitsen bilmediğin diyarlara.
İnanmaktan, mutluluktan, öç almaktan kaçıyorsun.

İşe koşan bir adamın edasıyla
Gidiyorsun bu şchirden köye doğru.
Ve dağlara yürüyorsun, oralardan.
Yaban ürkek adımlarla, bir ormana giriyorsun.
Orman sakın, orman ıssız ve insansız.
Sanırsın ki yalnız kaldın bir başına.

Zaman olur ağaçlar hep dile gelir.
Ağaç hep dile gelir, hesap sorar ağaç iken.
Dile gelir hesap sorar herşey için.
Ne bu halin, nesin, kimsin,
Ne değilsin, nedir derdin?
Düşlersin ya yalnızlığı zaman zaman,
Kalsan öyle bir başına,
Çekip gitsen bilmediğin diyarlara.

Ve yine de dönüyorsun insanlara
Çeviren: Hüseyin UYGUN

გ ა ჯ ე მ ა

ხანდახან გინდა განმარტოვდე.
წახვილე შორს,
გაექვე ქვეყნის სამართალს, ქორს,
იყო და იფიქრო, რახედაც გინდა,
ან არ იფიქრო საერთოდ სულ, —
იწდე ხოს კუნძუდ და მზესუმზირად
აქუცმაცებდენ უბრალოდ დროს...
ხანდახან გინდა განმარტოვდე,
წახვილე შორს.

და გაურბინარ მეგობრებს, მტრებს,
ექვს და სიძულელის,
სიყვარულს, წლებს, —
უბრალოდ გინდა მარტო დარჩენა,
რატომღაც მარტო დარჩენა გსურს,
რატომღაც გინდა წახვიდე სადღაც,
გაექვე ნლობას, ზეიმ-ზარს, შურს...

ს.ქმთან კაცის თვინიერ ნიღბით
ქალაქს ტოვებ და
მიღიხარ სოფლად,
მეოე სოფლიდან მირბინარ მთებში,
თანყის თუთუბით შედიხარ ტყეში,
შედიხარ ტყეში, უსიერ ტყეში,
უკაცურ ტყეში შედიხარ მშვიდად ხეივან
და რომ გგონია,

მარტო ხარ თითქოს, —
ხე რომ ხე არის, ხე ენას იღვამს,
ხე ენას იღვამს და
პასუხს ითხოვს.

ხე ენას იღვამს და პასუხს ითხოვს
ყველაფერისათვის,
რაც ჰქმენ, რაც იყავ.
რაც არ იყავ ან რაც იბრუნე...

ხანდახან გინდა განმარტოვდე,
წახვილე შორს
და... უბრუნდები ადამიანებს.

ILKBAHAR

Soso KAKUBAVA

Öyle dayandı kafiya şu ilkbahar,
Sanki Kleopatra teşrifte Roma varoşlarını.
Canerliği çöçği beyaz yağmurlar
Tan kızında geçirecekler Nisanı.

Güneş meme başlarını öpüyor toprağın,
Patlayacak birazdan bir yerde vişne tomurcakları,
Gökyüzünün tavanını dövmekte bir güvercin
Tıpkı Mehmed-Han Tbilisi kapılarını

Binlerce renk yalaz yangın alevlendir,
Tohumlar başkaldırır çöçilerde,
Damarlarını çatlatmaya niyetlendir,
Delikanlı kan-hırçınca esrimede

Çalılıkları budar şahin yuvası boynuzlarıyla
Oçake* ormanında erkek bir geyik,
Yeterki bulsun eş olanını kalbine
Ve şimşek çakmasına benzesin rastlaşmak.

Uzaklarda olsa da bana rahat vermeyen,
Topraktan da kopmamışam hala eğer,
Bunun tek suçlusu şu ilkbaharın
Güzelliği ve seslerin kadifeliğidir.

Tümden çıldırtmak değilse beni Mart'ın niyeti
Ve de dayanabilirsem eğer,
Canerliğin beyaz çiçek yağmurları
Yarın bu Nisan'ı vişne kızında geçirecekler.

Çeviren: Hasan Çelik

* Oçake : Ormana da adını veren bir yer ismi.

**NE KADAR UZAKLARDA OLSAN
Galaktion TABIDZE**

Benden ne kadar uzaklarda olsan
Senden o kadar zevk alırım
Ulaşılamayan İrem bağı gibi
El değilemeyen güneş ışınları gibi
Ben sendeki hayalimi severim

Ve eğer hayal ettiğim o kişi sen değilsen
Bugün dert etmem bunu, yanılmış olayım
Benim hasta yüreğim, kendi hayalindeki
Bir beyaz melek olarak gelmeni bekler

İlginç bir aşk ile yüreğim yanıp tutuşsun
Sulansın deniz, gözyaşlarım ile dolsun
Yeterki benim laf ebeliğime
Ve olağanüstü aşk gününe inancım tam olsun

Çeviren : Ali ALTUN

გაზაფხული

ეს გაზაფხულიც ისე მოგვადგა,
გით კლეოპატრა რომის ნაპირებს,
ტეჟმლის უვაგილოა წვიმები თეთრი
მკვამულისფრად გადაპრილებს.

მზე მუქებს კერტებს უკონის მიწის
სადღაც ვასკვება ალუბლის კვირტი,
გით მაჰმად-ხანი თბილისის კარებს,
ცის თიავას გულ-მკერდს მიახლის გვრიტი.

აბრაღლება ფერი ათისი,
აჯანდებთან თესლები ხნულში,
მოიწადინებს პარღთა დახეთქვის
ჭაბუკი სისხლი-მოგარალი და პრუმი.

ოჯაკეს ტეჟში ორემი ხარი
ჭირბუღბ რქებთ აკოფას ბარდებს,
ოღონდ იპოგოს მან ტელისწირი,
მეშოფეთება ცის ელვას ჰგავდეს.

თუშეა შორად ის, რაც მიწვალეს,
მიწიდან მიინც თუ არ გაეკედი,
დამნაჰეკე ამ გაზაფხულის
სიღამეზე და ხმათა ხვეკრდი.

თუ გაეჟეკლა, ეს პარტი სულ მოლად
ჩემს გადარეკას თუ არ აპარებს,
ტეჟმლის უვაგილოა წვიმები თეთრი
ხვალ ალუბლისფრად გადაპრილებს.

სოსო კაკუბავა

რამ უფრო შორს ხარ

რაც უფრო შორს ხარ, მით უფრო ვტკებები
მე შენში მიყვარს ოცნება ჩემი,
ხელუხლებელი — როგორც მზის სხივი,
მიუწვდომელი — როგორც ედემი.

და თუ არა ხარ ის, ვისაც ვეიქობ,
მე დღეს არ ვნადვლობ, დაე, ვცდებოდეს
ავადმყოფ გულს სურს, რომ მას ოცნების
თეთრ ანგელიზად ეველინებოდეს.

დაიწვას გული უცნაურ ტრფობით,
ცრემლით აივსოს ზღვა-საწყაული,
ოდონდ მჯეროდეს მე ჩემი ბოდევა
და სიყვარულის დღესასწაული.

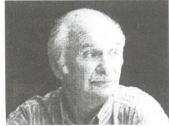
Gürcü Şiirinde Bir Nüktedan: Tariel Çanturia

Osman Nuri MERCAN

Gürcüstan'da Gelatli Bilim Akademisi üyesi, Rustaveli ve Galaktion Tabidze ödülleri sahibidir. 11 Temmuz 1932 Batumi'de doğdu. 1956 yılında Tbilisi Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nin gazetecilik bölümünü bitirdi.

Nakaduli ve Merani adlı yaymevlerinde ve "Tsis-kari" dergisinde çalıştı. Gürcüstan Yazarlar Birliği Başkanlığı yaptı ve Rustaveli Derneği'nin yayın organı "Mamuli" gazetesinde baş redaktörlük yaptı. Şimdi ise Gürcüstan Devlet Ödül Komitesi'nin başkanı yardımcısıdır.

İki 1964 yılında yayınlanmış bir çok kitabı vardır. Onlardan iki ciltli olan "Tizulebani" dikkat çekti.

Tariel ÇANTURIA

çidir. Edebiyat konusunda eleştiri yazıları yazmaktadır ve onlardan "Dinazordan Dizayn'a Kadar", "Sat Elbiseyi Al Kılıcı" ile çocuklar için yazılan "Nekodena" adlı yapıtları çok beğeni kazanmıştır. Şiirleri çeşitli yabancı dillere çevrilmiştir.

VASIYET

Oğlum ben öldüğüm zaman
 Mezarımda hafif aralık kalsın, ki
 Anasını satışım bu dünyaya
 Oradan da sövbileyim

***

Vermiyor bu kadın,
 Vermiyor bu kadın,
 Vermiyor bu kadın,
 Huzurumu.
 Her yerde peşimde,
 Her zaman peşimde,
 Rüyamda, gölgemde ve
 Hayalimde.
 Vermedi bu kadın,
 Vermedi bu kadın,
 Vermedi bu kadın,
 Huzurumu.
 Ölümü isterse ölüürüm
 Eğer yaşamamı isterse,
 Yaşarım.
 Ne olur be kadın,
 Ver be kadın,
 Ver be kadın,
 Huzurumu.

პაიტიპია

(უარიანტი)

როცა მოვეკვებ, ჩემო ბიჭო,
 დაუტოვე საფლავს ღრიჭო-
 დედამოკლულ ამ ქვეყანას
 იქედანაც დავეღრიჯო!

არ მაძლევს ეს ქალი,
 არ მაძლევს ეს ქალი,
 არ მაძლევს ეს ქალი
 მოსვენებას!
 თან დამდეგს ყველგან და
 თან დამდეგს ყოველივის,
 სიზმრად და ლანდალ და
 მოჩვენებად!
 არ მომცა ამ ქალმა,
 არ მომცა ამ ქალმა,
 არ მომცა ამ ქალმა
 მოსვენება!
 მოვეკვებო, თუკი მას
 სიკვდილი სურს ჩემი!
 ეიცოცხლებ, თუკი ეს
 მასვე ნებავეს...
 რა მოხდა, შე ქალო,
 მომეცი, შე ქალო,
 მომეცი, შე ქალო,
 მოსვენება!

***

- Konyak mı içersin?
- Mango suyu
- Seni öpmeliyim
- Öp
- Sen öpmeyecek misin?
- Ben mi? Hayır
- O zaman ben iki kez öpeceğim seni

***

- კონიაკს დაღუვ?
- მანგოს წყენს.
- უნდა გაკოცო!
- შაკოცე.
- შენ არ მაკოცებ?
- შე? რა!
- მაშინ შე ორჯერ გაკოცებ.

Vahtang Cavahadze'den Şiirler

Osman Nuri MERCAN

Vahtang Cavahadze 1932 yılında Kutaisi'de doğdu. Tbilisi Devlet Üniversitesi'nin Filoloji Fakültesi'nin Gazetecilik Bölümünü bitirdi. Yarım asırdan fazla zamandır Gürcüstan'ın çeşitli yayınevlerinde başarı ile çalışıyor. Şimdi "Gürcüstan" yayınevinin baş redaktörüdür. Bir çok yayımlanmış kitapları arasında büyük Gürcü şairi olan Galaktion Tabidze'nin hayatını ele alan "Utsnobi" (Yabancı) adlı yapıt çok ses getirmiş ve okuyucuların beğenisini kazanmıştır. Vahtang Cavahadze hem dünyanın çeşitli yabancı dillerine çevrilmiştir, hem de kendisi bir çok yabancı dilden çeviri yapmaktadır.

***

Benim güzel düşmanım,
Güzel dostuma benziyordu,
Sıcak ve tatlı sözler dışında
Hiç söz söylemiyordu.
Onu yine de tanıdım, çünkü
Benim gerçek dostum
Bayağı acı dilli
Ve bayağı çirkindi.

***

Şimdi herkes başımı kaldırdı,
Görünmeyi eleştiriyor herkes,
Şimdi bir çok kişi
Cesur olmaya soyundu.
Ben ise düşünüyorum:
— Neredeydiniz o zaman?

Şimdi herkes sesini yükseltti
Sesine metal katarak
Şimdi... Ben size soruyorum:
— Neredeydiniz o zaman?

Gün gelir - zamana uygun,
Bayram marşları duyulur
Biliyorum, iyi biliyorum
Sormuyorum bile
Nerde otursunuz o zaman.

Vahtang CAVAHADZE

***

ჩემს მტერს —
ლამაზ მეგობარს შევად,
სიტყვა არ უთქვამს,
თბილი
და ტბილი სიტყვის ვარდა,
მარც უცარი,
რადგან
ნამდვილი მეგობარი —
საკმაოდ განაწიარებ
და ულამაზო მევადა.

***

ახლა შეერმა გამოიღო თავი,
ახლა შეგის ცოცხეს უნანანანს,
ახლა შეერი გახდა გამხედავი...
შე კი ვფიქრობ:

— სად
რავით
მანინ?

ახლა ზოგმა ჩემს კი თმოდლა,
ახლა ზოგი ფოლადს ისხამს სიამო,
ახლა...
შე თქვენ ვეკითხებით ახლა:

— სად
რავით
მანინ?

დღე დღეებს —
ღმრის შესტყვისი,
დაიდებებს საზეიო მარში...
არც კეთილბობ...
ვიყო...
კარგად ვიცი,

სად
რწმებით
მანინ?

Gürcüler'de Halk Dansları – 2

Oğuz MEDETOĞLU

(Geçen sayıdan devam)

TSEKVA "KARTULI" (Kartuli / Gürcü Dansı)

Gürcü halk yaratıcılığının güzel bir örneği olan "Kartuli" dansı, kadın-erkek sevgisi, heyecanları, duyguları ve cengaverlik ruhunun üzerine kuruludur.

D. Cavrşvili'nin dediği gibi "Bu dans bir aşk şiri, güzellik yarışması, kıvraklık, çeviklik ve de anlamayı düşündürmektedir."

"Kartuli" dansı, Gürcü halkı tarafından ve de Gürcü halkının tarihi ile ilişkili olarak oluşturulmuştur, zamanla gelişmekteydi ve günümüzde gelişmenin en yüksek basamaklarının birinde bulunmaktadır. Gürcü halkının yaratıcılığının paha biçilmez bir hazinesini ve gururunu temsil etmektedir.

Büyük Rus yazarı M. Gorki, 1901'de Gürcistan'da bulunduğu sıradaki davetlerden birinde "kartuli" dansı için şu sözler söyleyerek kadeh kaldırmıştı. "Gururlanacakları böylesine güzel bir dansı oluşturan o milletin şerefine içiyorum" (A. Aleksidze).

"Kartuli" dansı, Gürcü halkının özgünlüğünün, işinin ve yaşam şartlarının belirlediği sıcaklığının, duygularının ve alışkanlıklarının direkt bir yansımasıdır.

"Kartuli" dansının içeriğinde orijinal olan ve değer verilmesi gereken şeyler, vurgulanan duyguların güzelliği, ağırbaşlılığı ve saygınlığıdır.

Bu dansa, Gürcü halkının koreografik yaratıcılığının en güzel özellikleri bir arada bulunmaktadır. Bu yaratıcılığa her nesil yeni bir şey katmıştır ve yüzyıllar boyunca gelişmektedir. Bu yüzden de, "kartuli" dansı, yöresellik belirtileri olmayan halk danslarından birisidir.

"Kartuli" dansı, bir kadın ve bir erkek tarafından oynanmaktadır. Dansa, dans meydanının/sahnenin sağ tarafından çıkan erkek başlamaktadır. Erkek, gururlu bir tavırla, daire çizer ve kadınların arasındaki kalbini fethedeni (esir eden) arar. Erkek dilediğini tez bulur, ona yaklaşır, yaklaşık olarak iki adım kadar yaklaşıktan sonra çok az geri çekilir, ayağını sürter ve dansa davetini bir belirtisi olarak kadının önünde başını eğer.

Kadın daveti kabul eder ve ayak tabanlarıyla kayarcasına dairede yürümeye başlar. Erkek onu yakından izler (sol tarafından) ama kadının kostümünün kenarlarına bile değmemeye özen gösterir. Erkeğin amacı sevdiğinin önüne geçmek ve gözlerinin içine bakılabilmektir. Bu yüzden sola döner ve kadını geçer. Kadın utanarak başını eğer ve yönünü değiştirilerek geri geri gitmeye başlar. Bunun nedeni uygun bir anda, önüne geçen erkekten kaçmaktır.

Sonunda kadın o anı yakalar ve sola dönerken hızlı adımlarla dairedeki yürüyüşünü sürdürür. Erkek de hızla ve büyük bir beceriyle sola dönerken kadını izlemeye devam eder.

Kadın gülümseyerek erkeğe bakar, hızla yönünü değiştirir ve doğru (dans alanı merkezinden seyircilere doğru) gitmeye başlar. Dikkatini kadına yönelten erkek, aynı yönde onu izler. (Şunuda belirtmek gerekir ki "Kartuli", dansında kadın yön değiştirme hilesini sıkça kullanır. Bunun nedeni erkeğin kollarından kurtulmak ve onu arkasında bırakmaktır. Bu da erkeğin yenilgisinin işaretidir).

Kadın duraklar ve geri geri giderken de yavaş yavaş sola dönmeye başlar. Erkek de hemen duraklar ve geri geri giderken sağa doğru dönmeye başlar. Sonuç olarak yüzleri birbirine dönük olan kadın ve erkek geri geri hareket etmektedirler.

Kadın dansa başladığı yere ulaştığında durur. Erkek, yaklaşık meydanın merkezinde ayaklarını sürterek mümkün olduğunca canlı bir şekilde yavaş yavaş kadına yaklaşır.

Erkeğin dikkati kadına yöneliktir. Gururlu bir tavırla ve bekleyiş içinde ona bakar ve sanki şöyle söyler. "sana uygun muyum, değil miyim?" daha sonra sağa, kadına doğru döner ve yandan yürüyerek (ayaklarını sürterek) ona yaklaşır. Sağa iki adım atar ve başını eğerek kadından tekrar kendisiyle dans etmesini ister.

Kadın, memnun olan erkeğin bu çevikliğinden dolayı bu isteği memnuniyetle kabul eder ve erkekle beraber dairede dönmeye başlar. Erkek, dans edilen alanın dörtte üçünü geçtikten sonra geri geri giderek kadından uzaklaşır, sola döner ve kadını

tam karşısına alacak şekilde, ona doğru yürümeye başlar.

Kadın, erkeğin amacını bemen anlar ve erkekle karşılaşmamak amacıyla, ona yaklaşmadan önce dansa başladığı yere doğru geri geri gitmeye başlar. Ümidini kaybeden erkek geri çekilir ve duraklar. Kadın dansa ara vermez, sanki davranışlarından utanmış gibidir ve hatasını affettirmek için yavaşça yan yana yürüyerek erkeğe yaklaşmaya başlar. Erkek ümitlenmiştir. Durduğu yerde dans etmeye başlar (Durduğu yerde ayaklarını sürtmeye başlar).

Kadın, erkeğin hayranlığını hissettiği anda çekingen bir tavırla sola döner ve yeniden yan yana erkeğe doğru yürümeye başlar. Erkek kayarcasına ayaklarını sürterek kadına yaklaşmaya başlar. Bundan sonra, yüzleri birbirine dönük olan kadımla erkek anlaşmışcasına kimi sağa kimi sola olmak üzere geriye doğru yürümeye başlarlar. Bunun sonunda da onlar omuz omuza öne doğru yürüyerek daire çizmeye başlarlar (Kadımla erkek aynı anda birbirlerine yaklaşmaktadırlar). Birbirlerine iyice yaklaştıklarında sola dönerler ve dairede geri geri yürümeye başlarlar.

Kadın, son kez erkeğin kollarından kurtulmayı dener. Hızla sola döner ve önce sola, sonra sağa, daha sonra da meydanın derinliklerine, son olarak da öne, seyirciyi doğru yönelir. Erkek her adımda kadını takip eder. Kadının son çabası boşa çıkar ve teslim olarak durur.

Erkeğin çevikliğine, yiğitliğine, zekasına, kadının narın yüreği teslim olur ve kadın başını eğer. Erkek de teşekkür ve hayranlık duygularıyla başını eğer.

Dansın içeriğinden de anlaşıldığı gibi "Kartuli" dansı beş bölümden oluşmaktadır.

1. Erkeğin dans için çıkışı,
2. Kadını davet ve kadımla erkeğin dairede dönmesi,
3. Erkeğin tek başına dansı (solo),
4. Kadının tek başına dansı (solo),
5. Son karar bölümü, kadımla erkeğin dansı, üstünlük çabaları.

"KARTULI" DANSININ GELENEKSEL KURALLARI

1. Erkek, dans boyunca kendil kostümüyle dahil kadının kostümüne değmemeye çalışmalıdır.

2. Dansın başlangıcından bitimine kadar erkeğin dikkatli sadece dansçı kadına yönelmelidir.

3. Kadımla erkeğin dairede dönüşü sırasında erkek kadına yetişmek zorundadır.

Adım adım kadını takip etmelidir. Çünkü eğer kadın erkekten kaçmayı başarır ve onu sırtı dönük halde bırakırsa bu erkeğin yenilgi anlamına gelir.

4. Kadın, geri geri giderken, erkek ondan biraz uzaklaşabilir ama mutlaka yüzü ona doğru dönük olmalı. Kadın öne doğru gitmeye başladığı zaman erkek hızla ona yetişmelidir.

5. Kadın öne doğru giderken erkek yanında giderek onu takip eder.

6. Kadın solo dans etmeye başladığı zaman, erkek bir yerde durur (ya da alkışla tempo tutar).

7. Kadın dansını bitirmeden erkek bitiremez.

8. Kadın geri geri giderken erkek, kadının önünde durmamalıdır, kadının hareket yönüne göre hafif sağda durmalıdır.

9. Eğer kadın yorulur ve dans alanını erken terk ederse erkeğin başka bir kadını dansa davet etme yetkisi yoktur.

10. "Kartuli" dansı sırasında erkek şapkasız dans etmelidir. Şapkayı elinde tutabilir.

11. "Kartuli" dansı sırasında erkeğin parmak ucu figürler yapması kabul edilemezdir.

12. "Kartuli" dansının icrası sırasında ne kadının ne de erkeğin vücudu bükülmemelidir.

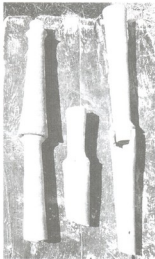
"KARTULI" DANSININ İSMİ HAKKINDA BAZI GÖRÜŞ VE AÇIKLAMALAR

Daha önce de içeriğinin sevda olduğunu vurguladığımız kadın ve erkeğin ikili olarak oynadığı "Kartuli" dansına nedense eskiden "Lekuri" (Lezginka) diyorlardı. Tanınmış Gürcü yazarı İ. Zurabşvili, denemesinde "Halkın yaratıcı dehası" diye söz ediyor ve devam ediyor (1949). "Lekler (Lezgiler) ve diğer dağlı boylarıyla Gürcülerin ilişki olmalarına karşın Sulhan Saba Orbeliani'nin sözlüğünde "Lekuri" dansı yer almamaktadır. Saba "Lekuri"nin karşılığı olarak da kılıç demektedir. Gerçekten de eski edebi kaynaklarda dans isimleri olarak yalnızca rokva, tskva, sasa, şuşpari, bukna, koça v.b. karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden de "Kartuli" sözünün nereden çıktığı ve bir Gürcü dansının neden bu ismi aldığı sorusu doğmaktadır. Bu dans Leklerden mi alınmıştır yoksa halk mı oluşturmuştur?

Devam edecek

Yusufeli'de "Süt Şebekesi" Rivayetleri ve Rivayetleri Doğrulayan Bulgular

Taner ARTVINLI

Yusufeli'nde Süt Boruları

Artvin'in Yusufeli ilçesinin zengin halk edebiyatını oluşturan unsurlardan efsane ve rivayetler içerisinde bazı rivayetler vardır ki çok ilginçtir. Farklı yörelerden derlediğim bu rivayetlerde, dağda sağılan küçükbaş ve büyükbaş hayvanların sütlerinin toprak borularla bir yerden başka bir yere aktarıldığı/indirildiği anlatılır.

Yusufeli'nin Hüngâmek (Yüncüler) köyünde derlemiş olduğum bir rivayette: Bu köyün Görgüt mezrasının biraz yukarısında bulunan Mumluk adlı mevkide otlatılan küçükbaş ve büyükbaş hayvanlardan sağılan sütlerin günlük olarak, buradan Peterek (Çevrelli) köyündeki tarihi kaleye kadar döşenmiş olan borularla kaleye aktarıldığı anlatılır. Dağda yapılmış olan havuza sağılan sütler, bu havuzdan borularla Peterek Kalesi'nin içine kadar bozulmadan ve en kısa yolla, çok kısa bir zaman içerisinde ulaştırılıyordu.

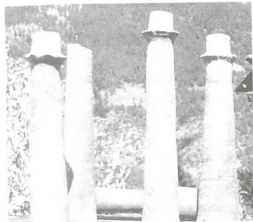
Dörtkilise (Tekkale) köyünde de yine böyle bir rivayet tesbit etmişim: Bu köyde ünlü Gürcü Manastırlarından Tekkale Manastırı, manastırın bulunduğu vadinin yukarılarında Tekkale Dağ Manastırı ve bunlardan başka iki kilise daha bulunmaktadır. Köyün Dörtkilise adı da köyde bulunan bu dört ayrı kiliseden kaynaklanmaktadır. Bu köyde derlenen rivayette de Dağ Manastırı ile bu vadinin aşasındaki ünlü Tekkale Manastırı arasında boru

hattının döşenmiş olduğu ve Dağ Manastırı etrafında otlatılan hayvanların sütlerinin bu manastırda toplanıp, borularla Tekkale Manastırı'na indirildiği anlatılır.

Bu konudaki bir başka rivayet ise Parhal (Altıparmak) köyündendir. Bu köyün dağlarında otlatılan hayvanların sütlerini köye indirmek için dağdan, Parhal Manastırı'na kadar borular döşenmiştir. Dağda sağılan sütler Parhal Manastırı'na indirilip, burada işlenmiştir. Bu rivayet, Şahver Karasüleymanoğlu'nun derlemiş ve Kültür Bakanlığı'nın "Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1996" adlı eserinde yayımlanmış olduğu Tamara (Parhal) Kilisesi ile ilgili efsanelerde de mevcuttur.

Bu rivayetler ilk başta uydurulmuş birer söylenti gibi görünse de, rivayetleri doğrulayan bulgular 1999 yılında Peterek (Çevrelli) köyünün Aluzar mezrasında karşıma çıktı.

1999 yılında, arkadaşlarım Hüseyin Alkan ve İsmail Arslan ile birlikte Peterek (Çevrelli) köyünün mezralarına yaptığımız gezide bu köyün Aluzar mezrasında bir köylü bize her birinin uzunluğu 30-35 cm. olan topraktan yapılmış borular gösterdi. Bu borular, birkaç gün önce mezra yolunun genişletilmesi sırasında toprak altından çıkmıştı. Borular daha o günlerde çıktığı için toprak altındaki izleri de belli idi. Orman içerisinden geçen kısmı tahrip

Yusufeli'nde Süt Boruları

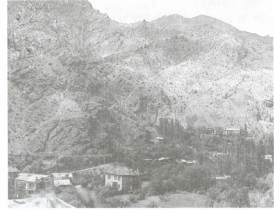

Yusufeli Bıçağçılar Köyünde Bir Ev

olan bu boru hattı toprak seviyesinden yaklaşık 30 cm. derinde gömülmüştü. Borular pişirilmiş topraktan aynı boylarda imal edilmiş olup, iç yüzeyleri sırlı idi. Birbirlerine geçmeli olan boruların ek yerleri kireç kaynama ile sağlamlaştırılmıştı. Boruların çapı bir ucundan diğer ucuna doğru daralıyordu ve en geniş yerinin çapı yaklaşık 6 cm., dar ucunun çapı ise yaklaşık 4 cm. kadardı. İlk başta bu boruların su borusu olduklarını ve dağdan gelen bir su şebekesine ait olduklarını düşünmüştüm. Fakat boruların çapları ince olduğu için su borusu oldukları da şüpheliydi. Daha önceleri kendilerinden derlemeler yapmış olduğum Hüngâmek (Yüncüler) köyü halkı, Peterek köyünün yukarılarında yer alan Yüncüler köyü Görgüt mezarından Peterek Kalesi'ne döşenmiş olan boru hattının bir çoban tarafından bu dağda, toprağın hemen altında (erozyon nedeniyle bazı kısımları artık toprağın yüzeyine çıkmış) boruları tesadüfen bulduğunu söylemiş ve kendilerinin de görmüş oldukları bu boruların biçimini de

tarif etmişlerdi. Onların tarif ettiği borular ile Aluzar'da ortaya çıkan, bizim gördüğümüz ve orada fotoğraflarını çekmiş olduğum bu borular aynı idi. Demek ki rivayetlere konu olan bu süt taşıma/indirme işi bu borularla yapılıyordu. Borular, bu rivayetleri doğrulayan birer kanıt idi.

Dağdan aşağıya oldukça meyilli bir şekilde döşenen bu borulardan aktılan süt çok kısa bir zamanda ve bozulmadan kaleye ulaşıyordu. Bu boru hattının uzunluğunun kaç km. olduğunu tahmin edemeyeceğim ama 10 km.den kısa değildir. Bu düzeneğin bir amacı da savaşlar sırasında etrafı kuşatılan kalenin içindeki asker ve halka dışarıdan gıda desteği vermek olablirdi.

Yusufeli - Merkez Kananel Mahallesi

O devirlerde, daha su şebekesi bile döşeyememiş yerler varken bu yöre halkının oldukça zorlu coğrafyada kilometrelerce uzunluğunda "süt şebekesi" döşemesi ilginç değil mi?..

Bir Gürcü Köyü : Koçbayır

AH ERGÜN

Koçbayır köyü Balıkesir'in Gönen ilçesine 10 km uzaklıkta Yumurtalan tepesinin yamacına kurulmuş 30 haneli şirin bir orman köyüdür. Türkiye'deki tüm Gürcüler gibi 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 harbi) sırasında Artvin, Murgul, Arhva Köyü Cankanat mahallesi ve çevresinden sahile, oradan gemiyle İstanbul'a, daha sonra Gönen'e gelmişler ve bir süre burada ikamet etmişler. Fakat sıvrisineklerden rahatsız olan köy halkı bunlardan kurtulmak, daha doğrusu geldikleri bölge şartlarına uygun yer aramak için yetkilile-

re başvurdularında kendilerine at ve silah verilmiş, seçilen beş kişi yola çıkarak yer yer kurşun sıkıp yankı dinlemişler ve bugünkü yerleşim alanını seçip planlı bir şekilde paylaşmışlar. Ana cadde ve sokaklar arasında yaklaşık ikişer dönüm bahçeler (venahı) içinde ikişer kat (alt katı ahır) olmak üzere dış cephe ahşap + tuğla, iç bölmeler ahşap + kerpiç evler inşa etmişler. Samanlık, ambar ve fırınlar eklemişler. 1953 Gönen depremindedir bu ilk evlerin sadece bir kısmı ve camii minaresi yıkılmış.

Zamanla büyüyen ailelere mevcut tarım ve hayvancılık yetmeyince tütünüclük, ipek böcekçiliği geliştirilmiş fakat o da yeterli gelmeyince gençler İstanbul, Gönen, Bandırma'ya, bir kısmı da Almanya'ya gurbete gitmişler. Bugün köyde yaşayan nüfus yaklaşık 80 kişi civarında ve çoğunluğu yaşlılardan oluşmaktadır. Bayramlarda ve tatillerde 250-300 kişiyi bulmaktadır. Göçe neden olan başka bir husus ise bilgi ve kültür meraklısı Gürcü gençlerin ilköğretimden sonra lise ve yükseköğretim için büyük şehirlere giderken aile fertlerini yanlarında götürerek okul sonrası, iş ortamıyla beraber oraları yerleşmeleridir.

Köyde yakın zamana kadar büyük işler imece usulü yapılırdı. Mısır toplama ve ufalama mecleri başlı başına eğlence kaynağıydı. Çevre köyler içinde ilk elektrik alan, evlere şebeke suyu getirilen ve kanalizasyon döşenen köydür. Tüm bu işler bütün köylü ihtiyar, genç, kadın, kız hep beraber kazma kürek sallayarak yapılmıştır. Hatta bugün kapalı olan ilkokul bile köylüler tarafından yapılarak M.E. Bakanlığı'na verilmiştir.

Birkaç sene öncesine kadar ramazan aylarında *gezek* adı verilen zaten 30 hane olan köyün sırayla bütün köylüye yemek vermesi artık yaşlıların yaşadığı zorluklar nedeniyle kalkmıştır. Yine de bazen bu geleneği devam ettirmek isteyenler yemek vermekte dirler. İftar vakti ezandan önce camiye bir tepsi kirdi, zeytin, peynir gider, namaz sonrası önce yaşlı-ortayaşlı erkekler, gençler, sonra kadınlar-kızlar, en son olarak çocuklar kalabalık yer sofralarında sırayla yemek yer ve teraviye gidilir. Her akşam sahura kadar oyunlar ve eğlence devam eder.

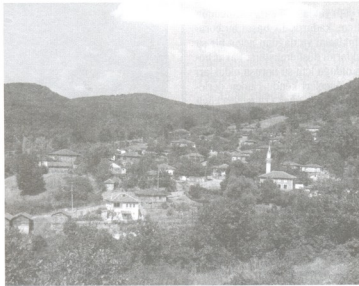
Düğünler cuma günü akşamından kına gecesiyle başlar, cumartesi akşamı büyük düğün (sabaha kadar) pazar günü de gelineh yapılır. Köyden gelin geliyorsa köy çıkışına kadar, dışardan gelin geliyorsa köy girişinden damat evine kadar konvoy ölünde oyunlar oynanır, bahşişler toplanır. Düğün haricinde bayramlarda veya Gürcü-Çerkez

köylerinden gençler mısafır geldiğinde ayıkl adı verilen eğlenceler, toplantılar yapılır. Gürcü ve Çerkez oyunları birlikte oynanır ama basma denilen delhoronun yeri apayrıdır. Cilveloy oyununda kızlar ve erkekler karşılıklı manilerle atışırlar:

Sahlis ukan temali
Kuntsur kantsur kedilya
Tkven saveni gogvebi
Çven ohorşi mbiya

Erti viri evkvane
Yumurtalan gekvane
Tkven saveni biçebi
Sakatmeşi şevkvane

Ğele ğele evyare
Ğele talahiyani
Erti gogo devnahe
Kuçi talahiyani

Koçbayır Köyü

Yemek olarak karalahananın vazgeçilmez tadı yanında çadı, kada, hinkall, ziplya, dzmariani ve asuta azda olsa yaşlılar tarafından hala yapılmaktadır. Düğünlerde ve yemekli cemiyetlerde keşkek en çok yapılan yemekler.

Çeşitli sebeplerle dışarıya yapılan göçleri tersine çevirmek, köye ev yapıp yerleşmeyi özendirme, şu an

köyde oturanların rahatları için gerekenleri sağlamak ve benzer konularda yardımlaşmak için 1999 yılında Koçbayır Köyü Yaşatma ve Güzelleştirme Derneği kurulmuş olup faaliyetlerine devam etmektedir.

Kurulduğunda Salihye olan köy adı zaman zaman Kaplama, Gürcü Ayvacık olarak anılsa da Koçbayır olarak kullanılmaktadır. Dergimizin kurucusu Ahmet Özkan (Melaşvili) bu köyde yetişmiştir.

İmerhevi'de Yapılan Yemekler

Özlem AKALTUN (KURDİKİDZE)

Kalaco Şorva

Malzemeler: Tuzlu ayran, yağ, nane, kırmızı biber, kuru soğan.

Yapılışı: Eritilen yağda tuzlu ayran ve kuru soğan kavrulurak yeteri kadar su ilave edilerek kaynamaya bırakılır, çorba on-onbeş dakika kaynadıktan sonra üzerine nane ve kırmızı biber ilave edilerek sıcak servis yapılır.

Gorolyen Harşo

Malzemeler: Kuru soğan, peynir, yağ ve tuz

Yapılışı: Piyaz şeklinde doğranmış olan soğanlar yağda pembeleşinceye kadar kavrulurak, yarım bardak su ve peynir ilave edilip pişmeye bırakılır. Yemek piştikten sonra sıcak olarak mısır ekmeğinin yanında servisi yapılır.

Harşo

Malzemeler: Patates, yeşil domates, soğan, salça, tuz ve yağ.

Yapılışı: Soğanlar pembeleşinceye kadar yağda kavrulur. Üzerine küp şeklinde doğranmış patates ve domatesler ile yeteri kadar su ilave edilerek yemek pişmeye bırakılır.

Peynirli Mapiş

Malzemeler: Un, peynir, yoğurt, yumurta, kabartma tozu, tuz ve yağ.

Yapılışı: Un, peynir, yoğurt, yumurta, kabartma tozu ve tuz karıştırılarak kulak memesi yumuşaklığında hamur hazırlanır. Hazırlanan hamur bezelere ayrılır, bezeler oklavayla iki santim kalınlığında açılıp kare ya da üçgen şeklinde kesilir. Kesilen hamur kızgın yağda kızartılarak servis yapılır.

Soğan Turşusu

Malzemeler: Yeşil soğan, tuz ve su.

Yapılışı: Kaynamakta olan suda yıkayıp doğranmış soğanlar hafif haşlanarak soğumaya bırakılır. Haşlanan soğanlar tuzlu suya konularak ekşimesi için birkaç gün bekletildikten sonra yenmeye hazır hale gelir.

Mkbavitzli

Malzemeler: Kaymak, mısır unu, tereyağı ve tuz.

Yapılışı: Kaymak ve tereyağı kavrulurak içine mısır unu ve tuz eklenip, pişmeye bırakılır. Yağla yoğunlaşmış mısır unu bir birinden ayrılıncaya kadar pişirilir ve artık yemek servise hazır hale gelir.

Kada

Malzemeler:

Hamuru için: Un, su ve tuz.

İç için: Arzuya göre ceviz, peynir

Yapılışı: Un, su ve tuz karıştırılarak kulak memesi yumuşaklığında hamur yapılır. Bezelere ayrılan hamur ince olarak açılır; açılan yufkanın içine ceviz ya da peynir konularak üzerine yağ gezdirilir, yufkaya zarf şekli verilerek fırında pişmeye bırakılır.

Çimuri

Malzemeler: Çadı "mısır unu, tuz ve su", tereyağı, dut pekmezli.

Yapılışı: Çadı, mısır unu, tuz ve su karıştırılarak hamur yapılır. Yapılan hamur fırında pişmeye bırakılır. Pişen mısır ekmeği sıcak olarak tereyağı ile birlikte dağıtılarak karıştırılır, arzuya göre üzerine pekmez gezdirilir...

Gürcüce Maniler

შემდგენელი: რესმეე კაბაკიოღლუ

თქვენ გენახში ყავრები
ზორ კარგია ქალები
მზეთვალში დეგინახე
ჯუჯუნელა თვალები.

უკიდინ ზრუგებში
ღამაზ-ღამაზ გოდრები
გაღმა სოფლის გოგვებსა
მოდრეკილა ზრუგები.

შაბათმეს ქვეშ ტაღახი
აჭრუმბული ჭვითია
გაღმა ბიჭი დგასა
ულვაშებზე სხვინტია.

შემდგენელი: რუქიე ერგუნ

აღავი ღავი
ქათამი შავი
მოვწყვიტე თავი
შევყლაფე თვალღ

შავი ბაღღ

შემდგენელი: ჰუსნუ შიმშეკ

ყია ყია ყინტოღღა
ყინტოღღ ზეიდან მინდორღა.
მინდორ ზეიდან მიყრღიქია
მიყრღიქ ზეიდან მინსურღა
მინსურ ზეიდან მიყრღეღა.
მიყრღეღ ზეიდან თეთრღ ქეა.
თეთრ ქეას ზეიდან შავღ ტყე
შავ ტყეში ერთღ რაღსა,
იმის მოკვღა ადვიღღა.

ჩვენღ სამშობლო

მერიემ ჩეღეღი (მერიეკო)

კარგია და ღამაზღა ჩვენღ სამშობლო
ჩვენღ სამშობლო ვერე ღამაზღ
შავღ ზღვის ბირსა აღმაროღღა
თავზე გვირგვინათ მუღამ მზე ადღას
მისგან ღრუბლებიც დაკარგოღღა
ღაბანტოღღა დაკარგოღღა
აღღს ფერღა მიღამო
და მისღ დროშაც აღღსფერღა...

Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 17

Artvin, Yusufeli'de Köy ve Yer Adları

Iberya ÖZKAN

08 ARTVIN (Geçen sayıdan devam)

PİT/BİT (TARAKÇILAR) KÖYÜ

120 nüfuslu olup ilçeye 31 km uzaklıktadır. Zeytinlik yaygındır. Ekilebilir arazi az olup çok göç veren bir köydür.

Eski ve yeni adı:	Bağlı olduğu köy:
Pitoh mh.	Zeytinlik
Pitzğot mh. (<i>Söğütlü</i>)	Altıparmak
Rindihev ya.	Taşkıran
Saatol ya.	Havuzlu
Sabanet ya.	Çıralı
Sabzuvan mz.	Taşkıran
Sabzuvan ya	Taşkıran

SACVERET/SACVARET (BOYALI) KÖYÜ

İlçeye 35 km uzaklıkta olup rakımı 1625'tir. Köy boğa güreşleri ile ünlü olup göç veren konumundadır. Köy çevresinde andezit, tuf, bazalt ve tortul tabakaları vardır.

Eski ve yeni adı:	Bağlı olduğu köy:
Sagorbat ya.	Boyali
Sagule ya.	Bahçell
Sagule ya.	Tekkale
Sahalihev ya.	Taşkıran
Sahsev maz.	Altıparmak
Sahrep mh. (<i>Kaynarca</i>)	Dokumacılar
Sakat mh. (<i>Akyeç</i>)	Balalan
Sakora ya.	Yaylalar
Sakut mz.	Kirazalan
Salarot ya.	Kirazalan
Salavan mh. (<i>Günaydın</i>)	D. döven
Salihpaşa mh.	Kirazalan
Salikor ya. (<i>Yakalı</i>)	Demirkent

Salıkvan ya.	Yüksekoba
Sallabaşgil mh.	Kirazalan
Samahle ya.	Balalan
Samavran ya.	Balalan
Samcellyat ya.	Altıparmak
Samsagara mz.	Dokumacılar
Sanıgil mh.	İşlan
Sapanet mh. (<i>Demirçubuk</i>)	Bahçell
Sarens mh. (<i>Yumurtacı</i>)	Alanbaşı
Sarens mh. (<i>Çayırçıl</i>)	Bakırtepe
Sarıkev mh. (<i>Sarıgöl</i>)	Taşkıran
Sarol mz.	Sebzeciler
Sarzep/Sazrep mh. (<i>Mutlugün</i>)	Çıralı
Sasheh ya.	Kirazalan
Satelev ya.	Yaylalar
Sathez mz.	Tekkale
Satıbe ya.	Taşkıran
Savriyet mh. (<i>Kavaklı</i>)	Balcılı
Seğergil mh.	Erenköy
Seku mz. (<i>Taşlıca</i>)	Dereçil
Selant ya.	Tekkale
Sepegar mz.	Yarbaşı
Sepergara mz.	Taşkıran
Serintepet mh.	Yamaçüstü
Sevyet mz.	Kirazalan
Sihiyat mz.	Altıparmak
Sımanzor mz.	Çevrell
Sırt mh.	Çevrell
Sırt mh.	İşlan

(Devam edecek)

Sözlük	ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი			(Geçen Sayıdan Devam)
(LAZCA)	(MEGRELCE)	(GÜRCÜCE)	(TÜRKÇE)	
ლაზური	მეგრული	ქორთული	თურქული	
მანი-მანი	მალა-მალას	მალ-მალე	çabuk çabuk, tez tez	
მაეურა	მაეირა	მეორე	ikinci	
მაეურაკელე	მაეირა მხარეშე	მეორეს მხრივ	öbür taraftan	
მარა	მარა	მაგრამ	amma, fakat	
მარია შინა, ალუსტოზი	მარა შინა	მარიაშობის თვე, აგვისტო	Ağustos ayı yumurta	
მარქვალი, მაქვალი	მარქვალი, კვერცხი	კვერცხი		
მასარი	მასარი	სარი	kazık	
მასუმა	მასუმა	მესამე	üçüncü	
მაფა, კირალი	მაფა	მეფე	çar, kiral	
მაფხა, ტარონი	ტაროზი	დარი, ტაროსი	açık, güneşli hava	
მალალი	მალალი	მალალი	yüksek	
მალარა, ღორმა	ხვირი	მალარო, ხვრელი	mağara , delik	
მაყაყი, მაი,	გორდი, ევაბუ	ბაყაყი	kurbağa	
მგერი	გერი	მგელი	kurt	
მგვერი, წიწილა	გვერი	გველი	yılan	
მეგაბრე	მეგობარი	მეგობარი	dost	
მელამს, მელაფს	ინოლუ	ვარდება	düşüyor	

(DevamEdecek)

BULBULIS YUBİLE

(Geçen Sayıdan Devam)

ბულავი ბარტყები გადაუსანსლა; რამდენჯერ აატირა ცხარე ცრემლით, რამდენჯერ გააძწარა, ააშფოთა იქამდის, რომ შაშვის საცოდაობით ტყუც კი ტიროდა. ვერხვის მართოლარე ფოთლები ცრემლს აფრქვევდნენ; მუხაც კი, კლდესავით მაკარი, რეინის გულის ქოხნებელი, სახეს იღმეჭავდა და სატირლად ეშხადებოდა... შაშვი სიმღერის იტახე იყო მოსული.

ეს-ეს არი, ეუქუნა წვიმამ გადაილო. ჯერ ისევე ცხოვლად ჩანდა ნორჩ მწვანე ბალახზე მარგალიტებად დაფანტული წვიმის ცვარი. არ ჩამობურტვილიყო იგი ხის ნორჩ ფოთლებიდან: თითოთითოდ ჩამოდიოდა, სმელ ფოთოლზე ცვიოდა, ტყეს აცოცსლებდა, ახმურებდა.

შაშვსაც სიმღერა სწუროდა... ეს-ეს იყო, შაშვა მთელი თავისი ოჯახი — თავის ბუდე, სადაც სამი ნახევრად ბუმბულით შემოსილი ბარტყი იჯდა, გადაარჩინა. მისი შვილები ზომ გულბურევილოები, მინდობილები არიან: ვისაც დაინახავენ, ზირებს უღებენ — გვაჭამე რამყო.

დედან ძალიან უუვარს იმათი ეღურტული, აღტაცებაში მოდის, როცა მისი შვილები უვითლად დაფერილ ხახას აღებენ და თან ზაწაწაინტელა მხრებს ასავსავენ.

მაშინ შაშვი ამბობს: „თქვენ გენაცვალეთ, თავს შემოგვევლეთ, ჩემო ზატა-რებოვო! მტერი მოგამორეთ, ავაცელიეთ თავიდან — გავაბრიევე. იმას ჰგონია — შაშვს, დედათქვენს ჭკუა არა აქვს!“

შაშვი ძალიან აღტაცებით გალობდა. ასე გულიანად გალობა მხოლოდ იმას შეუძლიან, ვისაც თავის დღეში სიკვდილზე არ უფიქრია, ვინც არ ფიქრობს — ერთხელაც იქნება მოვეკდები, შავ მიწას მივებარებიო. რას გალობდა შაშვი? ნუთუ არ არის სიტყვები იმის გალობაში? ვიცით გვესმის ის ლექსი, რასაც შაშვი მღერის? ვაი, რომ არ გვესმის და მხოლოდ უნდა მივხვდეთ იმიტომ, რომ შაშვი მუდამ არ გალობს მაგალითად ზამთარში: ამ დროს უფრო დაღონებულია, დროს მხოლოდ საზრდოს მოვანს ანდომებს, როგორმე თავი გამოიკვებოს...

გალობდა შაშვი და თავის გალობაში დნებოდა. მხემ მოკრიფა მთლად თავისი სხივები; ჩაიწყო უბეში, შეიხვია კალთაში, მოეფარა მთას და განისვენა. ბინდმა დაჭკრა. შაშვი, შეასრულა რა თავისი მოვალეობა, სდუმდა; ჩაფრინდა ბუდეში და დაჯდა თავის ბარტყებს. შაშვმა რომ გალობა გაათავა, ტყემ, დაბლა ვუავილებით მორთულმა მწვანე ბალახმა, გორაკებმა, და იმ სულმა წმინდამ,

(DevamEdecek)

HABERLER

Şaşa'ta Karüstü Güreşleri

Şaşa't Veliköy de (Merya*) düzenlenen Geleneksel Karüstü Güreşleri'nin beşincisi 25/02/2001 tarihinde yapıldı.

Yöre ilçe ve illerinden gelen 80 civarında pehlivanın kar üstünde sergiledikleri güreş büyük bir katılım ve heyecanla izlendi.

Müsabaka'da 1. ciliği 75 kg da Ahmet SUCU (Yusufeli), 70 kg da Abdülislam EROĞLU (Erzurum) ve 65 kg da Battal ALPKILIÇ (Erzurum) aldı.

Kar Üstü Güreşlerinde Pehlivanlar

Ata sporunun yöresel gelenekler ile devam ettirilmesinin güzelliği ile beraber, madalya alan güreşçilerde, Şaşa't dışındaki ilçe ve diğer illerin çoğunluğu elde etmeleri ise hüzünlü karşılandı. Yöre de güreş dahil olmak üzere tüm spor dallarında alt yapı için tesis gerekliliği ve yöre gençliğine hiç olmazsa bu yönden sahip çıkılmasının önemi; gerek katılımcı Devlet Erkan'ına, gerekse de yöre dostlarına bu vesile ile bir kez daha duyuruldu ve yardım talep edildi.

Organizasyon Komitesi Başkanı ve Veliköy Muhtarı Rasim Tekin: "Bu yıl Kanal D ve Atlas Dergisi'nce de desteklenen organizasyonu önümüzdeki yıllarda daha kapsamlı aktiviteler ile devam ettirmeyi bu geleneği gelecekte Şaşa't ve Veliköy (Merya) için bir kış Festivali'ne dönüştürmeyi tasarladıklarını" belirtti.

(Fotoğraf ve yazı: Kültürün OSMAN BIBER)

(*) Merya : Veliköy'ün Eski Gürcü Adı.

Şevardnadze TÜĞÜDAV-TÜRGÜR Vakıfların Yönetim Kurulu Üyelerini Kabul Etti.

Eduard Şevardnadze Türkiye Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı (TÜĞÜDAV) ile Türk Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı (TÜRGÜR) yönetim kurulu üyeleri ortaklaşa olarak Gürcüstan Cumhurbaşkanı

Eduard Şevardnadze ile 30 Ocak 2001 tarihinde Ankara'da bir araya geldiler. Bu kabul ile ilgili Şevardnadze aşağıdaki konuları gündeme getirmişlerdir.

— Türkiye'ye yaptığı bu ziyaretle Gürcü toplumu temsilcilerinin gösterdikleri yakınlık ve iyi duygular için teşekkür ettiler.

— Türkiye ile Gürcüstan arasında iyi işleyen ilişkilerden sonra oluşan vakıfların faaliyetlerinden çok memnun olduklarını belirttiler.

— Her iki ülke arasında ilişkilerin dostça ve kardeşçe geliştiğini belirttiler.

— Kültür merkezi ve eğitim konuları hususunda çalışmalarını çok önemli gördüklerini, Gürcü bilim adamlarının da bu merkezde görev yapacak olmalarını sevinçle karşıladıklarını belirttiler.

— Gürcü turizm öğrencilerinin Türkiye'deki turistik tesislerde staj görmeleri için yapılan çalışmaya teşekkür ettiklerini belirttiler.

— Türk öğrencilerinin de Gürcüstan'da eğitim yaptıkları için memnun olduklarını, Türk kolej ve üniversitesinin çalışmalarına destek verdiklerini belirttiler.

— Türkiye-Gürcüstan ilişkilerinin daha çok artması için çalışmaların hızlandırılması gerektiğini belirttiler.

— Dünya, Türkiye'nin önemini daha çok anlamakla ve buna paralel olarak Gürcüstan'ın önemini de ortaya çıkarmakta olduğunu belirttiler.

— Gürcüstan'da 1 milyon 700 bin yıl öncesine ait iki kafatası bulunduğunu, antropologlara göre bunların Avrupa insanına ait olduklarını yani ilk Avrupalı biziz diye belirttiler.

— Türkiye Avrupa için köprüdür. Türkiye Avrupa Birliği'ne yakındır. Biz de Avrupa'daki büyük işlere iştirak etmek istiyoruz diye belirttiler.

— Türkiye ile yardımlaşma ve dayanışmaya teşekkür ediyoruz. Özellikle Dr. İsmet DİNDAR'ın çalışmalarına teşekkür ediyoruz. Gürcüstan'da yeni bir tıp merkezi kuruyoruz, yeni teknolojiler getiriyoruz diye belirttiler.

— Vakıfların ana gayesi yardımlaşma ve dayanışmadır. Çağın teknolojik gelişmeleri, alışveriş, telekomünikasyon, uzay çok ilginç perspektifler açmıştır diye belirttiler.

— Dünya Bankası yeni bir eğitim sistemi kuruyor. Çok masraflı olan bu yöntemle her okulda 2-3 yıl içinde internet olmasını ve gençlerin kullanmasını istiyoruz diye belirttiler.

— Ülkemizin ekonomik durumu iyi değilse de potansiyel yüksektir diye belirttiler.

— Batumi Havaalanı, Kars-Tbilisi Demiryolunu sonuçlandıracağız, Çiftir-Aktaş kapısının açılması için Başbakan Bülent ECEVİT'in kaynak bulunduğunu, çok ilginç konuları ele aldıklarını belirttiler.

— Cumhurbaşkanı Sn. A. Necdet SEZER'in yeni olmasına rağmen konulara çok vakıf olduğunu, çok önemli görüşmeler yaptıklarını ve kendilerini Tbilisi'ye davet ettiklerini belirttiler.

— Vakfımızın Abhazyaya konusunda temaslarımız çok yararlı olacağını belirttiler.

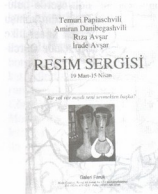
— Abhaz vatandaşlarımızın Gürcüstan'ı istediklerini, başka alternatiflerinin olmadığını, aksi halde kuzey komşunun yutacağını, aslında yaşanan savaş hariç hiçbir sorunun geçmişte yaşanmadığını ifade ettiler.

Artvin Gecesi Kutlamaları

7 Mart Artvin Kutlamaları değişik derneklerce ve vakıflarca gerçekleştirildi. Gebze Artvin Kültür Derneği'nce 3 Mart 2001'de kutlanan gece, İstanbul-Fatih'te mevcut Artvin Vakfı tarafından ve Bursa'da mevcut Borçkallılar Derneği tarafından ise 7 Mart'ta yapıldı. İstanbul Artvinliler Hizmet Vakfı ise 31 Mart akşamı kutladı.

Gürcü Ressamların Resim Sergisi

İstanbul'da, Gürcü ressamlar Temuri Paptişvili ve Amiran Danibegashvili'nin iki Azeri ressamla ortaklaşa açtıkları sergi 19 Mart-25 Nisan 2001 tarihleri arasında Galeri Faruk'ta çok miktarda izleyici tarafından ziyaret edildi.

Galeri Faruk

Moda Cad. Sarraf Ali Sok. No:10-1

KADIKÖY/İSTANBUL

Tel: (0216) 418 62 83 Fax: (0216) 346 14 08

Sima Dergisi İkinci Sayısı Çıktı

Bir Laz vakfı olan SIMA-Doğu Karadenzliler Hizmet Vakfı tarafından yayınlanan SIMA dergisinin ikinci sayısı çıktı. İlk sayısı Sonbahar 2000 olarak yayımlanan dergi üç aylık bir dergi olup ikinci sayısında Lazlar, Laz dili, Laz kültürü, Laz mutfağı ve sosyal olayları inceleyen çeşitli yazılar yayımlanmıştır.

İsteme Adresi:

SIMA VAKFI

Ankara Cad. Süzer Apt. No: 4

İZMİT

Tel: (0262) 332 299 53 Fax: (0262) 321 76 64

Ankara'da Gürcü Ressamların Sergisi

Gürcü ressamlardan David Ungrelidze Ankara Nefertiti Sanat Galerisi'nde ve Yuri Kvacadze ise Ankara Türkiye Kalkınma Bankası Sanat Galerisi'nde kişisel resim sergilerini Şubat ayı başında açtılar.

Ungrelidze'nin sergisi 16 Şubat'a ve Kvacadze'nin sergisi ise 12 Mart'a kadar açık kaldı.

Ayrıca, Rusya Federasyonu'nun Ankara Büyükelçisi Aleksander Lebedev'in eşi olan Gürcü Nino Lordkipanidze de kişisel resim sergisini Şubat ayı başında Dünya Ticaret Merkezi'nde açtı.

Adres Değişikliği

İstanbul Artvinliler Hizmet Vakfı aşağıdaki yeni adresine taşınmıştır.

Büyükdere Cad. Eski Osmanlı Sok. No: 8

Dilan Sitesi, A Blok, D.2

Mecidiyeköy-İSTANBUL

Tel: (0212) 274 52 10-11 Fax: (0212) 274 93 08

Trabzon-Tbilisi-Trabzon Uçak Seferleri Başladı

Gürcüstan Hava Yolları tarafından sefere konulan ve Sarptur Turizm tarafından organize edilen Trabzon-Tbilisi-Trabzon uçak seferleri başladı. 89 dolar olan ve her pazartesi yapılan seferlerle ilgili geniş bilgi için aşağıdaki adrese başvurulması istenmektedir.

Sarptur Turizm-TRABZON

Tel: (0462) 326 95 22-23 Fax: (0466) 326 95 24

Gürcüce Din Kitapları Yayınında Yeni Dönem

1995 yılından bu yana, İstanbul-Fatih'te Muhammed Yunus Kaya ve arkadaşlarının oluşturdukları gönüllü bir grup tarafından gerçekleştirilmekte olan "Gürcüce dini kitap yayını'nın bundan sonra, Yanyalı Mustafa İsmet Efendi Camil ve Müstemilatını Koruma Eserlerini Araştırma ve Yaşatma Derneği tarafından sürdürüleceği bildirildi.

"İslamın Temel Esasları", "Genişletilmiş Namaz Hocası", "Kırk Kutsi Hadis" ve "İman Esasları" adlı Gürcüce kitapların yeni baskılarının yapılması münasebeti ile bir açıklama yapan Yanyalı Mustafa İsmet Efendi Camil ve Müstemilatını Koruma Eserlerini Araştırma ve Yaşatma Derneği Başkanı Av. İsmail Ekrem Ergüney, Osmanlı padişahları tarafından "Kavm-i Necip (Temiz Kavim) olarak adlandırılan Gürcüstan müslümanlarına yönelik temel dini kitap yayını kapsamında ilk olarak 4 ayrı kitabın basımının gerçekleştirildiğini bildirdi.

Gürcüstan müslümanlarından gelen talepler doğrultusunda, belirli bir program dahilinde bu faaliyetin Yanyalı Mustafa İsmet Efendi Camil ve Müstemilatını Koruma Eserlerini Araştırma ve Yaşatma Derneği tarafından devam ettirileceğini belirten Ergüney, "Ülkemizdeki hayırseverlerin desteği ile gerçekleştirilen Gürcüce dini kitap yayını, büyük bir önem arz etmektedir. Bundan 5 yıl önce, derneğimiz kurucularından Muhammed Yunus Kaya tarafından başlatılan bu çalışmalar, tarihte Gürcü dilinde yayınlanmış ilk kitaplar olma özelliğini taşımaktadır. Bu kitapların faydası gördükçe ta-

lepte bir artış olmuş ve bu işin, kurumsal bir hale getirilmesi zarureti hasıl olmuştur. Bu nedenle derneğimiz, bu hizmeti yürütmeye görevini deruhte etmiş bulunmaktadırlar."

Bu arada, Rusya başta olmak üzere, Gürcüstan ve Azerbaycan gibi ülkelerde yaşayan müslüman Ruslara yönelik olarak "Rusça dini kitap" yayınına da başladıklarını kaydeden Av. İsmail Ekrem Ergüney, bu kapsama ilk olarak "Dua ve Zikirler" adlı kitabın basımının tamamlandığını sözlerine ekledi.

Tekfen Karadeniz Filarmoni Solistleri CRR'de

Karadeniz bölgesi ülkeleri müzisyenlerinden oluşan "TEKFEN KARADENİZ FİLMARMONİ SOLİSTLERİ" adlı orkestra 28 Ocak 2001 tarihinde İstanbul Cemal Reşit Rey Salonunda konser verdi.

Hemşince İlk Film Yapıldı.

Özcan Alper tarafından yönetilen ve Özkan Küçük'ün senaryosundan uyarlanan Hemşin kültürüne ait Hemşince ilk film gerçekleştirildi. Momi adlı 25 dakikalık bu filmde konuşmalar tamamen Hemşince olup, ayrıca Hemşince türküler de yer almıştır. Filmde Hemşin köylüleri de oynamış olup film Doğu Kaçkar Dağlarında bulunan Susuzyurt'ta çekiliyor.

Hemşinliler bildiği üzere Osmanlı döneminde müslümanlaş(tırılmış) Ermeniler olup, bunların konuştuğu Ermeniceye de Hemşince denilmektedir.

Gürcüler En Çok Sevilen Milletler Gurubunda

Hacer Harlak tarafından yazılan "ÖNYARGILAR: Psikososyal Bir İnceleme" adlı eserde bulunan çeşitli araştırmalarda Türkiye'nin tüm komşu milletleri ile bazı Avrupa ve Amerika kıtası ülke haklarından en çok sevilen milletler içinde Gürcüler, Japonlardan sonra ikinci sırayı aldılar.

Anadolu'da Yaşam Gazetesi'nde Gürcüler

Onbeş günde bir yayınlanmakta olan Anadolu'da Yaşam Gazetesi'nin 15 nolu (01.02.2001) sayısında "Anadolu Halklar Mozaikinde Gürcüler" adlı araştırma yazısı yayımlandı. Gürcüleri, özellikle Türkiye'li Gürcüleri (Çveneburileri) inceleyen yazıda Gürcülerin kısa tarihi, gelenekleri, kültürleri ve dil yapıları anlatılıyor.

BASINDAN

Gürcüstan, Çeçenistan'ın Gürcü Topraklarından Bombalanmasına İzin Vermeyecek

Gürcüstan Devlet Başkanı Şevardnadze, "Gürcüstan, Rus ordularını kendi toprakları üzerinden Çeçenistan'a geçmesine izin vermeyecektir, zira bu durumda Gürcüstan savaşa sürüklenebilir" dedi.

Rusya, Gürcüstan'a Giden Doğal Gaz Boru Hatını Kapatı.

Gürcüstan Devlet Başkanı Şevardnadze, Başkan Putin ve Başbakan Kasyanov'dan yardım istedi. Ayrıca Gürcüstan Enerji Bakanı David Mirthulava'da Moskova'ya gidip yetkililerle görüşme yaptı.

Ocak ayı içerisinde Gürcüstan parlamentosu heyeti Moskova'ya gelip Gürcüstan-Rusya arasındaki güncel sorunları, özellikle vize uygulaması ve Rus askeri üslerin Gürcüstan topraklarından çıkarılması gibi konuları ele alacaktır.

Rusya'nın vize uygulaması başlatmasına karşı çıkan Gürcüstan'dan bir grup, Rusya'nın Tbilisi Elçiliği karşısında gösteri yaptı. Rusya Dışişleri Bakanlığı bu eylemden sonra, Gürcüstan yetkililerine "eçilikle çalışanların can güvenliğini tehlikeye sokan" gösteriye sert tepki notu iletti.

Ancak bu olay sadece not göndermekle sınırlı kalmadı. Rusya'dan Gürcüstan'a giden doğalgaz boru hattında, bir süre için kesinti yapıldı. Bu hareket, Gürcüstan elektrik enerjisi sanayinde kritik durum meydana gelmesine neden oldu. Bunun üzerine Gürcüstan Başbakanı Giorgi Arsenişvili, acilen Moskova'ya enerji kaynakları ile ilgili sorunları haleltmeye gitti. Moskova'nın bu hareketi, yeni Kremlin hükümetinin, Gürcüstan'la olan ilişkilerini artık eskisi gibi sürdürmeyeceğini gösteriyor.

Yeni Avrasya Dergisi, Ocak-Şubat 2001

Gürcüstan-Türkiye Çeşitli Anlaşmalar İmzalandı

Gürcüstan Cumhurbaşkanı Şevardnadze 29 Ocak 2001 tarihinde Türkiye'yi ziyaret etti. İki ülke arasında ulaştırma (Kars-Tbilisi demiryolu), sınır (Çıldır/Aktas/Kartsaki sınır kapısı olarak üçüncü sınır kapısı açılması), askeri (Marneuli üssünde Türk

personelinin çalışmasına izin verildi), Batumi Havaalanı'nın modernleştirilmesi ve ortak kullanımı gibi konularda yeni anlaşmalar imzalandı.

Cumhurbaşkanı Sezer'in konuğu olarak gelen Şevardnadze, ayrıca "Başbakan Ecevit ve yardımcısı Yılmaz ile Bahçelî'yi de ziyaret etti. Ecevit, ziyaret ile ilgili olarak "Gürcüstan ile stratejik ortak olduklarını ve Gürcüstan'ın sorununu Türkiye'nin sorunu olarak gördüklerini" ifade ettiler.

Radikal, Zaman, Türkiye, Akti, Evrensel, Hürriyet, Milliyet ve diğer günlük gazeteler 28, 29, 30, 31 /01/2001

Gürcüler'le Gürcü İlişkiler

Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze hafta başında Ankara'nın konuğuydu. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'le görüşmenin ardından yayımlanan ortak bildiri oldukça diriydi. Satır başlarını aktaralım:

- İki ülke sınırdaki mayınlı bölgeler temizlenecek (Böylece ilişkiler giderek daha mayınsız hale gelecek).

- Türkiye-Gürcüstan-Azerbaycan arasında yüksek gerilimli enterkonneksiyon sistemi kurulacak (Böylece iki ülke arasında gerilim deyince, akla ilk elektrik gelecek).

- Türkiye, Gürcüstan'da Paravani Hidroelektrik Santrali'nin inşasını üslenecek.

- Kars-Tbilisi demiryolu bağlantısının tamamlanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacak.

- Poti-Rize fiberoptik sualtı kablo sisteminin kurulması için ön çalışma başlatılacak.

- İki ülke, Azerbaycan'la Ermenistan'ın Dağlık Karabağ sorununun çözümü için girişimleri diyalogo destekleyecek.

- Batumi Havalimanı'nın modernizasyonu için çalışma grubu kurulacak.

- Bakü-Tbilisi-Ceyhan boru hattının inşası için ortak çalışma sürdürülecek.

- Kafkasya İstikrar Pakti'nin yaşama geçirilmesi için çaba harcanacak.

4 sayfalık ortak bildirinin hemen öncesinde iki ülke arasındaki ilişkinin stratejik düzeye ulaşmasını sağlayacak önemli bir adım da tamamlandı. Türkiye, 1,5 milyon dolar harçayarak Gürcüstan'ın Marneuli Askeri Üssü'nü modernize etti. Bu ülke topraklarındaki 4 Rus üssünden 2'si kapatıldı, 2'si de önümüzdeki yıl kapatılacak. Bunun yanında Türkiye'nin Gürcüstan'da bir üssün yeniden kullanımını açılmasını sağlama ve bu çerçevede askeri uzman göndermesi stratejik bir adım.

Mustafa Balbay Cumhuriyet 01 / 02 / 2001

Kafkaslarda Kutuplaşma

Ankara-Bakü-Tbilisi yakınlaşmasına karşı... Erivan-Atina kampı gittükçe güçleniyor. Türkiye ile Ermesistan gerginliği sürerken Rusya, Nato ile iyi ilişkiler kurmak isteyen Azerbaycan ve Gürcüstan üzerindeki baskısını artırıyor.

Cumhuriyet 09 / 02 / 2001

Bakü-Ceyhan'a İlgil Artıyor

ABD'den Chevron şirketinin projeye katılmak istediğini açıklaması önemli bir adım olarak nitelendiriliyor. Kazak petrollerinin projeye katılımıyla ilgili olarak bu ay sonunda Astana'da kritik bir toplantı yapılacak. Kazakistan'ın da bu projeye katılması durumunda boru hattı bu ülkenin Aktau kentinden başlayacak, Bakü-Tbilisi üzerinden Ceyhan limanına varacak.

Cumhuriyet 10 / 02 / 2001

Matbaa Böler mi? Ya televizyon?

Artvin'e giden, herkesin radyosunun bir kanalını da Gürcüstan'a ayarlı olduğunu göreceksiniz. Bu hep böyleydi zaten. Gürcü dili ve kültürü Türkiye'de ciddi biçimde yaşıyor ve Gürcüler Türkiye'nin bir bölümünü koparıp Gürcüstan'a (ya da Acaristan'a) bağlamayı düşünmüyorlar.

İsmet Erkan, Radikal 11 / 02 / 2001

Gürcü Bürokrat Ermeni Soykırım İddiasını

Knad

Gürcüstan Dışişleri Bakanlığı Halkla İlişkiler Dairesi Başkanı Avtandil Napetvaridze yaptığı basın toplantısında Ermeni soykırım iddialarını kabulünü ülkeler ve halklar arasında düşmanlığı körükleyeceğini ve bu konunun hiç bir zaman Gürcüstan Parlamentosu'nun gündemine getirilmeyeceğini belirtti. Napetvaridze bu konunun siyasilere değil ancak tarihçilerin konusu olabileceğini söyledi.

Turkish Daily News 19 / 02 / 2001

Kızılaz Çeçenler'e Yardım Gönderdi

Kızılaz, Gürcüstan'a sığınan Çeçenlere acil yardım malzemesi gönderdi.

Takvim 22 / 02 / 2001

Artvin'e Uzak, Sınra Yakın: MAÇAHEL

Neredeyse yüzyıllık mahpusluğu Maçahel insanlarının yaşadığı. Hapsolunan da, hapsedende doğanın kendisiydi. Ama bu nadide coğrafya yakın bir gelecekte dünyayla kucaklaşmaya hazırlanıyor, yine bizzat doğa sayesinde.

Gezi Dergisi, Mart 2001 Sayısı

Kafkaslarda Haber Birliği

Gürcüstan Dışişleri Bakanı Yardımcısı Zviad Cumburidze yaptığı açıklamada Azerbaycan, Gürcüstan ve Ermenistan'ın Kafkasya'da Haber İşbirliği Anlaşması imzalayacağını söyledi. Anlaşma amacının bölge ülkeleri arasındaki haber alışverişini doldurmak olduğu kaydedildi. Anlaşma Mayıs 2001 ayı içinde Tbilisi'de imzalanacak.

Zaman, 08 / 03 / 2001

Gürcüstan ve Paris Klübü Anlaşa

Borç veren ülkelere oluşan Paris Klübü, bu yıl ve gelecek yıl itibarıyla Gürcüstan'dan talep ettiği borç ödemelerini yılda 88 milyon dolardan 33 milyar dolara indirdi.

Finansal Forum 09 / 03 / 2001

Sunay'ı Kim Boynuzladı

Dışişleri çevrelerinde tartışmalara neden olan Bilal Şimşir'in, 'Bizim Diplomatlar' adlı kitabı ilginç öyküler içeriyor: Cumhurbaşkanı Sunay'ı kim boynuzladı?

Boynuzsuz Göndermeyiz

Gürcüstan, Türkiye Cumhurbaşkanı onuruna bir yemek düzenler. Gürcüler şaraba düşkündürler. Gürcüstan'da şaraplar geleneksel olarak boynuz içinde içirilmiş. Cumhurbaşkanı Sunay'a şarap, gümüş kakmalı bir boynuz içinde sunulur. Tabii çok doldurulmaz, resmi nutuktan sonra boynuzla şerefe içilir. Gürcüstan Cumhurbaşkanı, konukseverliğini gösteren bir jest yapar ve "Türkiye Cumhurbaşkanı Ekselans Sunay'ı boynuzsuz olarak ülkesine göndermeyeceğiz, onun için bu güzel boynuzu kendisine hediye ediyoruz" der. Demesiyle birlikte salonda bir kahkaha tufanı kopar. Gürcüler Türk konukların neden bu kadar güldüklerini anlayamazlar. Gülmeler bir süre sonra kesilir.

Hürriyet, 12 / 03 / 2001

Gürcü Harekatı

Tarihinin en kötü sezonlarından birini yaşayan Trabzonspor, köklü değişiklikler için düğmeye bastı. Kadrosunu büyük ölçüde yenileyecek Bordo-Mavili takımda dış transfer de start aldı. Karadeniz ekibi ilk etapta eski futbolcuları Şota ve Arçıl ile görüşerek, Gürcü ikizlerden "geliriz" yanıtı aldı.

Kinkladze de Tamam

Yanчев haricindeki bütün yabancıları gönderecek olan yönetim dış transferde Rusya ülkelerine göz dikti. Bu çerçevede İngiltere'de oynayan, Şota ve Arçıl'ın eski takım arkadaşı Kinkladze ile de temasa geçildi. Yönetici Mehmet Öksüzöğlü "Bu transfer % 99 bitti" dedi.

Takvim, 14 / 03 / 2001

Gürcü Harekatı

Ligdeki umutlarını tüketme noktasına gelen Trabzonspor gelecek sezon için kolları sıvadı. Şota'dan sonra Arçıl ve Kinkladze ile prensipte anlaşta.

Posta 14 / 03 / 2001

Büyük Ortaklık

Azeri liderin Ankara'ya gelişinde Hazar Denizli doğal gazının Ceyhan'a getirilmesi kararlaştırıldı. Türkiye ile Azerbaycan, Bakü-Ceyhan petrol hattından sonra gaz anlaşmasını da imzalayarak Doğu-Batı enerji koridorunu gerçekleştirme konusunda çok önemli bir aşamayı daha yerine getirmiş oldular. Anlaşma ile Azeri gazı petrol boru hattına paralel bir hatla Gürcüstan üzerinden Ceyhan'a taşınacak ve 2004 yılında faaliyete başlayacaktır.

Agos Gazetesi, Sayı 259. 16.03.2001

Abhaz Ayırıcılarla Yeni Görüşmeler

Gürcüstan yetkilileri ile Abhaz ayırıcıların temsilcileri Ukrayna'nın Yalta şehrinde toplanarak Gürcüstan'ın Abhazyza bölgesinde sorunun çözümünü için yeni görüşmelerde bulundular.

Turkish Daily News 16 / 03 / 2001

Karadeniz Gücü 2 Nisanda Tamam

Avrupa Birliği'nin (AB) Türkiye'yi Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nden (AGSK) dışlayıcı tavrından sonra, Ankara'nın büyük önem verdiği "Karadeniz Askeri Gücü" bir hafta sonra resmen kuruluyor.

Ankara'nın Rusya'nın yanına ulaşarak oluşturduğu "Karadeniz Gücü"nü kuruluş imzaları, 2 Nisan günü İstanbul Boğaziçi'nde bir teknede atılacak.

Karadeniz'e sahili olan Türkiye, Rusya, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna ve Gürcüstan dışişleri bakanları, yeni askeri gücün kurulmasına ilişkin anlaşmayı imzalayacaklar.

Hürriyet Gazetesi, 20 / 03 / 2001

İlk Atalarımız Gürcüler

Gürcüstan'da yapılan kazılar sonucunda Avrupa'nın ilk insanların fosilleri ortaya çıktı. 1.8 milyon yıl öncesine dayanan bu kalıntılar, bir plastik sanatlar uzmanı tarafından artık kimlik buldular.

İtalya ve İspanya'da yapılan kazılar sonucu 800 yüzyıl öncesine ait fosiller ortaya çıkmıştı. Ancak Tbilisi'nin güney doğusundaki Dmanisi'de daha alt katmanlarda da kalıntıların bulunması, insanlık tarihinin çok daha öncelere dayandığını bir göstergesi. Bu kazı çalışmaları sırasında yaşananlar ve zorluklar ise çabası. Her türlü gırlı ve çıkıntı inanılmaz bir dikkatle inceleniyor, hatta küçük bir taş parçası üzerinde saatlerce inceleme yapılıyor.

Dmanisi kazı başkanı David Lordkipanidze, bu eski şehrin içinde daha bir çok sır barındırdığını fark etti.

Plastik sanatlar uzmanı Ellsabeth Daynes Gürcüstan'da bulunan ilk insan fosillerinden yola çıkarak farklı bir sanat gerçekleştirdi. Onların vücut yapılarını inceleyerek, elinde sadece kemik kalıntıları olmasına rağmen onları baştan yarattı. Saç tellerini tekek tekek ekli, yapılarına uygun yüzler yarattı... Şu anda Tbilisi'deki Ulusal Gürcüstan Müzesi'nde sergilenen bu iki şaheserin macerası, 1999 yılının ilkbaharında Gürcüstan'da bir erkek ve bir kadın kafatasının bulunmasıyla başladı. Bu insanların Afrika'ya terk edip geldiği yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıktı. Gürcüstan'ın jeografik konumu göz önünde bulundurulunca onların Avrupa'daki ilk insanlar olduğu anlaşıldı.

Akşam Gazetesi PS. Eki 26 / 03 / 2001

DUYURU

Türkiye'deki tüm Artvin, Batum, Gürcü, Laz, Çerkes dernek ve vakıflar ile ilgili haberleri ve faaliyetleri dergimizde yayımlamak istiyoruz. Lütfen dergimizle ilişkiye geçiniz.

www.abonet.net

1 aydan 12 aya kadar değişen dergi abonelięi...

Üstelik ücretsiz, adrese teslim.

Yalnız internetten değil telefonla da sipariş verebilirsiniz. Tel: 0212 210 01 10

www.kitapciamca.com

Çocuklar için yüzlerce kitap...

Üstelik ücretsiz, adrese teslim.

Yalnız internetten değil telefonla da sipariş verebilirsiniz. Tel: 0212 210 01 10

www.kitapdeposu.com

Arayıp bulamadığınız tüm kitaplar...

Üstelik ücretsiz, adrese teslim.

Yalnız internette değil telefonla da sipariş verebilirsiniz. Tel: 0212 210 01 10

www.derskitabi.net

Bütün ders kitapları...

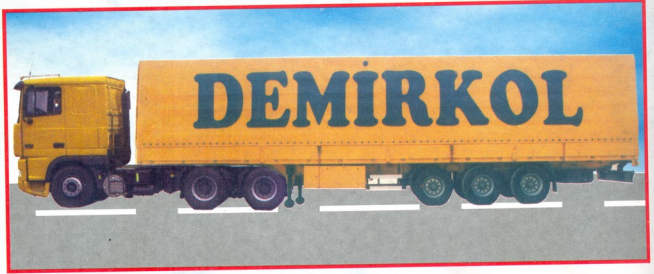
Üstelik ücretsiz, adrese teslim.

Yalnız internette değil telefonla da sipariş verebilirsiniz. Tel: 0212 210 01 10

DEMİRKOL

ULUSLAR ARASI NAKLİYAT
VE DIŞ TİCARET LTD. ŞTİ.

**KAFKASYA HATTININ EN ÜCRA KÖŞESİNE
SINIRSIZ ve GARANTİLİ TAŞIMA HİZMETİ**

MERKEZ OFİS:

Tevfik Fikret Caddesi
Taç İş Merkezi No:2 Kat 1
ŞİRİNEVLER / İSTANBUL
Tel.: (0212) 555 19 18 / 89
Tel.: (0212) 555 20 16 / 86
Tel.: (0212) 555 21 46

ŞUBE AKSARAY::

Küçüklanga Caddesi
Emniyet Oto Parkı İçi No:31
AKSARAY / İSTANBUL
Tel.: (0212) 529 00 79
Tel.: (0212) 529 01 38

ŞUBE HOPA::

Hopa İş Merkezi Kat 2
No.: 91
HOPA / ARTVİN
Tel.: (0466) 351 73 80